

GAD

GENÇLİK | araştırmaları dergisi

JOURNAL OF YOUTH RESEARCH

SAYI
31

Yıl: 2023 Cilt: 11

GENÇLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ /
JOURNAL OF YOUTH RESEARCH

Cilt/Volume: 11
Sayı/Number: 31
Aralık/December 2023

Yayın Dili
Türkçe/İngilizce

ISSN 2791-8157

Gençlik Araştırmaları Dergisi uluslararası hakemli bir dergidir. Yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir. *Journal of Youth Research is the official peer-reviewed, international journal of the Ministry of Youth and Sports of Turkish Republic. Authors bear responsibility for the content of their published articles.*

Genel Koordinatör/General Coordinator
Mehmet Dinç

Yazı İşleri Müdürü/
General Publication Director
Rahime Mercan Sarı

Gençlik Araştırmaları Dergisi (GAD)
ULAKBİM TR DİZİN
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı)'de
Sorgulanmaktadır.

T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı ve
Gençlik Araştırmaları Dergisi Adına
İmtiyaz Sahibi/Owner
Dr. Mehmet Ata ÖZTÜRK

Editör/Editor
Doç. Dr. Mehmet Fatih KÖSE

Alan Editörü/Field Editor
Prof. Dr. Hayri ERTAN
Dr. Gülsemin ERTÜRK ÇELİK
Dr. Tolga TEK
Dr. Nilgün ÖZCAN

Yabancı Dil Editörü/Foreign Language Editor
John Zacharias CRIST

Yayın Kurulu/International Editorial Board*
Abdullah Topcuoğlu / Selçuk Üniversitesi
Aylin Görgün Baran / Hacettepe Üniversitesi
Besim Fatih Dellaloğlu / Sakarya Üniversitesi
Ertan Özensel / Selçuk Üniversitesi
Eugene Kennedy / Louisiana State University
Hakan Dulkadiroğlu / Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İhsan Sezal / TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
İsmail Coşkun / İstanbul Üniversitesi
Kadir Canatan / İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Mazhar Bağlı / Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi
Mehmet Akif Aydın / İstanbul Medipol Üniversitesi
Mehmet Eskin / Adnan Menderes Üniversitesi
Süleyman Seyfi Ögün / İstanbul Ticaret Üniversitesi
Şeref Ateş / Sakarya Üniversitesi
Yasin Aktay / Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Yakup Bilgili / Florida State College

*İsme göre alfabetik sırada/
In alphabetical order by name

Yayın Koordinatörü/Publishing Coordinator
Rahime Mercan Sarı

Tasarım Dizgi ve Uygulama/Graphic Design
Bilal Said Doğrusöz

Mizanpaj/Proofreading
Bilal Said Doğrusöz

Yayın Türü/Type of Publication
Yaygın Süreli Yayın/Peer Reviewed Academic Journal

Yayın Periyodu/Publishing Period
Dört ayda bir (Nisan, Ağustos, Aralık aylarında) yayımlanır/
Three times a year (April, August, December)

Ankara - Aralık 2023/Ankara December 2023

Dergi Atıf Adı/Journal Name
Gençlik Arş. Derg./Journal of Youth Research

Yönetim Yeri/Management Location
T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı
Eğitim, Araştırma ve Koordinasyon
Genel Müdürlüğü
Örnek Mahallesi, Oruç Reis Caddesi No:13 Altındağ,
Ankara Telefon: 444 0 472
e-mail: genclikarastirmalari@gsb.gov.tr
web: <http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr>

İçindekiler *Table of Contents*

İNCELEME / ARAŞTIRMA

Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri ile Covid-19 Fobisine ve Kişisel İyi Oluşuna Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi <i>Determination of University Students' Views on Distance Education and Factors Affecting Covid-19 Phobia and Personal Well-Being</i> Birgül Çiçek & Zeynep Çopur & Sibel Erkal & Ayfer Aydınır Boylu	01 20
--	----------

İNCELEME / ARAŞTIRMA

Sosyal Hizmetler Programı Öğrencilerinin Kariyer Kararı Verme Yetkinliği İle İlişkili Faktörlerin Belirlenmesi <i>Determination of Factors Related to the Career Decision Making Self Competency of Social Services Program Students</i> Derya Kayma & Esin Zengin Taş	25 49
--	----------

İNCELEME / ARAŞTIRMA

OECD Ülkelerinde Makroekonomik Faktörlerin Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlerin Oranına Etkisi <i>The Impact of Macroeconomic Factors on the Rate of Young People in Neither Education nor Employment in OECD Countries</i> Erhan Açar & Canan Güneş	56 66
--	----------

İNCELEME / ARAŞTIRMA

İnternet ve Akıllı Telefon Bağımlılığından Sosyotelizme: Sosyal Hizmet Perspektifinden Derinlemesine Bir İnceleme <i>From Internet and Smartphone Addiction to Phubbing: An in Depth Study from a Social Work Perspective</i> Ceylan Sülü Akgül	69 98
---	----------

Yazarlara Notlar

<i>Notes for Writers</i>	102 104
--------------------------	------------

Copyright © 2023 T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı
<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>
 Gençlik Araştırmaları Dergisi · Aralık 2023 · 11(31) · 1-19

ISSN 2791-8157
 Başvuru | 19 Ocak 2023
 Kabul | 20 Eylül 2023

Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri ile Covid-19 Fobisine ve Kişisel İyi Oluşuna Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi

Birgül Çiçek*

Zeynep Çopur**

Sibel Erkal***

Ayfer Aydınır Boylu****

Öz

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik görüşleri ile Covid-19 fobisine ve kişisel iyi oluşuna etki eden faktörlerin belirlenmesi amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini Türkiye’de çeşitli üniversitelerde lisans düzeyinde öğrenim gören farklı sosyo-demografik özelliklere sahip öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılan ve Google formlar aracılığıyla hazırlanan ankete çevrim içi katılmayı kabul eden 1552 öğrencidir. Çalışmaya katılan öğrencilere sosyal medya platformları aracılığıyla ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; üniversite öğrencilerinin Covid-19 sürecinde hanehalkı gelirinin (%52,6) ve sosyal yaşamlarının (%91,9) azaldığı, öğrencilerin uzaktan eğitim sistemi ile verilen teorik ve uygulamalı derslerin verimliliği konusunda endişeli olduğu belirlenmiştir. Covid-19 Fobisi Ölçeği’nin Psikosomatik alt boyutundan yüksek puan alanların düşük puan alanlara göre, not ortalaması 2.00 ve altında olan öğrencilerin not ortalaması 3.01-4.00 arasında olanlara göre, kalabalık ailelerde yaşayan öğrencilerin aile üyesinin daha az sayıda olduğu öğrencilere göre kişisel iyi oluşu daha düşüktür. Bununla birlikte öğrencilerin hanehalkı aylık geliri arttıkça ve Covid-19 sürecinde sosyal yaşamı devam ettikçe kişisel iyi oluşlarının yükseldiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca Kişisel İyi Oluş Ölçeği’nden yüksek puan alanların daha az koronavirüs fobisi yaşadıkları, kız öğrencilerin erkeklere, yaşı küçük olanların büyüklere göre daha fazla koronavirüs fobisi yaşadıkları belirlenmiştir. Covid-19 sürecinde geliri azalanların ve sosyal yaşamının çok azaldığını belirtenlerin de daha fazla koronavirüs fobisi yaşadıkları sonucuna varılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular salgın öncesinde ve salgın döneminde konuyla ilgili yapılan çalışmalarla tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencileri, Uzaktan Eğitim, Covid-19 Fobisi, Kişisel İyi Oluş

* Arş. Gör. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Aile ve Tüketici Bilimleri, Ankara, Türkiye, birgulaydin@hacettepe.edu.tr , ORCID: 0000-0002-3985-6637

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Aile ve Tüketici Bilimleri, Ankara, Türkiye, zcopur@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1456-0522

*** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Aile ve Tüketici Bilimleri, Ankara, Türkiye, serkal@hacettepe.edu.tr, 0000-0002- 8395-9705

**** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Aile ve Tüketici Bilimleri, Ankara, Türkiye, ayfer_boylu@hotmail.com , ORCID: 0000-0003-4177-5972.

Abstract

This study was planned and carried out in order to get the opinions of university students about the problems they experience in distance education during the covid-19 pandemic process and to determine the factors affecting their personal well-being and coronavirus phobia. The population of the study consists of students with different socio-demographic characteristics who are studying at various universities in Turkey at the undergraduate level. The sample of the study is comprised of 1552 students who agreed to participate in the online survey which was prepared through Google forms. The participants were selected by using the snowball sampling method. The students participating in the study were reached through social media platforms. According to the results of the study, the students' household income (52.6%) decreased and their social life (91.9%) deteriorated during the Covid 19. It was determined that both the female students and male students are concerned about the efficiency of the theoretical and applied courses given by the distance education system. In addition, the personal well-being score of the students who scored high in the psychosomatic sub dimension in the Covid-19 Phobia Scale is lower than that of the students who scored low; the personal well-being score of the students with a grade point average of 2.00 and below is lower than that of the students with a grade point average of 3.01-4.00 and the personal well-being score of the students living in crowded families is lower than that of the students living in smaller families. In addition, it was concluded that as the household monthly income of the students increased and their social life continued during the Covid-19, their personal well-being increased. It was also determined that those who scored high on the Personal Well-Being Scale have less coronavirus phobia and that the female students have more coronavirus phobia than boys, and younger students have more coronavirus phobia than older ones. It was concluded that those whose income decreased during the Covid-19 process and those who stated that their social life deteriorated a lot have more coronavirus phobia.

The findings are discussed in relation to the related literature and directions for future research are suggested.

Keywords: University Students, Distance Education System, Covid-19 Phobia, Personal Well-being

Giriş

Dünyada hızla etkisini gösteren koronavirüs hastalığı Çin'in Wuhan Eyaleti'nde solunum problemleri başta olmak üzere grip ve zatürre hastalığına benzer şekilde ortaya çıkmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020a). Wuhan Eyaleti'nden Çin'e, Çin'den de tüm dünyaya yayılmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020b). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından koronavirüs 11 Mart 2020'de "pandemi" olarak ilan edilmiş (WHO, 2020), aynı tarihte Türkiye'de de ilk vaka görülmüştür (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020b). Covid-19 virüsünün dünya geneline yayılmasıyla birçok ülke bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Bu olumsuzlukların başında seyahat kısıtlaması, bazı mekânların kapatılması, okulların kapatılarak uzaktan eğitime geçilmesi gibi durumlar gelmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020b; WHO, 2020). Hem ülkemizde hem de tüm dünyada sağlık, sosyo-ekonomik ve psikolojik sorunlar ortaya çıkmış ve tüm bunlar davranışlarımızı, alışkanlıklarımızı diğer bir deyişle yaşam biçimimizi olumsuz etkilemiştir. Türkiye'de ilk vaka görülmesiyle birlikte üniversitelerde eğitime 3 hafta ara verilmiş (YÖK, 2020), Yükseköğretim Kurulu, 18 Mart 2020 tarihinde yaptığı basın açıklamasıyla ara verilen eğitim-öğretim

faaliyetlerine uzaktan eğitim yöntemi ile devam edileceğini belirtilmiştir (YÖK, 2022a). Acil uzaktan eğitim, *Covid-19 pandemi döneminde eğitim öğretim faaliyetlerini devam ettirebilmek için zorunluluktan doğmuştur* (Bozkurt, 2020). Sezgin (2021) bu kavramı “*eğitimde yaşanabilecek olası kriz zamanlarında öğrenenlere geçici bir öğretimsel destek sunulmasını amaçlayan bir sistem*” şeklinde tanımlanmıştır. 2020-2021 eğitim yılında uygulamalı eğitimlerin bir kısmına devam edilmiş ve özellikle harmanlanmış (hibrit) öğretimin de yaygınlaşmasını sağlayan “Küresel Salgında Yeni Normalleşme” çalışmaları yapılmıştır. 2021-2022 eğitim ve öğretim döneminde, Yükseköğretim Kurulu örgün programlarda “yüz yüze eğitime” başlanması için gerekli çalışmalara başlamış; salgının durumuna, üniversitelerin teknolojik alt yapı imkânlarına ve yerleşkelerin kapasitelerine göre Covid-19 salgınına yönelik tedbirler kapsamında yükseköğretim kurumlarının öğretim programının içeriğine/kapsamına göre yüz yüze ve çevrim içi öğretim yapabileceğini belirtmiştir (YÖK, 2022a). Bu kapsamda hibrit eğitim kapsamında uygulamalı dersler yüz yüze olacak şekilde, teorik derslerin %40’ı ise uzaktan eğitim biçiminde tamamlanmıştır (YÖK, 2022b). 2021-2022 bahar döneminden itibaren ise tamamen yüz yüze eğitime geçilmiştir.

Pandemi döneminde uzaktan eğitim stratejileri belirlenirken; mevzuat, altyapı, insan kaynakları, içerik, uygulama olmak üzere 5 temel alan dikkate alınmıştır. Ancak altyapıya bağlı, bireysel tutuma dayalı, zamana ve mekâna bağlı, iletişimsel ve eğitimsel birçok sorun yaşanmıştır (Aktaş ve ark., 2020; Altun-Ekiz, 2020; Han ve Demirebilek, 2021). Uzaktan eğitimin ulusal, ekonomik, toplumsal ve bireysel olmak üzere eğitim-öğretim süreçlerinde birçok avantajları olsa da öğrencilerin arkadaşları ve öğretmenleri ile iletişimlerinin ve etkileşimlerinin kısıtlı olması, çağdaş iletişim teknolojilerinin erişiminde sıkıntılar yaşanması ve derslerden alınan verimin düşük olması gibi birtakım kısıtlılıklar ve zorluklar söz konusudur (Çamur ve ark., 2022; Kürtüncü ve Kurt, 2020; Schleicher, 2020; Serçemeli ve Kurnaz, 2020; Uşun, 2006). Bununla birlikte pandemi döneminde alınan önlemler sonucu değişen yaşam şartları sebebiyle bireylerin izole bir şekilde evlerinde kapalı olması ve hareketsiz zaman geçirme süresinin artması insanların yaşam kalitesini ve yaşamdan duydukları memnuniyeti etkilemiştir (Çağlayan-Tunç ve ark., 2020). 04 Nisan 2020 tarihinde, T.C. İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan genelge ile üniversite öğrencilerinin bir kısmını etkileyen 20 yaşın altında olan bireylere sokağa çıkma sınırlandırması getirilmiştir (T. C. İçişleri Bakanlığı Genelgesi, 2020). Yirmi yaş altı gençlerin sokağa çıkma yaşağı kapsamında olması bir kısım üniversite öğrencisinin (18-20 yaş kapsamında olanlar) evde kalma zorunluluğunun olduğunu göstermektedir. Hem 20 yaş altı hem de 20 yaş üstü üniversite öğrencilerinin salgının aktif geçtiği zamanlarda içinde buldukları durum düşünüldüğünde, psikolojik çöküş yaşamaları ve kaygı ve stres içinde olmaları kaçınılmaz olmuştur (Sarı, 2020). Bireylerin yaşam tarzını ve günlük yaşam faaliyetlerini hızlı bir şekilde değiştirmesine neden olan ve sağlıklarını tehdit eden pandemi sürecine karşı kişiler bireysel özellikleri, kültürleri, inançları ve sosyal destek mekanizmaları gibi farklı değişkenler açısından farklı düzeylerde ve şekillerde tepkiler vermektedir (Çamur ve ark., 2022). Bu tepkilerden biri ‘koronavirüs fobisi’ olarak tanımlanan “*koronavirüse karşı kalıcı ve aşırı bir korku*” olabilir (Arpacı ve ark., 2020). Bireylerin ölüm korkusunun ya da yakınlarını kaybedeceği korkusunun yanı sıra pandemi sürecinde temel ihtiyaçlarına erişimde yaşadığı zorluklar, koronavirüs hakkında eksik/yanlış bilgilendirmeler, karantina süresinin

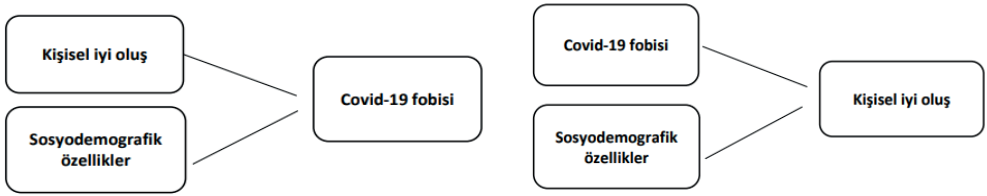
uzaması, sosyal desteğin azalması, gelir kayıplarının yaşanması, işsizlik, Covid-19 tanısı alma, enfekte olmuş akrabalarının veya arkadaşlarının olması, enfekte olmaktan korkma, Covid-19'a karşı karamsar bir tutum benimseme, koronavirüs pozitif kişilerle temasta bulunulması, koronavirüse bağlı yakınların kaybı gibi faktörler, bireyleri salgın sürecinde psikolojik açıdan etkilemektedir (Biçer ve ark., 2020; Kaya, 2020; Le ve ark., 2020; Ren ve ark., 2021). Bunun sonucunda ise bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlıkları olumsuz etkilenmekte, bu da stres düzeylerinin artması ile anksiyete, depresyon gibi çok çeşitli psikolojik sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Harper ve ark., 2020; Ren ve ark., 2021). Çamur ve arkadaşları (2022) çalışmalarında, koronavirüs kaynaklı olarak öğrencilerin yaşamda sınırlandırılmış olma, belirsizlik, bilinmezlik, tedirginlik, güvensizlik ve korku hisleri taşıdığı sonucuna ulaşmış; yaşanan bu sorunlar nedeniyle de bireylerin yaşamdan duydukları memnuniyetin etkilenebileceğini ifade etmişlerdir. Yaşam memnuniyeti, genellikle insanların yaşamlarını kendi kriterlerine ve farklılıklara göre bütünsel olarak değerlendirdiği bir sürecini ifade etmektedir (Pavot ve Diener, 2008). Aynı zamanda yaşam memnuniyeti, uzun yaşama, sağlık ve sosyal etkileşim açısından hayata başarılı bir şekilde uyum sağlamanın önemli bir göstergesidir (Diener, 2012; López-Ortega ve ark., 2016). Covid-19 salgın sürecinde salgına yönelik alınan önlemler ve önlemlere bağlı gelişen durumlar (işsizlik, gelir kaybı vb.) öğrencilerin yaşam memnuniyetini olumsuz etkilemiştir (Evl ve Şimşek, 2022; Sahu, 2020). Pandemi döneminde yapılan bir çalışmada (Çamur ve ark., 2022) pandeminin üniversite öğrencilerinin eğitimlerine ve yaşamlarına olumsuz yansımaları olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra pandeminin psikososyal ve ekonomik açıdan öğrencilerin yaşamlarını etkilediği, hatta aile yaşamında ve aile içi ilişkilerde de olumsuz etkilerinin olduğu belirtilmiştir. Memiş-Doğan ve Düzel (2020) çalışmalarında, katılımcıların tamamına yakınının (%94) Covid-19'a yönelik korku ve kaygı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öz-Ceviz ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında uzaktan eğitim alan üniversite öğrencilerinin süreklilik gösteren kaygı düzeylerinin arttığı belirlenmiştir. Aynı çalışmada kadınların erkeklere göre daha fazla kaygı yaşadığı, tüm yaş gruplarında sürekli kaygı durumunun görüldüğü ve durumluk kaygı düzeyi arttıkça sürekli kaygının da arttığı ifade edilmektedir. Sekban ve İmamoğlu (2021) tarafından Türkiye'de koronavirüs salgını sırasında üniversite öğrencilerinin yaşam memnuniyetlerini ve psikolojik iyi oluşlarını belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, yaşam memnuniyeti ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin cinsiyete göre değiştiği belirlenmiştir. Kadın öğrencilerin erkeklere göre yaşamdan duydukları memnuniyet ve psikolojik iyi oluş düzeyleri düşük bulunmuştur. Ermiş ve arkadaşlarının (2022) çalışmasında ise kadın öğrencilerin erkeklere göre psikolojik iyi oluş düzeyleri düşük bulunmuş; ancak algılanan stres düzeyleri bakımından cinsiyetler arasında herhangi bir farklılık bulunmamıştır. Bu açıdan düşünüldüğünde; öğrencilerin yaşadıkları kaygı ve stres düzeylerinin azaltılması ve yaşam kalitelerinin artırılması için gençlere hizmet veren kamu kurum ve kuruluşları ile üniversitelerin, STK'ların vb. kurumların iş birliği içerisinde politikalar geliştirmesi ve bunları uygulaması oldukça önem arz etmektedir. Bu kapsamda üniversite öğrencilerinin Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik görüşleri ile Covid-19 fobisine ve kişisel iyi oluşuna etki eden faktörlerin belirlenmesinin söz konusu politikaların hazırlanmasına büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle bu çalışma, üniversite öğrencilerinin Covid-19

pandemi sürecinde uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik görüşleri ile Covid-19 fobisine ve kişisel iyi oluşuna etki eden faktörleri belirlemek amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür.

Araştırma kapsamında aşağıda belirtilen sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Üniversite öğrencilerinin Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik görüşleri nasıldır?
- 2) Üniversite öğrencilerinin koronavirüs fobisi sosyodemografik özellikler ile kontrol edildiğinde kişisel iyi oluşlarını etkilemekte midir?
- 3) Üniversite öğrencilerinin kişisel iyi oluşları sosyodemografik özellikler ile kontrol edildiğinde koronavirüs fobisini etkilemekte midir?

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli araştırma kapsamında cevap aranan sorulardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Öğrencilerin Covid-19 fobisi üzerinde kişisel iyi oluşlarının ve sosyodemografik özelliklerinin etkisi ile kişisel iyi oluşları üzerinde Covid-19 fobisinin ve sosyodemografik özelliklerinin etkisi incelenmek istenmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye’de bulunan üniversitelerde lisans ve ön lisans düzeyinde öğrenim gören farklı sosyodemografik özelliklere sahip öğrenciler oluşturmaktadır. Lisans ve ön lisans düzeyinde eğitim gören öğrenci sayısı 7 milyon 660 bin 441 olup (YÖK, 2022c); bu sayının %48.2’sini kadın, %51.8’ini erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılan ve Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulundan gerekli etik kurul izni alınarak Google Forms aracılığıyla hazırlanan ankete çevrim içi katılmayı kabul eden 1552 lisans ve ön lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Kartopu örnekleme yöntemi, evreni oluşturan birimlere erişmenin zor olduğu veya araştırma evreni hakkındaki bilgilerin (büyüklük ve bilgi derinliği vb.) eksik olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Evrendeki birimlerden birisiyle bağlantının kurulduğu, sonrasında bağlantı kurulan kişinin yardımıyla bir başkasıyla, daha sonra yine aynı yolla bir başkasıyla temasın kurulduğu ve böylelikle örneklemin kartopu etkisi şeklinde, zincirleme olarak büyütüldüğü bir örnekleme yöntemidir (Balci, 2018, s. 105). Pandemi döneminde öğrencilerle yüz yüze anket yürütmenin zorluğu nedeniyle hazırlanan çevrim içi anket linki, araştırmacıların öğrencilerine gönderilmesi ve bu öğrenciler aracılığıyla da farklı öğrencilere ulaşılması yoluyla paylaşılmış ve veriler toplanmıştır. Ankete katılan öğrencilere sosyal medya (Facebook, Whatsapp vb.) aracılığıyla ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %68.9’unu

kız, %31.1'ini erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin yaşları 18 ile 43 yaş arasındadır. Yarısından fazlasının (%54.5) not ortalaması 2.01 ile 3.00 arasındadır. Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine ilişkin diğer bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Veri Toplama Yöntemi ve Ölçme Araçları

Bu çalışmada nicel yöntem benimsenmiş olup, anket tekniği kullanılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak hazırlanan çevrim içi anket formunda, araştırmanın amacı ve çalışmadan elde edilecek verilerin yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacağı açıkça ifade edilmiştir. Bu doğrultuda araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden öğrenciler ankete devam etmiştir. Katılımcıların Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla yöneltilen sorulara, salgın nedeniyle uzaktan eğitime geçilen dönem ile tekrar yüz yüze eğitime dönülen zaman aralığını düşünerek cevap vermeleri istenmiştir. Bu araştırma kapsamında öğrencilerden veri toplamak amacıyla dört ölçme aracı kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Kişisel bilgi formunda; üniversite öğrencilerinin cinsiyet, yaş, medeni durum, yaşadığı yer, okunulan sınıf, genel not ortalaması, anne ve baba eğitim düzeyi, ailenin aylık toplam geliri, ailedeki kişi sayısı, Covid-19 sürecinde hane halkı gelirindeki değişiklik, Covid-19 sürecinde sosyal yaşamdaki değişiklik ve ailede Covid-19 tanısı olma durumu gibi kişisel bilgilerini belirlemeyi amaçlayan sorulara yer verilmiştir.

Kişisel İyi Oluş İndeksi Yetişkin Formu (KİOİ-YF): Öğrencilerin yaşamdan duydukları memnuniyeti ölçmek amacıyla International Wellbeing Group (2006) tarafından geliştirilen ve Meral (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan Kişisel İyi Oluş İndeksi Yetişkin Formu (KİOİ-YF) kullanılmıştır. Kişisel iyi oluş indeksi; öznel iyi oluşu ve bireylerin yaşamında yer alan sekiz alanla ilgili (yaşam kalitesi, bireysel sağlık, hayatta başarı, ikili ilişkiler, kişisel güvenlik, toplumsal aidiyet, geleceğe güvenli bakma ve maneviyat) memnuniyet düzeylerini ölçmeyi hedefleyen tamamı olumlu 10'lu likert tipinde (0=Hiç memnun değilim, 5=Kararsızım, 10=Tamamen memnunum) 8 maddeden oluşan bir ölçme aracıdır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 8, en yüksek puan 80'dir. Ölçekten alınan düşük puanlar sıkıntıyı, stresi ve tükenmişlik düzeylerini bildirirken, yüksek puanlar ise güçlü mental (psikolojik) iyi oluşa işaret etmektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .89$ olarak belirtilmiştir. Bireylerin yaşam memnuniyetini ölçmek için yaşam koşullarına (ekonomik düzeyi, refah düzeyi vb.), sağlık durumuna, hayattaki başarılarına, insanlarla olan sosyal ilişkilerine, şu an ve geleceğe yönelik güvenine ve manevi yaşamına dair sorulara yer verilmiştir. Bu araştırma kapsamında ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı $\alpha = .87$ olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin ölçekten aldıkları puanlar Min= 8 ile Max= 80 arasında değişmekte olup ortalama $M=51.68$ ($SD=14.09$) bulunmuştur.

Uzaktan Eğitime İlişkin Yaşanan Sorunlar Ölçeği: Covid-19 salgını süresince verilen uzaktan eğitim ile ilgili öğrencilerin yaşadıkları sorunları belirlemek amacıyla Kürtüncü ve Kurt (2020) tarafından hazırlanan 7 maddeden oluşan soru formu kullanılmıştır. Soru formu 1=Katılmıyorum, 2= Kararsızım, 3= Katılıyorum olacak şekilde 3'lü likert tipindedir. Koronavirüs döneminde yaşanan sorunlara ilişkin hazırlanan 7 maddelik soru formunda "İnternet ve bilgisayar konusunda kısıtlı imkânlarım olması nedeniyle dersleri takip etmekte güçlük yaşıyorum.", "Okulun uzaktan eğitim sistemi nedeniyle dersleri takip etmekte güçlük yaşıyorum." şeklinde örnek maddeler yer almaktadır.

Koronavirüs Fobisi Ölçeği: Bireylerin salgın döneminde ortaya çıkan kaygılarını ve korkularını; koronavirüs korkusundan kaynaklanan psikolojik durumlarını, tüketim alışkanlıklarında ve kişisel/sosyal ilişkilerinde meydana gelen değişimleri belirlemek amacıyla Arpacı ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilen Koronavirüs Fobisi Ölçeği'nden (COVID-19 Phobia Scale, C19P-S) yararlanılmıştır. Ölçek 20 madde ve Psikolojik, Psiko-somatik, Sosyal ve Ekonomik olmak üzere 4 alt boyuttan oluşmaktadır. 1, 5, 9, 13, 17 ve 20. maddeler psikolojik alt boyutu; 2, 6, 10, 14 ve 18. maddeler psiko-somatik alt boyutu; 3, 7, 11, 15 ve 19. maddeler sosyal alt boyutu; 4, 8, 12 ve 16. maddeler ise ekonomik alt boyutu ölçmektedir. 5'li likert tipinde hazırlanan ölçekte 1 "Kesinlikle Katılmıyorum" u, 5 "Kesinlikle Katılıyorum" u ifade etmektedir. Ölçeğin toplam puanları 20 ile 100 arasında değişmektedir ve ölçme sonucunda 20 puan Covid-19 fobisinin düşüklüğünü ifade ederken; 100 puan yüksek düzeyde Covid-19 fobisi olduğunu göstermektedir. Araştırmalarda ölçeğin toplam puanı kullanılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı $\alpha=.92$ olarak bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı $\alpha=.93$ olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin Covid-19 Fobisi Ölçeği'nden aldıkları puanlar Min= 20 ile Max= 100 aralığında olup ortalama $M=54.43$ ($SD=16.88$) bulunmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Araştırmanın verileri SPSS programında değerlendirilmiştir. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine ve Covid-19 sürecine ilişkin bilgiler frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistiklerle ifade edilmiştir. Sosyodemografik özelliklerle kontrol edildiğinde koronavirüs fobisi ile yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiyi belirlemek için Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır. Analizlerden elde edilen sonuçlar $*p<.05$, $**p<.01$, $***p<.001$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Bulgular

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin bazı demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrenciler arasında kız öğrencilerin oranı %68.9'dur. Öğrencilerin yaş ortalaması 21.51 ± 1.86 olup, tamamına yakını (%98.6) bekârdır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %29.6'sı 4.sınıfta, %28.9'u, 3.sınıfta okumaktadır. Öğrenciler arasında not ortalaması 2.01-3.00 arasında olanlar katılımcıların yarısından biraz fazlasını (%54.5) oluşturmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Üniversite Öğrencilerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Değişkenler	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kız	1069	68.9
	Erkek	483	31.1
	Toplam	1552	100.0
Yaş	18-20	119	25.4
	21-23	318	67.9
	24 ve üstü	31	6.6
	Toplam	1552	100.0
Yaş Ortalaması	21.51 ± 1.86	Min. 18	Max 43

Medeni Durum	Bekâr	1531	98.6
	Evli	21	1.4
	Toplam	1552	100.0
Sınıf	Hazırlık	26	1.7
	1.	199	12.8
	2.	415	26.7
	3.	448	28.9
	4.	459	29.6
	5.	4	0.3
	6.	1	0.1
	Toplam	1552	100.0
Not Ortalaması	2.00 ve daha az	102	6.6
	2.01-3.00	846	54.5
	3.01-4.00	604	38.9
	Toplam	1552	100.0

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin ailelerine ilişkin bilgiler ise Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Üniversite Öğrencilerinin Ailelerine İlişkin Bilgiler

Değişkenler	Gruplar	n	%
Anne eğitim düzeyi	İlkokul - daha az	813	52.4
	Ortaokul	317	20.4
	Lise	291	18.8
	Ön lisans	47	3.0
	Lisans	71	4.6
	Yüksek lisans / doktora	13	0.8
	Toplam	1552	100.0
Baba eğitim düzeyi	İlkokul - daha az	476	30.7
	Ortaokul	344	22.2
	Lise	401	25.8
	Ön lisans	88	5.7
	Lisans	207	13.3
	Yüksek lisans / doktora	36	2.3
	Toplam	1552	100.0
Aylık hanehalkı toplam geliri	2324 TL - daha az	313	20.2
	2325-4000 TL	581	37.4
	4001-6000 TL	368	23.7
	6001-8000 TL	164	10.6
	8001 – 10000 TL	69	4.4
	10000 TL üzeri	56	3.6
	Cevapsız	1	0.1
Toplam	1552	100.0	

	1	6	0.4
	2	45	2.9
	3	228	14.7
Aile/hanedeki kişi sayısı	4	521	33.6
	5	431	27.8
	6 ve daha fazla	321	20.7
	Toplam	1552	100.0
	İl	935	60.2
Yaşanılan Yer	İlçe	467	30.1
	Köy/Kasaba	150	9.7
	Toplam	1552	100.0

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin ebeveynlerinin eğitim düzeyi incelendiğinde; annelerin %52.4'ünün ilkökul ve altı eğitim düzeyine sahip olduğu, %20.4'ünün ise ortaokul mezunu olduğu görülmüştür. Babalarda ise durum annelere göre farklılaşmaktadır. İlkokul ve altında eğitim düzeyine sahip babaların oranı %30.7 iken, lise mezunu babaların oranı %25.8'dir. Katılımcıların %37.4'ünün aylık hanehalkı gelirinin 2325-4000 TL aralığında, %23.7'sinin 4001-6000 TL aralığında, %20.2'sinin ise 2324 TL ve altında olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin %33.6'sı 4, %27.8'i ise 5 kişilik ailede yaşamaktadır. Yaşadıkları yer açısından öğrencilerin %60.2'si ilde ikamet etmektedir (Tablo 2).

Tablo 3. Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Sürecine İlişkin Bilgileri

Değişkenler	Gruplar	n	%
Covid-19 sürecinde hanehalkı gelirinde yaşanan değişiklik	Azaldı	817	52.6
	Değişmedi	689	44.4
	Arttı	46	3.0
	Toplam	1552	100.0
Covid-19 sürecinde sosyal yaşamda yaşanan değişiklik	Çok azaldı	863	55.6
	Azaldı	564	36.3
	Değişmedi	79	5.1
	Arttı	30	1.9
	Çok arttı	16	1.0
	Toplam	1552	100.0
Ailede Covid-19 tanısı alan bireyin varlığı	Evet	509	32.8
	Hayır	1043	67.2
	Toplam	1552	100.0

Covid-19 sürecinde üniversite öğrencilerinin hanehalkı gelirinde ve sosyal yaşamlarında yaşadıkları değişimlerle ailesinde Covid-19 tanısı alan bireylerin varlığına ilişkin dağılımlar birlikte incelendiğinde; katılımcıların %52.6'sının Covid-19 sürecinde hanehalkı gelirinde azalma olduğu ve %44.4'ünün ise gelirinde herhangi bir değişim olmadığı belirlenmiştir. Covid-19 sürecinde öğrencilerin %36.3'ünün sosyal yaşamının azaldığı fakat %55.6'sının sosyal yaşamının çok daha fazla azaldığı belirlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin %67.2'sinin ailesinde Covid-19 tanısı alan birey bulunmamaktadır (Tablo 3).

Tablo 4. Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim ile İlgili Yaşadıkları Sorunlara Verdikleri Cevapların Dağılımı

Uzaktan Eğitim ile İlgili Yaşanan Sorunlar	Katılmıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılıyorum		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
İnternet ve bilgisayar konusunda kısıtlı imkânların olması nedeniyle dersleri takip etmekte güçlük yaşıyorum.	743	47.9	436	28.1	373	24.0	1552	100.0
Okulun uzaktan eğitim sistemi nedeniyle dersleri takip etmekte güçlük yaşıyorum.	572	36.9	494	31.8	486	31.3	1552	100.0
Uzaktan eğitim sistemi ile derslerin verimliliği konusunda endişeliyim.	176	11.3	347	22.4	1029	66.3	1552	100.0
Teorik derslerin uzaktan verilmesinin yeterli olduğunu düşünüyorum.	785	50.6	440	28.4	327	21.1	1552	100.0
Uygulamaya dayalı derslerin uzaktan verilmesinin yeterli olmadığını düşünüyorum.	187	12.0	217	14.0	1148	74.0	1552	100.0
Uzaktan eğitim ve pandemi süreci ile baş etmekte güçlük yaşamam nedeniyle okulu dondurdum.	1387	89.4	115	7.4	50	3.2	1552	100.0
Uzaktan eğitim ve pandemi süreci nedeniyle okulumun uzayacağını düşünüyorum.	954	61.5	337	21.7	261	16.8	1552	100.0

Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim ile ilgili yaşadıkları sorunlara ilişkin verdikleri cevapların dağılımı incelendiğinde; çalışmaya katılan üniversite öğrencilerin %47.9'unun "İnternet ve bilgisayar konusunda kısıtlı imkânların olması nedeniyle dersleri takip etmekte güçlük yaşıyorum.", %36,9'unun "Okulun uzaktan eğitim sistemi nedeniyle dersleri takip etmekte güçlük yaşıyorum.", %50.6'sının "Teorik derslerin uzaktan verilmesinin yeterli olduğunu düşünüyorum.", %89.4'ünün "Uzaktan eğitim

ve pandemi süreci ile baş etmekte güçlük yaşamam nedeniyle okulu dondurdum.” ve %61.5’inin “Uzaktan eğitim ve pandemi süreci nedeniyle okulumun uzayacağını düşünüyorum.” ifadelerine katılmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte; öğrencilerin %66.3’ünün uzaktan eğitim sistemi ile derslerin verimliliği konusunda endişeli oldukları belirlenirken, %74.0’ü uygulamalı derslerin uzaktan eğitimle verilmesinin yeterli olmadığını düşünmektedir (Tablo 4).

Tablo 5. Üniversite Öğrencilerinin Kişisel İyi Oluşuna İlişkin Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Kişisel İyi Oluş		
	Model 1	Model 2	Model 3
Psikolojik alt boyut	-.102 (.095)	-.066 (.095)	-.071 (.095)
Psikosomatik alt boyut	-.392 (.118)**	-.357 (.117)**	-.350(.117)**
Sosyal alt boyut	-.060 (.124)	-.010 (.123)	.024 (.124)
Ekonomik alt boyut	-.236 (.136)	-.166 (.135)	-.197 (.136)
Cinsiyet (Ref: Erkek)		-.355(.808)	-.323(.808)
Yaş		-.199(.227)	-.189(.227)
Medeni durum (Ref: Evli)		-2.977(3.260)	-3.025(3.255)
Okuduğu sınıf		.118(.361)	.134(.361)
Not ort. 2.00 ve daha az (Ref: 3.01-4.00)		-3.472(1.494)*	-3.519(1.493)**
Not ort. 2.01-3.00 (Ref: 3.01-4.00)		-.799(.736)	-.832(.736)
Annenin eğt. Düzeyi		.016(.375)	-.006(.375)
Babanın eğt. Düzeyi		-.007(.312)	.018(.312)
Hanehalkı aylık gelir		1.283(.333)***	1.301(.333)***
Ailedeki kişi sayısı		-.818(.331)*	-.822(.331)*
Covid-19 sürecinde gelir azaldı (Ref: Arttı)		-.155(.264)	-.136(.264)
Covid-19 sürecinde gelir değişmedi (Ref: Arttı)		.156(.264)	.157(.264)
Covid-19 sürecinde sosyal yaşamda değişiklik			1.059(.460)*
Ailede Covid-19 tanısı alan birey olma durumu (Ref:evet)			.766(.742)
Constant	58.856(1.308)***	63.367(6.776)***	61.009(6.833)***
F	15.212***	7.705***	7.188***
R ²	.038	.070	.074

Not: Standartlaştırılmamış katsayılar parantez içinde standart hatalarla verilmiştir. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Üniversite öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri ile pandemi sürecinde kişisel iyi oluşlarına etki eden koronavirüs fobisi arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Doğrusal Regresyon analizi yapılmıştır. Bağımsız değişkenlerin modeldeki varlığının anlamlı olup olmadığını gösteren Tablo 5 incelendiğinde; ilk modelde Covid-19 Fobisi Ölçeği'nin Psikosomatik alt boyutu ile kişisel iyi oluş arasında negatif yönlü bir ilişki bulunduğu görülmektedir ($p < .001$). İkinci modelde Psikosomatik alt boyutun öğrencilerin kişisel iyi oluşuna etkisi devam ederken ($p < .001$), modele alınan değişkenlerden not ortalaması (2.00 ve daha az) ve ailedeki kişi sayısının kişisel iyi oluş ile arasında negatif yönlü; hanehalkı aylık gelir ile pozitif yönlü bir ilişkisi bulunmuştur. Son modelde ise Psikosomatik alt boyutun, not ortalamasının (2.01-3.00), hanehalkı aylık gelirinin, ailedeki kişi sayısının kişisel iyi oluş etkisinin devam ettiği görülürken ($p < .05$, $p < .01$, $p < .001$); modele alınan Covid-19 sürecinde sosyal yaşamda yaşanan değişiklik ile kişisel iyi oluş arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur ($p < .05$) Bununla birlikte, Covid-19 Fobisi Ölçeği'nin Psikolojik, Sosyal ve Ekonomik alt boyutları, öğrencinin cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, sınıfı, not ortalaması (2.01-3.00), anne babasının eğitim düzeyi, Covid-19 sürecinde gelirinin azaldığına ve değişmediğine ilişkin düşüncesi ve ailede Covid-19 tanısı alan bireyin varlığı ile kişisel iyi oluş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p > .05$) (Tablo 5).

Özetle regresyon analizinde Psikosomatik alt boyut ile hanehalkı aylık gelirinin ($p < .001$), not ortalamasının (2.00 ve daha az), ($p < .01$), ailedeki kişi sayısının ve Covid-19 sürecinde sosyal yaşamda değişiklik ($p < .05$) durumunun öğrencilerin kişisel iyi oluşuna etkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlara göre Covid-19 Fobisi Ölçeği'nin Psikosomatik alt boyutundan yüksek puan alanların düşük puan alanlara göre; not ortalaması 2.00 ve daha az olan öğrencilerin not ortalaması 3.01-4.00 arasında olanlara göre; kalabalık ailelerde yaşayan öğrencilerin aile üyesinin daha az sayıda olduğu öğrencilere göre kişisel iyi oluşları daha düşük bulunmuştur. Öğrencilerin hanehalkı aylık geliri arttıkça ve Covid-19 sürecinde sosyal yaşamı devam ettikçe kişisel iyi oluşlarının yükseldiği sonucuna varılmıştır (Tablo 5).

Tablo 6. Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Fobisine İlişkin Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Covid-19 fobisi		
	Model 1	Model 2	Model 3
Kişisel iyi oluş	-.216 (.030)***	-.198 (.030)***	-.193 (.030)***
Cinsiyet (Ref: Erkek)		5.980(.951) ***	5.886(.951) ***
Yaş		1.060(.270) ***	1.053(.270) ***
Medeni durum (Ref: Evli)		3.814 (3.898)	3.889(3.894)
Okuduğu sınıf		-.461(.433)	-.482(.432)
Not ort. 2.00 ve daha az (Ref: 3.01-4.00)		-.641(1.789)	-.616(1.787)

Not ort. 2.01-3.00 (Ref: 3.01-4.00)		.809(.882)	.829(.881)
Annenin eğt. Düzeyi		-.038(.449)	.002(.449)
Babanın eğt. Düzeyi		.088(.374)	.078(.374)
Hanehalkı aylık gelir		-.049(.401)	-.097(.401)
Ailedeki kişi sayısı		-.0369(.397)	-.372(.397)
Covid-19 sürecinde gelir azaldı (Ref: Arttı)		-1.830(.778)*	-1.661(.780)*
Covid-19 sürecinde gelir değişmedi (Ref: Arttı)		.050(.262)	.052(.264)
Covid-19 sürecinde sosyal yaşamda değişiklik			-1.310(.547)*
Ailede covid-19 tanısı alan birey olma durumu (Ref:evet)			-.122(.888)
Constant	65.640(1.604)***	39.670(8.258)***	41.590(8.301)***
F	52.257***	9.094***	8.225***
R ²	.033	.066	.070

Üniversite öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri ile pandemi sürecinde Covid-19 fobisine etki eden kişisel iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Doğrusal Regresyon analizi yapılmıştır. Bağımsız değişkenlerin modeldeki varlığının anlamlı olup olmadığını gösteren Tablo 6 incelendiğinde; ilk modelde kişisel iyi oluş ile Covid-19 fobisi arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur ($p < .001$). İkinci modelde kişisel iyi oluşun öğrencilerin Covid-19 fobisine etkisi devam ederken ($p < .001$); modele alınan değişkenlerden cinsiyet ve yaş ile Covid-19 fobisi arasında pozitif, Covid-19 sürecinde gelirin azalması ile negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Son modelde ise öğrencilerin kişisel iyi oluşu, cinsiyeti, yaşı ve Covid-19 sürecinde gelirin azaldığına ilişkin düşüncesinin Covid-19 fobisi üzerindeki etkisinin devam ettiği görülürken ($p < .001$), modele alınan Covid-19 sürecinde sosyal yaşamda yaşanan değişiklik ile Covid-19 fobisi arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte, öğrencinin medeni durumu, sınıfı, not ortalaması, anne babasının eğitim düzeyi, hanehalkı aylık geliri, ailedeki kişi sayısı, Covid-19 sürecinde gelirin değişmediğine ilişkin düşüncesi ve ailede Covid-19 tanısı alan bireyin varlığı ile Covid-19 fobisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p > .05$) (Tablo 6).

Özetle regresyon analizinde kişisel iyi oluşun, cinsiyetin, yaşın ($p < .001$), Covid-19 sürecinde gelirin azaldığına ilişkin düşüncenin ve Covid-19 sürecinde sosyal yaşamda değişiklik durumunun ($p < .05$) öğrencilerin Covid-19 fobisine etkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, Kişisel İyi Oluş Ölçeği'nden yüksek puan alanların diğer bir deyişle güçlü mental (psikolojik) iyi oluşa sahip olan öğrencilerin daha az koronavirüs fobisi yaşadıkları söylenebilir. Kız öğrencilerin erkeklere, yaşı küçük olanların (18-20) ise büyüklere (24+) göre daha fazla koronavirüs fobisi yaşadıkları

belirlenmiştir. Covid-19 sürecinde geliri azalanların ve sosyal yaşamının çok azaldığını belirtenlerin daha fazla koronavirüs fobisi yaşadıkları sonucuna varılmıştır (Tablo 6).

Tartışma

İlk olarak Çin'de ortaya çıkan ve hızla tüm dünyaya yayılan koronavirüs salgını hayatın her alanında yaşam normallerimizin değişmesine neden olmuştur. Bu değişimlerden biri de eğitim alanında gerçekleşmiştir. Türkiye'de ilk kez 11 Mart'ta görülen Covid-19 vakasını takiben 12 Mart'ta ilk ve orta dereceli okullar ile üniversitelerde eğitime ara verilmiş, 23 Mart'ta da tüm eğitim kurumlarında geleneksel olan yüz yüze eğitimden, tecrübesi olmayan ve alt yapısı yetersiz olan kurumlar dâhil olmak üzere, uzaktan eğitime geçiş yapılmıştır. Bu nedenle çalışma, üniversite öğrencilerinin Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik görüşleri ile Covid-19 fobisine ve kişisel iyi oluşuna etki eden faktörlerin belirlenmesi amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür.

Çalışmada kız öğrenciler, 21-23 yaş arasında olanlar, bekârlar, 3. ve 4. sınıfta olanlar, not ortalaması 2.01-3.00 arasında olanlar, annesi ve babası ilkokul ve altında eğitim almış olanlar, aylık hanehalkı geliri 2325-4000 TL arasında olanlar, 4 kişilik bir ailede yaşayanlar ve ilde ikamet edenler çoğunluktadır. Araştırma sonucunda Covid-19 sürecinde üniversite öğrencilerinin yarısından biraz fazlasının (%52.6) hanehalkı gelirinde azalma olduğu görülmüştür. Arslan ve Bayar (2020) tarafından yapılan çalışmada da Covid-19 nedeniyle hane halklarının önemli derecede gelir kaybına uğradıkları saptanmıştır. Nitekim Covid-19 salgını; sosyal mesafe, sokağa çıkma kısıtlamaları, engellenen ve yasaklanan günlük yaşam rutinleri sonucunda gıda, üretim, ulaşım, tekstil, turizm gibi pek çok sektörün faaliyetini durma noktasına getirmiş ve dolayısıyla pek çok bireyin kazancını olumsuz etkileyerek aile gelirinde düşüşe neden olmuştur.

Çalışmada aynı zamanda Covid-19 sürecinde öğrencilerin çoğunluğunun (%91.9) sosyal yaşamında azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Çamur ve ark. (2022) üniversite öğrencilerinin pandemiyle birlikte arkadaş ve sosyal çevrelerinden uzak kalmaları ve hareketsiz bir hayat sürmeleri nedeniyle sosyal yaşamlarında (%39.5) değişiklik yaşadığı; Zeidi ve Azar (2020) öğrencilerin yarıdan fazlasının (%65.0) dışarıda hiç zaman geçirmedeği; Ercan ve Keklicek (2020) Covid-19 nedeniyle öğrencilerin daha az fiziksel aktivite yaptıkları ve ev içinde yapılabilecekleri egzersizlere yöneldikleri; Aktaş ve ark. (2020) Covid-19'a bağlı izolasyon nedeniyle sosyal hayatının bittiğini düşünen öğrencilerin oranının sosyal hayatının bitmediğini düşünenlerden yüksek olduğu; Beyaz Rusya'da üniversite öğrencileri ile bir çalışma yürüten Shpakou ve ark. (2022) öğrencilerin fiziksel aktiviteleri azaldıkça yaşamdan duydukları memnuniyette azalış olduğu ve yaşamdan duyulan memnuniyet azaldıkça algılanan stres düzeylerinin arttığı ve son olarak Dinler ve ark. (2020) fiziksel aktivite ile yaşam memnuniyeti arasında pozitif yönlü ilişki olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Nitekim araştırmalardan elde edilen ve birbiriyle örtüşen bu sonuçlar Covid-19 salgını ile gelen sosyal izolasyonun yaygın sonuçları olarak değerlendirilebilir. Covid-19'un öğrencilerin sosyal anlamda alışkanlıklarında değişime neden olduğu ve bu değişimlerin aşı ve vakalarda görülen azalmalara rağmen devam ettiği görülmektedir.

Çalışmaya katılan öğrenciler uzaktan eğitim sistemi ile derslerin verimliliği konusunda endişeli

olup, gerek teorik gerekse uygulamalı derslerin uzaktan eğitimle verilmesinin yeterli olmadığını düşünmektedir. Çamur ve ark. (2022) çalışmasında üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime geçmeleriyle internet veya teknolojik araç gereç ve donanım eksikliği olan öğrencilerin eğitim sistemine ulaşmakta zorluk çektiklerini belirtmiştir. Altun-Ekiz (2020) tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin çoğunluğunun uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin olumsuz olduğu ve bu düşüncenin altında yatan temel nedenlerin “uzaktan eğitimde soru-cevap olanağının olmayışı” ile “sisteme girmekte sorunların yaşanması” olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde Serçemeli ve Kurnaz (2020) tarafından yapılan araştırmada da; öğrencilerin uzaktan eğitim sistemine yönelik olarak “yeterli internete ulaşmaya” ilişkin olumsuz görüşleri olduğu belirlenmiştir. Elcil ve Şahiner (2014) tarafından uzaktan eğitimde yaşanan sorunlardan biri olan iletişimsel engellerin detaylı bir şekilde incelendiği çalışmada; eğitimcinin dersi işleyişi, öğrencileriyle kurduğu iletişimsel bağ, eğitimciye oturum saatleri dışında ulaşılabilirlik ve öğrencilere ayırdığı vaktin yeterli olmadığına ilişkin elde edilen sonuçlar da öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin olumsuz düşüncelerinin nedenlerini aydınlatmaktadır. Uzaktan eğitim, “öğreticinin fiziksel olarak öğrencilerin buldukları yerlerde olmasını gerektirmeksizin, teknolojinin imkânlarından yararlanılarak, öğrenci ve öğretmenlerin bir sanal sınıf ortamında değişik şekillerde karşı karşıya getirildikleri, planlı bir eğitim şekli” olarak tanımlanmaktadır (Çallı, 2001). Nitekim tanımdan da anlaşılacağı üzere eğitimcilerin ve öğrencilerin fiziki olarak aynı ortamda bulunmaması ve teknolojiye olan ihtiyaç göz önünde bulundurulduğunda geleneksel eğitim yönteminden farklı olarak birtakım sorunların yaşanma olasılığı yüksektir. Bu sorunlar; altyapıya dayalı, bireysel tutuma dayalı, zaman bağlı, mekâna bağlı ve eğitimciden kaynaklı olmak üzere çok yönlü olabilir. Örneğin; bilgisayar, akıllı telefon veya tablet olmaması, internet erişimi olmaması, sistemde yaşanan aksaklıklar vb. altyapıya dayalı sorunlar arasında yer almaktadır. Çevrimiçi dersin öğrenci beklentisini karşılamaması ya da öğrencinin aktif katılımının sağlanamaması ve öğrencinin sistem dışına çıkması, öğrencinin kendini yalnız hissetmesi, öğrenci bilgisayar okuryazarlığının ve teknik yeterliliğinin düşük olması, öğrenci hazır bulunurluğunun düşük olması ise uzaktan eğitim sürecinde bireysel tutuma dayalı sorun olarak görülmektedir (Bilgiç ve Tüzün, 2015). Öğrencilerin zamana bağlı yaşadığı sorunlar; oturumların uygun saatte olmaması, öğrencilerin vakitlerinin olmaması, ders sürelerinin uzun yapılması şeklinde örneklendirilebilirken (Kırmacı ve Acar, 2018); öğrencilerin ev ortamının uygun olmaması, kendine ait odasının bulunmaması, ailenin çok kalabalık olması gibi koşullar da mekâna bağlı sorunlar arasında yer almaktadır. Uzaktan eğitimde öğrencinin derse olan ilgisinin azalmasında ve dersten kopmasında eğitimcilerin de önemli rolü vardır. Eğitimciyle sağlıklı bir iletişim kuramayan öğrenci kendisini öğretim sürecine dâhil hissetmeyecektir (İşman, 2011).

Ayrıca çalışma sonucuna göre katılımcılar uzaktan eğitim ve pandemi nedeniyle okulu dondurmaya yönelik herhangi bir girişimde bulunmasalar da okulunun uzayacağını düşünmektedir. Kürtüncü ve Kurt (2020) tarafından öğrencilerin Covid-19 pandemi döneminde yaşadıkları sorunları belirlemek amacıyla yapılan çalışmada da; öğrencilerin çoğunluğunun gerek teorik gerekse uygulamalı derslerin uzaktan eğitim ile yetersiz olacağını ve okulu dondurmaya düşünmediklerini ancak okulun uzayacağını düşündüklerini saptanmıştır. Bilgiç ve Tüzün (2015) tarafından yapılan çalışmada uzaktan eğitimin

öğrencilerin beklentisini karşılamadığı saptanırken; Kırmacı ve Acar (2018) tarafından yürütülen çalışmada öğrencilerin büyük bir kısmının online ders saatlerinin vaksiz olmasından dolayı zamana bağlı sorunlar yaşadığı ve bulunulan ortamların elverişsiz ortam olması nedeniyle mekâna bağlı sorunlarla karşılaştıkları görülmüştür. Kırallı ve Alıcı (2016) tarafından üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim algısına yönelik görüşlerini incelemek amacıyla yapılan araştırmada ise öğrencilerin, eğitimin en iyi şekilde gerçekleşmesi için yüz yüze etkileşimin gerekli olduğunu düşündükleri ancak bununla beraber bazı derslerini okula gelmeden uzaktan eğitim yoluyla almak istedikleri saptanmıştır. Üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde kişisel iyi oluşuna etki eden bağımsız değişkenlerin incelenmesi amacıyla yapılan Doğrusal Regresyon sonuçlarına göre; Covid-19 Fobisi Ölçeği'nin Psikosomatik alt boyutu, not ortalaması (2.00 ve daha az) ve ailedeki kişi sayısı değişkenleri ile kişisel iyi oluş arasında negatif; hanehalkı aylık geliri ve Covid-19 sürecinde sosyal yaşamda değişiklik durumu ile pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Psikosomatik alt boyuttan yüksek puan alanların düşük puan alanlara göre, not ortalaması 2.00 ve altında olan öğrencilerin not ortalaması 3.01-4.00 arasında olanlara göre, kalabalık ailelerde yaşayan öğrencilerin aile üyesinin daha az sayıda olduğu öğrencilere göre kişisel iyi oluşları daha düşüktür. Bununla birlikte öğrencilerin hanehalkı aylık geliri arttıkça ve Covid-19 sürecinde sosyal yaşamı devam ettikçe kişisel iyi oluşlarının yükseldiği belirlenmiştir. Benzer şekilde öğrencilerin Covid-19 fobisine etki eden kişisel iyi oluş ve sosyodemografik etkenlerin incelenmesi nedeniyle yapılan analiz sonucunda; Covid-19 fobisi ile hem kişisel iyi oluş, hem Covid-19 sürecinde gelirin azalmasına ilişkin düşünce hem de sosyal yaşamda değişiklik arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte; Covid-19 fobisi ile değişkenlerden cinsiyet ve yaş arasında da pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Kişisel İyi Oluş Ölçeği'nden yüksek puan alanların, diğer bir deyişle güçlü mental (psikolojik) iyi oluşa sahip olan öğrencilerin, geliri yüksek olanların ve sosyal yaşamı pandemi öncesine göre benzer olan öğrencilerin daha az koronavirüs fobisi yaşadıkları söylenebilir. Ancak kız öğrencilerin erkeklere, yaşı küçük olanların ise büyüklere göre daha fazla koronavirüs fobisi yaşadıkları belirlenmiştir. Covid-19 sürecinde geliri azalanların ve sosyal yaşamının çok azaldığını belirtenlerin daha fazla koronavirüs fobisi yaşadıkları sonucuna varılmıştır.

Araştırma sonucunda, koronavirüse karşı fobi geliştiren öğrencilerin kişisel iyi oluşunun düşük olduğu sonucu yurt dışında yapılmış bazı çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Lathabhavan da (2022) Hindistan'daki üniversite öğrencileri arasında Covid-19 korkusunun yaşam memnuniyeti ve iyilik hali üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmada, Covid-19 korkusu ile psikolojik stres (anksiyete, depresyon, stres vb.) arasında pozitif ilişki; psikolojik stres ile yaşam memnuniyeti ve iyilik hali arasında ise negatif ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına benzer şekilde Güler ve Emeç (2006) tarafından yapılan araştırmada da başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin yaşam memnuniyetlerinin başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerden düşük olduğu saptanmıştır. OECD ülkeleri arasında, öğrencilerin %66'sının pandemi sürecinde düşük not almaları nedeniyle stresli hissettikleri belirlenmiştir (Pascoe ve ark., 2020). Nitekim yaşam memnuniyeti birçok faktörden etkilenmekle beraber birçok faktörle de çift yönlü etkileşim içindedir. Yaşam memnuniyetinin yüksek olması başarı düzeyini artıracak gibi, başarı düzeyinin yüksek olması da yaşam memnuniyetini olumlu yönde etkileyecektir.

Ailedeki kişi sayısının daha az olduğu ailelere kıyasla kalabalık ailelerde kişisel iyi oluşun bu süreçte düşük olması beklenen bir sonuçtur. Uzaktan eğitime geçişle birlikte öğrencinin aldığı eğitimin niteliğini etkileyen faktörler arasında öğrencilerin ailesel özellikleri de yer almaktadır. Öğrencilerin ev ortamının uygun olmaması, kendine ait odasının bulunmaması, ailenin çok kalabalık olması gibi koşullar da uzaktan eğitimde mekâna bağlı sorunlar arasında sayılabilir. Ayrıca aile üyelerinin karantina süreçlerinde bir arada bulunmasının aile içi ilişkileri hem olumlu hem de olumsuz açılardan etkilediğine ilişkin yapılmış çalışmalar da alan yazında yer almaktadır (Çamur ve ark., 2022). Dolayısıyla aile içi ilişkilerin yaşam memnuniyeti üzerinde etkileri olduğu söylenebilir. Zarei ve Fooladvand'ın (2022) çalışmasında pandemi sürecinde aile işleyişinin (birliktelik duygusu, güçlü aile bağları, vb.) öğrencilerin yaşam memnuniyetini doğrudan etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin uzaktan eğitim nedeniyle akranlarından ve üniversite yaşamından uzak kalması nedeniyle salgın sürecinde ailelerin önemli bir rol oynadığına değinilmiştir. Ancak yaşam memnuniyetini etkileyen diğer faktörler (hanehalkı geliri, sosyal yaşamın devamı vb.) göz önüne alındığında; pandeminin bir sonucu olarak yaşanan işsizlik, gelir kaybı, temel ihtiyaçlara ulaşma zorluğu vb. gibi durumların psikososyal ve ekonomik açıdan olumsuz etkilerinin kalabalık ailelerde daha derinden hissedildiği düşünülmektedir. Dolayısıyla kalabalık ailelerde yaşam memnuniyetinin azaldığı söylenebilir.

Bununla birlikte öğrencilerin hanehalkı aylık geliri arttıkça kişisel iyi oluşlarının yükseldiği; ancak Covid-19 sürecinde geliri azalanların daha fazla koronavirüs fobisi yaşadıkları belirlenmiştir. Gelir düzeyi insanoğlunun temel ihtiyaçlarını karşılamının yanı sıra isteklerini gerçekleştirmesine de kaynak oluşturmaktadır. Bu nedenle temel ihtiyaçları karşılamının ötesinde sosyal izolasyonun yanı sıra ihtiyaçların farklı şekillerde karşılanmasının söz konusu olduğu bu dönemde ekonomik gelir, yaşam memnuniyeti açısından en önemli faktörlerden birini oluşturmaktadır. Düşük gelir düzeyine sahip ailelerin özellikle alışılmışın dışındaki pandemi koşullarında ihtiyaçlarını karşılama düzeyleri, yaşamlarından duyacakları memnuniyeti etkileyecektir. Nitekim yapılan pek çok çalışma gelir düzeyi ile yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiyi desteklerken; gelir düzeyi düşük ailelerin ekonomik zorluklar nedeniyle aile içi ilişkilerinde bozulma, boşanma, şiddet, intihar gibi pek çok istenmeyen sonuçla karşı karşıya kaldığı bilinmektedir.

Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuca göre öğrencilerin Covid-19 sürecinde sosyal yaşamı devam ettikçe kişisel iyi oluşlarının yükseldiği, sosyal yaşamının çok azaldığını belirtenlerin daha fazla koronavirüs fobisi yaşadıkları belirlenmiştir. Covid-19 salgını ile gelen sosyal izolasyon ve karantina süreçleri sonrasında bireylerin aileleri ile evde daha fazla vakit geçirmeye başlamaları her ne kadar enfeksiyon kontrolünü sağlama hususunda etkili olsa da ciddi sosyal, psikolojik ve toplumsal sonuçları beraberinde getirmesi nedeniyle yaşamdan duyulan memnuniyeti olumsuz yönde etkilemekte ve ayrıca koronavirüse ilişkin kaygılarını da artırmaktadır. Ancak sosyal ilişkilerin zorunlu olarak azaldığı bu dönemde sosyal anlamda ilişkilerini ve aktivitelerini canlı tutmayı başaran öğrencilerin beklendiği üzere kişisel iyi oluşları diğer öğrencilere kıyasla daha yüksektir. Nitekim her yaşam döneminin kendine has gelişimsel süreçleri ve beklentileri olduğu gibi; üniversite yıllarına denk gelen gençlik döneminde de karşılanması gereken bazı istek, ihtiyaç ve beklentiler söz konusu olmakta ve bunların

karşılanma düzeyi bireylerin kişisel iyi oluşlarını etkilemektedir. Yaşamdan duyulan memnuniyetin belirlenmesinde özellikle bu yaş grubu için ev dışında gerçekleştirilen aktiviteler (yemek yemek, sinemaya gitmek, alışveriş yapmak vb.) oldukça önem taşımaktadır. Yaşamın en aktif yılları olarak ifade edilebilecek bu yaşlarda gençlerin sosyal yaşama aktif olarak katılımlarının pandemi nedeniyle kısıtlanmış olması, bu yaş grubunu diğer yaş gruplarına göre çok daha olumsuz etkilemekte ve kişisel iyi oluşlarını azaltmaktadır.

Yapılan araştırmada öğrencinin cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, okuduğu sınıfı, not ortalaması (2.01-3.00), anne baba eğitim düzeyi, Covid-19 sürecinde gelirden yaşanan değişikliğe ilişkin düşünceleri ve ailede Covid-19 tanısı alan bireyin olup olmaması değişkenlerinin kişisel iyi oluşlarını etkilemediği belirlenmiştir. Ancak öğrencilerin cinsiyetinin ve yaşının Covid-19 fobisini etkilediği sonucuna varılmıştır. Kız öğrencilerin erkeklere, yaşı küçük olanların büyüklere göre daha fazla koronavirüs fobisi yaşadıkları belirlenmiştir. Harte (2022) tarafından öğrencilerin yaşam memnuniyetinin cinsiyete göre farklılaştığını belirten çalışmada, yaşam doyumu ile algılanan stres arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin pandemi sürecinde yaşamdan duydukları memnuniyetin azaldığı ve buna bağlı olarak da algılanan stres düzeylerinde artış olduğu belirtilmektedir. Sekban ve İmamoğlu (2021) pandemi dönemini kapsayan çalışmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre yaşamdan duydukları memnuniyet düzeyini düşük bulmuştur. Rogowska ve arkadaşlarının (2020) pandemi sürecinde Polonyalı öğrencilerle yaptıkları çalışmada, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla anksiyete ve stres yaşadıkları ancak yaşam memnuniyetlerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik görüşleri ile Covid-19 fobisine ve kişisel iyi oluşuna etki eden faktörlerin belirlenmesi amacıyla 1552 üniversite öğrencisinden elde edilen veriler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Hayatlarının en üretken ve aktif dönemlerinde olan üniversite öğrencilerinin yaşamlarında ilk kez bir salgın hastalıkla karşılaşmaları sonucunda hem eğitimleri hem de yaşamları ekonomik, sosyal, kültürel ve psikososyal açılardan olumsuz etkilenmiş, bunun sonucunda da yaşam memnuniyetleri azalmıştır. Bulgularımıza dayalı olarak pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitimin verimliliği noktasında olumsuz düşünce içinde olmalarının yanı sıra koronavirüs fobisinin düzeyi, öğrencilerin genel not ortalamasının düşüklüğü, gelirden meydana gelen azalma, sosyal yaşamın durağanlaşması, sokağa çıkma yasakları ya da karantina nedeniyle tüm aile fertlerinin evde bir arada kalması ve kalabalık ailelerde yaşamaları öğrencilerin kişisel iyi oluşlarını olumsuz etkileyen faktörler olarak bulunmuştur. Öğrencilerin Covid-19 fobisinin ise; kişisel iyi oluş düzeyi, cinsiyet, yaş, gelir ve sosyal yaşamın azalması değişkenlerinden etkilendiği belirlenmiştir. Öğrencilerin sahip oldukları teknolojik alt yapı ve materyaller, online derse hazır bulunuşlukları, teorik ve uygulamalı derslerin verimi, evin fiziksel koşulları ve ailede yaşayan kişi sayısı uzaktan eğitime ilişkin görüşlerini etkilemektedir.

Araştırmada veri toplama yöntemi ve aracı olarak çevrimiçi anket yönteminin kullanılmasında araştırmacının sınırlılığını oluşturmakla birlikte araştırmamız literatüre çeşitli katkılar sağlamaktadır. İlk olarak, üniversite öğrencilerinin Covid-19 salgınının neden olduğu eğitimsel yavaşlama ve kaygıya

ilişkin algıları uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunlarla araştırılmıştır. İkinci olarak, kişisel iyi oluşu etkileyen bir dizi bağımsız değişken test edilerek, Covid-19 fobisi ile kişisel iyi oluşun nasıl ilişkili olduğu incelenmiştir. Son olarak, Covid-19 fobisini etkileyen bir dizi bağımsız değişken test edilmiş ve kişisel iyi oluşun Covid-19 fobisine etkisi incelenmiştir.

Hemen hemen bütün ülkelerde uzaktan eğitim, salgınla birlikte her kademedede eğitimin bir parçası olsa da salgın sonrasında da eğitim sisteminin içinde daha çok yer edineceği aşikârdır. Bu nedenle, Covid-19 krizi sırasında elde edilen sonuçlarımız, hükümetin ve eğitim politikası yapıcıların üniversite öğrencilerinin görüşlerini ve durumunu bilerek, Covid-19 sonrası iyileştirme çalışmaları sırasında öğrencilerin refahı ve eğitimin kalitesinin geliştirilmesini sağlamak için sosyal, ekonomik ve psikolojik politikalarını ve önlemlerini sürdürmelerine yardımcı olacaktır. Bulgular politika yapıcıların ve eğitimcilerin öğrencilerin yaşam memnuniyetini iyileştirmek için alacakları önlemleri uygulamaya koymalarında faydalı olacaktır. Bu noktada uzaktan eğitimin niteliğinin geliştirilmesi, dijital ders materyallerinin hazırlanması vb. konularda Yüksek Öğretim Kurumu başta olmak üzere, üniversitelere ve öğretim elemanlarına büyük sorumluluklar düşmektedir. Üniversite öğrencilerinin yaşadıkları kaygı ve stres düzeylerinin azaltılması ve kişisel iyi oluşlarının artırılmasına yönelik gençlere hizmet veren kamu ve özel kurum ve kuruluşlar ile yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar vb. ile iş birliği içerisinde sosyal politikalar geliştirilebilir ve bunları uygulayabilir. Gençlerin yaşam memnuniyetlerinin artırılması ve yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik baş etme stratejileri geliştirebilmeleri için ücretsiz psikososyal destek hizmetleri verilebilir.

EXTENDED ABSTRACT

ANALYSIS / RESEARCH

Determination of University Students' Views on Distance Education and Factors Affecting Covid-19 Phobia and Personal Well-Being

Birgöl Çiçek*

Zeynep Çopur**

Sibel Erkal***

Ayfer Aydıner Boylu****

Introduction

The coronavirus disease, which has shown its rapid impact in the world, appeared in the Wuhan Province of China, with symptoms similar to those of influenza and pneumonia, especially respiratory problems (Republic of Turkey Ministry of Health, 2020a). The coronavirus was declared a “pandemic” by the World Health Organization (WHO) on March 11, 2020 (WHO, 2020), and the first case was seen in Turkey on the same day (Republic of Turkey Ministry of Health, 2020b). With the spread of the Covid-19 virus around the world, many countries have been negatively affected. Correspondingly, some measures were taken such as travel restrictions, the closure of some places, the closure of schools and switching to distance education (Turkish Republic Ministry of Health, 2020b; WHO, 2020). In addition, the changing living conditions as a result of the measures taken during the pandemic period, the isolation of individuals in their homes and the increase in sedentary time affected the quality of life and satisfaction with life (Çağlayan-Tunç et al., 2020). For these reasons, this study was planned and conducted to determine the opinions of university students on the problems they experienced in distance education during the COVID-19 pandemic and the factors affecting COVID-19 phobia and personal well-being.

* Dr., Hacettepe University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Family and Consumer Sciences, Ankara, Türkiye, birgulaydin@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3985-6637

** Prof. Dr., Hacettepe University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Family and Consumer Sciences, Ankara, Türkiye, zcopur@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1456-0522

*** Prof. Dr., Hacettepe University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Family and Consumer Sciences, Ankara, Türkiye, serkal@hacettepe.edu.tr, 0000-0002-8395-9705

**** Prof. Dr., Hacettepe University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Family and Consumer Sciences, Ankara, Türkiye, ayfer_boylu@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4177-5972.

Within the scope of the study, answers were sought to the following questions:

- 1) What are the opinions of university students about the problems they experienced in distance education during the COVID-19 pandemic?
- 2) Did university students' coronavirus phobia and socio-demographic characteristics affect their personal well-being?
- 3) Did university students' personal well-being and socio-demographic characteristics affect their coronavirus phobia?

Method

The aim of the current study was to examine the effect of students' personal well-being and socio-demographic characteristics on their COVID-19 phobia and the effect of COVID-19 phobia and socio-demographic characteristics on their personal well-being.

The population of the study consists of university students with different socio-demographic characteristics from different universities in Turkey. The sample of the study consists of 1552 students who were reached through the snowball sampling method and who agreed to participate in the online survey prepared through Google Forms. The students who participated in the study were contacted through social media platforms.

In the study, an online questionnaire form was prepared as a data collection tool. In the questionnaire form, there is the Personal Well-Being Index Adult Form (PWI-AF) developed by the International Wellbeing Group (2006) and adapted into Turkish by Meral (2014) to measure students' well-being, the seven-item questionnaire prepared by Kürtüncü and Kurt (2020) to determine the problems experienced by students related to distance education given during the Covid-19 outbreak, the Coronavirus Phobia Scale (COVID-19 Phobia Scale, C19P-S) developed by Arpacı et al. (2020) to determine individuals' anxieties, fears, changes in consumption habits, psychological states arising from fear of coronavirus and changes in relationships during the pandemic period and a personal information form to determine socio-demographic characteristics.

Results and Discussion

Results of the study showed that the household income (52.6%) and social life (91.9%) of university students decreased during the COVID-19 pandemic and students were concerned about the efficiency of the theoretical and practical courses given by the distance education system.

Students with high scores from the Psychosomatic sub-dimension on the COVID-19 Phobia Scale have lower personal well-being than those with low scores, students with a GPA of 2.00 and below have lower personal well-being than those with a GPA of 3.01-4.00, and students living in crowded families have lower personal well-being than students with fewer family members. However, it was concluded that as the monthly household income of the students increased and their social life continued during the COVID-19 pandemic, their personal well-being improved. In addition, results showed that those with high scores on the Personal Well-being Scale experienced less coronavirus phobia, that the female students experienced more coronavirus phobia than the male students, and that the younger students

experienced more coronavirus phobia than the older students. It was concluded that those whose income decreased during COVID-19 and those who stated that their social life deteriorated substantially also experienced more coronavirus phobia. The findings will be useful for policymakers and educators to implement measures to improve students' well-being. At this point, universities and instructors, especially the Higher Education Council, have great responsibilities in improving the quality of distance education, preparing digital course materials, etc. Social policies can be developed and implemented in cooperation with public and private institutions and organizations serving young people, local governments, universities, NGOs, etc., to reduce the anxiety and stress levels experienced by university students and to increase their personal well-being. Free psychosocial support services can be provided to increase their life satisfaction and help them develop coping strategies to solve their problems.

Kaynakça/References

- Aktaş, Ö. Büyükaş, B. Gülle, M. ve Yıldız, M. (2020). COVID-19 virüsünden kaynaklanan izolasyon günlerinde Spor Bilimleri öğrencilerinin uzaktan eğitime karşı tutumları. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-9.
- Altun-Ekiz, M. (2020). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin karantina dönemindeki uzaktan eğitim ile ilgili görüşleri (Nitel bir araştırma). *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 2(ÖS1), 1-13.
- Arpacı, I., Karataş, K. ve Baloğlu, M. (2020). The development and initial tests for the psychometric properties of the COVID-19 Phobia Scale (C19P-S). *Personality and Individual Differences*, 164, 110108.
- Arslan, İ. ve Bayar, İ. (2020). Covid-19 salgını, ekonomik etkileri ve küresel ekonominin geleceği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19 (COVID-19 Özel Sayısı), 87-104 . <https://doi.org/10.21547/jss.773356>
- Balcı, A. (2018). *Sosyal Bilimlerde araştırma yöntem ilke ve teknikler*. Pegem Akademi.
- Biçer, İ., Çakmak, C., Demir, H., ve Kurt, M. E. (2020). Koronavirüs Anksiyete Ölçeği kısa formu: Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25(1), 216-225.
- Bilgiç, H. G. ve Tüzün, H. (2015). Yükseköğretim kurumları web tabanlı uzaktan eğitim programlarında yaşanan sorunlar. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 26-50.
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142.
- Çağlayan-Tunç, A., Zorba, E., ve Çingöz, Y. E. (2020). Covid 19 salgını döneminde egzersiz yaşam kalitesine etkisi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 127-135.
- Çamur, G., Ersanlı, E., Abukan, B., ve Canım, F. (2022). Covid-19 pandemisinde üniversite öğrencilerinin değişen yaşamları ve online (çevrimiçi) eğitimleri üzerine bir araştırma. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 247-266.
- Çallı, F. (2001). *Uzaktan öğretim ve ders içeriği geliştirme* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Diener, E. (2012). New findings and future directions for subjective well-being research. *American Psychologist*, 67(8), 590-7. <https://doi.org/10.1037/a0029541>
- Dinler, E., Badat, T., Kocamaz, D. ve Yakut, Y. (2020). Evaluation of the physical activity, sleep quality, depression, and life satisfaction of university students during the COVID-19. *International Journal of Disabilities Sports and Health Sciences*, 3(2), 128-139. <https://doi.org/10.33438/ijdshs.770346>
- Elcil, Ş. ve Şahiner, D. S. (2014). Uzaktan eğitimde iletişimsel engeller. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 6(1), 21-33.
- Ercan, Ş. ve Keklicek, H. (2020). COVID-19 pandemisi nedeniyle üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivite düzeylerindeki değişimin incelenmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 69-74.
- Ermiş, A., Ermiş, E. ve İmamoğlu, O. (2022). Psychological well-being and its effect on perceived stress in university students during the coronavirus process. *The Online Journal of Recreation and Sports (TOJRAS)*, 11(4), 10-21.

- Evli, M. ve Şimşek, N. (2022). The effect of COVID-19 uncertainty on internet addiction, happiness and life satisfaction in adolescents. *Archives of Psychiatric Nursing*, 41, 20-26. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2022.07.008>
- Güler, B. K. ve Emeç, H. (2016). Yaşam memnuniyeti ve akademik başarıda iyimserlik etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 129-149.
- Han, F. ve Demirbilek, N. (2021). Üniversite öğrencilerinin Covid-19 salgını süresince yürütülen zorunlu uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 12(44), 182-203.
- Harper, C. A., Satchell, L. P., Fido, D. ve Latzman, R. D. (2020). Functional fear predicts public health compliance in the Covid19 pandemic. *International Journal of Mental Health Addiction*, 19(5), 1875-1888. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00281-5>
- Harte, R. (2022). *Perceived stress and life satisfaction among bachelor and master students during the Covid-19 pandemic* [Master thesis]. Utrecht University <https://studenttheses.uu.nl/handle/20.500.12932/42310>
- International Wellbeing Group. (2006). Personal Wellbeing Index (Manual). Melbourne: Deakin University, Australian Centre on Quality of Life. <https://www.acqol.com.au/members#International-Wellbeing-Group> adresinden 05 Haziran 2020 tarihinde alınmıştır.
- İşman, A. (2011). *Uzaktan Eğitim* (4.Baskı). Pegem Akademi. <https://docplayer.biz.tr/11901-Uzaktan-egitim-ge-listirilmis-4-baski.html>
- Kaya, B. (2020). Pandeminin ruh sağlığına etkileri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(2), 123-124.
- Kırallı, F.N. ve Alıcı, B. (2016). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim algısına görüşleri. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 30, 55-83.
- Kırmacı, Ö. ve Acar, S. (2018). Kampüs öğrencilerinin eşzamanlı uzaktan eğitimde karşılaştıkları sorunlar. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 14(3), 276-291.
- Kürtüncü, M. ve Kurt, A. (2020). Covid-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunlar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(5), 66-77.
- Lathabhavan, R. (2022). Fear of COVID-19, psychological distress, well-being and life satisfaction: A comparative study on first and second waves of COVID-19 among college students in India. *Current Psychology*, 42, 20203-20210. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03207-7>
- Le, H. T., Lai, A. J. X., Sun, J., Hoang, M. T., Vu, L. G., Pham, H. Q., Nguyen, T. H., Tran, B. X., Latkin, C. A., Le, X. T. T., Nguyen, T. T., Pham, Q. T., Ta, N. T. K., Nguyen, Q. T., Ho, R. C. M. ve Ho, C. S. H. (2020). Anxiety and depression among people under the nationwide partial lockdown in Vietnam. *Frontiers in Public Health*, 8, 589359. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2020.589359>
- López-Ortega, M., Torres-Castro, S. ve Rosas-Carrasco, O. (2016). Psychometric properties of the Satisfaction with Life Scale (SWLS): Secondary analysis of the Mexican Health and Aging Study. *Health Qual Life Outcomes*. 14(1), 170. <https://doi.org/10.1186/s12955-016-0573-9>
- Meral, B. F. (2014). Kişisel İyi Oluş İndeksi-Yetişkin Türkçe Formunun psikometrik özellikleri. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 2(2), 119-131.
- Memiş-Doğan, M. ve Düzel, B. (2020). Covid-19 özelinde korku-kayıp düzeyleri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 739-752.
- Öz-Ceviz, N., Tektaş, N., Basmacı, G. ve Tektaş, M. (2020). Covid 19 pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen değişkenlerin analizi. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 3(2), 312-329.
- Pascoe, M. C., Hetrick, S. E. ve Parker, A. G. (2020). The impact of stress on students in secondary school and higher education. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25(1), 104-112.
- Pavot, W. ve Diener, E. (2008). The Satisfaction With Life Scale and the emerging construct of life satisfaction. *The Journal of Positive Psychology*, 23(2),137-52. <https://doi.org/10.1080/17439760701756946>
- Ren, Z., Xin, Y., Ge, J., Zhao, Z., Liu, D., Ho, R. C. M. ve Ho, C. S. H. (2021). Psychological impact of COVID-19 on college students after school reopening: A cross-sectional study based on machine learning. *Frontiers in Psychology*, 12, 641806. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.641806>

- Rogowska, A.M., Kuśnierz, C. ve Bokszczanin, A. (2020). Examining anxiety, life satisfaction, general health, stress and coping styles during covid-19 pandemic in Polish sample of university students. *Psychology Research and Behavior Management*, 13, 797-811. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S266511>
- Sahu, P. (2020). Closure of universities due to Coronavirus Disease 2019 (COVID-19): Impact on education and mental health of students and academic staff. *Cureus*, 12(4), e7541. <https://doi.org/10.7759/cureus.7541>
- Sarı, H. İ. (2020). Evde kal döneminde uzaktan eğitim: Ölçme ve değerlendirmeyi neden karantinaya almamalıyız?. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 3(1), 123-128.
- Schleicher, A. (2020). The impact of covid-19 on education insights from education at a glance 2020. <https://www.oecd.org/education/the-impact-of-covid-19-on-education-insights-education-at-a-glance-2020.pdf> adresinden 05 Haziran 2021 tarihinde alınmıştır.
- Sekban, G. ve İmamoğlu, O. (2021). Life satisfaction and psychological well-being of university educated students during the COVID-19 pandemic. *Apuntes Universitarios*, 11(4), 384-398. <https://doi.org/10.17162/au.v11i4.819>
- Serçemeli, M. ve Kurnaz, E. (2020). COVID-19 pandemi döneminde öğrencilerin uzaktan eğitim ve uzaktan muhasebe eğitimine yönelik bakış açıları üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 40-53.
- Sezgin, S. (2021). Acil uzaktan eğitim sürecinin analizi: Öne çıkan kavramlar, sorunlar ve çıkarılan dersler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 273-296.
- Shpakou, A., Naumau, I.A., Krestyaninova, T.Y., Znatnova, A.V., Lollini, S.V., Surkov, S. ve Kuzniatsou, A. (2022). Physical Activity, life satisfaction, stress perception and coping strategies of university students in Belarus during the COVID-19 Pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(14), 8629. <https://doi.org/10.3390/ijerph19148629>
- T. C. İçişleri Bakanlığı. (2020). T. C. İçişleri Bakanlığı Genelgesi. <https://www.icisleri.gov.tr/65-yas-ve-uzeri20-yas-altikronik-rahatsızlığı-bulunan-kisilerin-sokaga-cikma-kisitlamasi-istisnasi-genelgesi> adresinden 05 Eylül 2022 tarihinde alınmıştır.
- T. C. Sağlık Bakanlığı. (2020a). <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/covid-19-yeni-koronavirus-hastaligi-nedir> adresinden 15 Eylül 2022 tarihinde alınmıştır.
- T. C. Sağlık Bakanlığı. (2020b). COVID-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Rehberi. https://toraks.org.tr/site/sf/nmf/pre_migration/Ocd6655ae86e94eccc61e88ab75cc757d8eaaldf39ce43d3c871b3d715afde5b6.pdf adresinden 1 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Uşun, S. (2006). *Uzaktan eğitim*. Nobel Yayın Dağıtım.
- World Health Organization (WHO). (2020). Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Situation Report–51. <https://www.who.int/publications/m/item/situation-report---51> adresinden 12 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK). (2020). Koronavirüs (Covid-19) Bilgilendirme Notu: 1 (13 Mart 2020). https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/coronavirus_bilgilendirme_1.aspx
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK). (2022a). 2021-2022 Eğitim Öğretim Döneminde Verilecek Eğitime İlişkin Basın Açıklaması. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2021/2021-2022-egitim-ogretim-doneminde-verilecek-egitime-iliskin-aciklama.aspx> adresinden 1 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK). (2022b). Yükseköğretim Kurumlarında Uzaktan Öğretime İlişkin Usul ve Esaslar. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Uzaktan_ogretim/yuksekogretim-kurumlarında-uzaktan-ogretime-iliskin-usul-ve-esaslar.pdf adresinden 11 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK). (2022c). Yüksek Öğretim Bilgi Sistemi, Öğrenci Sayıları, <https://istatistik.yok.gov.tr/adresinden> 11 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.
- Zarei, S. ve Fooladvand, K. (2022). Does family functioning contribute to the satisfaction with life among Iranian university students during COVID-19 Outbreak? *Research Square*, 1-18. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-2022482/v1>
- Zeidi, F. ve Azar, L. (2020, Nisan). Öğrencilerin koronavirüs salgını sürecinde bilgi edinme kaynakları ve uzaktan eğitim ile ilgili görüşlerinin incelenmesi [Doktora Ders Kaynağı]. İstanbul Üniversitesi.

Copyright © 2023 T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı
<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>
 Gençlik Araştırmaları Dergisi • Aralık 2023 • 11(31) • 25-48

ISSN 2791-8157
 Başvuru | 22 Mart 2023
 Kabul | 6 Kasım 2023

Sosyal Hizmetler Programı Öğrencilerinin Kariyer Kararı Verme Yetkinliği İle İlişkili Faktörlerin Belirlenmesi*

Derya Kayma**
Esin Zengin Taş***

Öz

Bu çalışmada Sosyal Hizmetler Programında eğitimlerine devam eden öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinlikleri ile ilişkili faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. İlişkisel tarama modelinde tasarlanmış çalışmanın örneklemini Türkiye'nin farklı üniversitelerinde Sosyal Hizmetler Programlarına devam eden 428 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama "Kariyer Kararı Verme Yetkinlikleri Ölçeği", "Akademik Özyeterlilik Ölçeği", "Algılanan Kariyer Engelleri Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Araştırmada Sosyal Hizmetler Programı öğrencilerinin algıladıkları kariyer engelleri arttıkça kariyer kararı verme yetkinliklerinin azaldığı, akademik özyeterlilikleri arttıkça da kariyer kararı verme yetkinliklerinin arttığı saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin kariyer kararı verme yeterlilikleri ile çalışma deneyimi, babanın eğitim seviyesi ve programı isteyerek tercih etmesi arasında anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Sonuç olarak öğrencilerin algıladıkları kariyer engellerinin azaltılmasına yönelik kariyer derslerinin üniversite eğitiminde artırılması ve çalışma hayatı içerisinde daha fazla yer alabilmelerinin sağlanabilmesi için uygulamaya dayalı eğitim olanaklarının sağlanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmetler, Kariyer Kararı Verme Yetkinliği, Akademik Özyeterlilik, Kariyer Engelleri

* Bu çalışmanın ön bulguları Ege 9. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde özet bildiri kategorisinde sözlü olarak sunulmuştur.

** Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Kırkağaç Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, deryakayma@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7014-8631

*** Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmetler Programı, esin.tas@kavram.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8713-8859

Abstract

This study aims to help students make career decisions while continuing their education in the Social Services Program. The data were collected from 428 students who attended Social Services Programs at different universities in Turkey by using the relational survey model. The "Career Decision Making Competencies Scale", "Academic Self-Efficacy Scale", "Perceived Career Barriers Scale" and "Personal Information Form" were used in data collection. In the study, it was seen that the career obstacles they perceive in Social Services programs increase, their freedom to make career decisions increases, and their academic self-efficacy increases and their ability to make career decisions increases. In addition, significant correlations were determined between their career decision-making competencies and their working experience, father's education level and program preferences. As a result, it would be appropriate to offer practical education opportunities to reduce the career obstacles they perceive, to change career courses in university education and to enable them to participate more in working life.

Keywords: Social Services, Career Decision Making Self Competence, Academic Self-efficacy, Career Barriers

Giriş

Gelecekteki yaşam tarzlarını belirleme gücüne sahip olması nedeniyle kariyer kararı, üniversite öğrencileri için oldukça önemlidir. Günümüz ekonomik şartları ve artan işsizlik oranları, istihdama hazırlanan üniversite öğrencileri için zorlayıcı bir durum yaratmakta; iş arama sürelerinin artması kaynak maliyetlerini de zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, uygun kariyer kararları için etkili kariyer planlama davranışlarının gelişmesi üniversite öğrencilerinin kendilerine uygun kariyer gelişimlerini destekleyecektir.

Eğitimin kalite ve yapısı tartışmaları süregelsin, öğretim niteliği arttırılırken bireylerin sosyal yeteneklerinin yanında bireyin yeteneğine yönelik bakış açısı ile birlikte, bu bakış açısının eyleme geçmede etkili olduğunun dikkate alınması gerekliliği önemli görülmektedir (Yılmaz ve ark., 2007, s. 254). Mesleki ve kişisel ilgilere (Burns ve ark., 2013) ek olarak aile yapısı, sosyo-politik durum, yeterli iş beklentileri ve kariyer danışmanlığı gibi faktörler kariyerin keşfedilmesinde ve kariyer kararı vermede önemli bir rol oynamaktadır (ILO, 2013). Bu nedenle, üniversite öğrencilerinin kariyer kararı vermede karşılaştıkları zorlukları anlamak ve bu zorlukların nedenlerini incelemek gerekmektedir. Özellikle üniversite yaşamının ardından mesleki yaşantıya geçiş sürecinde üniversite öğrencilerinin pek çok belirsizlik ve kararsızlık yaşayabileceği dikkate alındığında; nelerin kariyer kararı verme yetkinliğinde etkili ve ilişkili olduğunun belirlenmesi önem arz etmektedir.

Lisans ve lisansüstü eğitimlerine devam eden öğrencileri odak alan kariyer çalışmaları (Bacanlı, 2019; İpci, 2020; Öztürk, 2020; Salman, 2018; Sürücü, 2011; Türkoğlu ve Acar, 2019; Ulaş ve Özdemir, 2018)

yapılmasına rağmen; literatürde önlisans programlarında eğitimlerine devam eden öğrencilerin kariyer planlarına yönelik yeterli çalışma bulunmamaktadır. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK, 2021) istatistiklerine göre 2020-2021 yılı eğitim-öğretim döneminde Türkiye’de 4.676.657 öğrenci lisans, 3.114.623 öğrenci ise önlisans programlarına yerleşmiştir. Bu durum önlisans eğitime devam eden öğrencilerin de dikkate alınacak bir sayıda olduğunu göstermektedir. Türkiye iş gücü istatistiklerine bakıldığında kayıtlı işsizlerin 418 binini lisans, 330 binini ise ön lisans mezunları (Cumhuriyet, 2021) oluşturmaktadır. Rakamlar arasındaki bu yakınlık önlisans mezunu olan bireylerin de kariyer planlama konusunda desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla lisans ve lisansüstü mezunlarının kariyer planlamada yetersizlik yaşayabildiği Türkiye’nin eğitim ve istihdam olanakları ile göz önüne alındığında; önlisans eğitimi almış olan bireylerin de kariyer planlarına yönelik akademik çalışmaların yapılarak öğrencilerin ileriki süreçte kariyer planlama yeterliliklerinin desteklenebilmesi için eğitim, öğretim ve kariyer danışmanlığı hizmet modellerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kariyer planlaması pek çok insan için yaşamın önemli bir dönüm noktasıdır. Bu dönüm noktası bu çalışmanın öznesi olan sosyal hizmetler programı öğrencileri açısından ele alındığında; mesleğin öneminin ve konumunun tam anlamıyla anlaşılmamış olması, sosyal hizmetler programı öğrencilerinin kariyerlerini etkileyen bir sorun olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Çünkü mesleklerin gelişmişlik düzeyi toplumlarda farklılık göstermekle birlikte kariyer planında etkili olabilmektedir (Duru ve ark., 2020). Sosyal hizmet mesleği ve sosyal hizmetler birbirlerinden farklı kavramlardır. Sosyal hizmetler, sosyal hizmet mesleğinin ve diğer sosyal mesleklerin faaliyet gösterdiği bir alana işaret etmektedir (Tomanbay, 1999, s. 232). Dolayısıyla sosyal hizmet lisans eğitimi ve sosyal hizmetler önlisans eğitimi de bu anlamda farklılaşmaktadır. Apak (2018) bu farkın bilgi düzeyi, eğitim süresi ve statü olarak üç başlıkta toplanabileceğini iletmiştir. Üniversitelerin fakülteleri bünyesinde eğitim-öğretim faaliyeti yürüten sosyal hizmet bölümleri sosyal hizmet alanına sosyal hizmet uzmanı yetiştirirken, meslek yüksekokullarında verilen sosyal hizmetler programları sosyal hizmetler alanında etkili ara elemanların yetiştirilmesini hedeflemektedir.

Sosyal hizmet uygulamalarını gerçekleştiren sosyal hizmet uzmanlarının çoğu kez bürokratik işlemler ve kurumsal zorunluluklar sebebiyle uygulamada mesleği dışındaki mevcut iş yükü sebebiyle zorlandıkları bilinen bir gerçektir. Bu gerçek, sosyal hizmetler alanında ara eleman ihtiyacını karşılayacak sosyal hizmetler programı mezunlarının sahada gerekliliği ve istihdamı açısından oldukça önemlidir. Nitekim Karakartal (2021, s. 298), özel sektörde çalışacak önlisans sosyal hizmetler programı mezunlarından beklenen mesleki yeterliliklere yönelik bulgularla, alanın genişliğinin ve hizmet uygulamalarının çeşitliliğinin ara eleman ihtiyacını zorunlu kıldığını ortaya koyduğunu belirtmektedir. Bu durum sosyal hizmetler programı öğrencilerinin kariyer yolculuğu için önemli bir veri olarak görülmektedir.

Sosyal hizmetler programlarının açılması ve yaygınlaşmasındaki amaç, her geçen gün artan ve çeşitlenen sosyal sorunlarla mücadeleye katkı sağlayarak sosyal hizmetler alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlarda gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamalarının da verimliliğinin artırılmasıdır. Ancak istihdam olanakları ile paralel bir şekilde planlama yapılmadan sosyal hizmet bölüm ve sosyal

hizmetler programlarının açılması öğrencilerin kariyer planlamalarına olumsuz da yansiyabilmektedir. Yapılan bir çalışmada Türkiye’de devlet ve vakıf üniversitelerinde görülen bu artışın sosyal hizmet bölümü öğrencilerinde mesleki gelecek kaygısı olarak çıktı verdiği belirtilmektedir (Sevim ve Altun, 2017). Dolayısıyla üniversite öğrencileri iş bulmaya ve kariyer sağlamaya yönelik yoğun kaygılar yaşayabilmektedir. Buna göre sosyal hizmet lisans ve ön lisans programlarının artışı paralelinde öğrenci sayısındaki artış düşünüldüğünde; üniversite öğrencilerinin sağlıklı bir kariyer gelişimi için kariyer planlamaya yönelik becerilerinin de artırılması gerekliliği söz konusu olmaktadır.

Tüm bu sebeplerle yukarıda kısaca bahsedilen ve toplumun hassas gruplarını güçlendirmede önemli bir tampon görevi görecektir; tanınırlık, kabul ve istihdam alanlarının açılması noktasında toplumun refah seviyesinin yükselmesinde fayda sağlayacak bu meslek grubunun yaşamın belli bir noktasından sonra kişinin hayatına yön verecek değerlerde olan kariyer süreçlerini anlamak bu çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır.

Kariyer Kararı Verme Özyeterliliği

Kariyer gelişimi; kariyer örüntüsünün oluşturulması, karar verme sürecini, kariyerin yaşam rolleri ile bütünleşmesini, bireysel farklılıkların çıkmasını kapsayan genel bir süreci kapsamakla birlikte, bireyin yaşamı boyunca da devamlılığı olan bir süreçtir (Herr ve ark., 2004). Bireye uygun ve başarılı bir kariyer gelişimi için kariyer kararı verme özyeterliliğinin gelişmiş olması beklenmektedir.

Bireyler karar verme sürecinde farklı yöntemler kullanabilmektedir. Kimileri karar sürecinde sezgileri ile hareket ederken kimileri rasyonel yaklaşabilmekte kimisi ise hem sezgilerini hem de rasyonalizmi bu karar sürecine dâhil edebilmektedir. Kariyer kararı vermede kuralcı, betimsel ve öngörücü olmak üzere üç farklı model kullanılabilir. Kuralcı kariyer kararı verme modelinde bireyler kendilerine en uygun karar için çaba göstermekte, bilgi temeli gelişmiş, her türlü kararı olası sonuçlarını değerlendirmektedir (Doğan, 2010). Ancak bu modelde uygulama zorlukları bulunmaktadır. Bunun temel nedeni ise kuralcı modelde en uygun kariyer seçimi için o tercih sonucunda beklenen bireysel fayda odak alınmaktadır. Ancak kimi zaman kariyer tercihinin sağladığı bireysel fayda ile bilgi temeli uyumlayabilmektedir. Çizim gibi özel bir yeteneğe sahip bir bireyin daha statülü olduğu ve daha iyi gelir getirdiği için tıp fakültesini seçmesi buna örnek olarak verilebilir. İkinci Kariyer Kararı Verme Kuramı’na göre bir diğer kariyer kararı verme yöntemi betimsel modeldir. Bu karar verme yönteminde yeteri kadar iyi olanın tercihi yerine en iyinin seçilmesi önemlidir ki, en iyi genellikle kişisel fayda yerine nesnel faydaya (daha iyi ekonomik gelir) dönüşebilmektedir. Dolayısıyla kişisel fayda geri planda kaldığında da kariyer kararı konusunda bireyde pişmanlık oluşabilmektedir. Hem kuralcı hem de betimsel kariyer kararı verme modellerinin faydalarını içererek eksiklerini kapatan ve sezgisel unsurları da içeren bir diğer yöntem ise öngörücü modeldir (Doğan ve ark., 2013). Bu nedenle bu modelin bireylerin kariyer kararı verme sürecinde daha fazla fayda sağladığı söylenebilir.

Kariyer kararı özyeterliliği, uzun yıllardır üniversite öğrencilerinin kariyer gelişiminde önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir (Betz, 2004; Cohling ve ark., 2013; Grier-Reed ve Ganuza, 2012; Quimby ve O’Brien, 2004). Kariyerle ilgili önemli değişkenler arasında kariyer kararı verme özyeterliliği, kariyer engelleri, kariyer hazırlığı, kariyer tutum olgunluğu ve başarı motivasyonu yer alır (Lent ve

ark., 2000; Shin, 2017). Bu değişkenler arasında kariyer kararı verme özyeterliliği, kariyer gelişim aşamalarının anlaşılmasını önemli ölçüde etkilemektedir. Gençler kariyer seçimlerine, özellikle de ana dal seçimleriyle uyumlu bulduklarına, büyük ilgi göstermektedirler (Bandura, 1977; Lent ve Hackett, 1987). Kariyer kararı verme özyeterliliği, genel kariyer kararlarıyla ilgili görevleri başarıyla yerine getirerek özyeterlilikten güvene kadar uzanır. Betz ve Hackett (1981), sosyal bilişsel teori temelinde kariyer özyeterliliği uygulaması ve 'kariyer özyeterliliğini' yeni bir yapı olarak önermiştir. Özyeterlilik, somut ve pratik becerilerle birlikte kişinin kendi yeteneğine olan inancını içermektedir. Bireyler engellerle karşılaştığında beklentilerine göre harekete geçip geçmemeye ya da ne kadar çabalayacaklarına ve dayanacaklarına karar vermektedir. Bu noktada Taylor ve Betz (1983), kariyer kararı verme özyeterliliği kavramını ortaya koymaktadır. Bu tür özyeterlilik, kaçınılmaz ve belirsiz durumlarda uygun kararlar almak için gerekli olan özinancı içeren rasyonel karar vermeyi ifade etmektedir.

Kariyer kararı verme özyeterliliği, gençlerin kariyer kayguları ve kariyer bağlılıklarında aracı bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda kariyer keşfi için önemli bir belirleyicidir. Kariyer kararı verme özyeterliliğinin işte karşılaşılan güçlükleri çözmeye ve işte devamlılığı sağlama üzerinde etkisi vardır. Bu nedenle, öğrenciler kariyer geliştirme sürecinden geçtikleri için özyeterlilik eğitim-öğretim sürecinde çok önemli bir rol oynamaktadır (Betz ve Hackett, 1981).

Akademik Özyeterlilik

Chu ve Choi (2005) akademik özyeterliliği, öğrencilerin akademik bir eylemi başarma konusunda kendilik inancı olarak tanımlamaktadır. Buna göre; özyeterlilik inancı yüksek öğrencilerin bir şeyi öğrenme, bunun için çaba harcama ve zorluklar karşısında uygun stratejiler geliştirme konusunda düşük özyeterliliği olan öğrencilere göre daha istekli ve yeterli oldukları söylenebilir. Akademik özyeterlilik inancı öğrencinin hedeflerini belirlemesinde, kendini takip etmesinde, değerlendirmesinde ve stratejileri kullanmasında öğrenmeyi motive etmektedir (Zimmerman, 2000). Akademik özyeterlilik öğrenci başarısının tahmininde önemli bir değişken olarak görülmektedir. Üniversite öğrencileri üzerine yapılan pek çok çalışma akademik özyeterlilik inancı ve akademik performans arasında anlamlı ilişkilerin bulunduğuna işaret etmektedir (Cheng ve Chiou, 2010; Ogunmakin ve Akomolafe, 2013; Zajacova ve ark., 2005). Özellikle üniversite eğitiminin kalitesinin ve üniversite öğrencilerinin akademik yaşantılarının iyileştirilmesi için özyeterliliğin desteklenmesi ve artırılması gerekmektedir. Özyeterliliği yüksek olan öğrencilerin eğitim-öğretim etkinliklerine daha fazla katılması, daha fazla çalışması, sorunları ile daha fazla mücadele etmesi beklenebilmektedir. Böylece özyeterlilik açısından kendini yeterli bulan öğrencilerin eğitim yaşantısının daha iyi ve akademik başarısının daha yüksek olması, kariyerine yönelik daha etkili ve başarılı planlar yapması beklenebilmektedir.

Kariyer Engelleri

Bireylerin kendisinden ve çevresinden kaynaklı olarak kariyerini zorlaştıran tüm olay veya şartlar kariyer engeli olarak açıklanmaktadır (Swanson ve Woitke, 1997). Algılanan kariyer engelleri bireyin kariyer seçim sürecini doğrudan etkileyen etmenlerdir (Kalafat, 2019). Kişinin cinsiyetine ve etnisitesine yönelik ayrımcılıklar, kişinin bireysel özellikleri, sahip olunan ekonomik yetersizlikler, düşük akademik başarı, aile sorunları, istihdam fırsatları vb. gibi hem bireysel hem de çevresel pek

çok unsur kariyer engelleri arasında sayılabilmektedir (Stead ve ark., 2004). Benzer bir grupta Powell (2000) kariyer engellerini bireyin kişilik özelliklerini, becerilerini ve tutumlarını kapsayacak şekilde kişi merkezli ve kişinin işi ve çevresi ile ilgili engelleri içeren durum merkezli olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Başka bir bakış açısına göre ise kariyer engelleri, bireyin motivasyonu, benlik saygısı gibi içsel ve toplumsal cinsiyet algısı gibi dışsal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Crites, 1969). Kişi kariyer sürecinde içsel veya dışsal pek çok engelle karşılaşabilir. Hatta bu engeller kariyer gelişim sürecinin tamamını etkileyen engeller de olabileceği gibi; kariyer evresinin bir döneminde karşılaşılan engeller de olabilir. Engeller kariyer öncesinde, sürecinde ya da sonrasında farklılaşabilmektedir. Buradaki önemli nokta, kariyer engellerinin kariyer sürecine doğrudan etkisidir. Sosyobilşsel kariyer kuramı da kariyer engelinin kariyer kararı vermedeki etkisini vurgulamaktadır. Kurama göre bireylerin sahip oldukları kariyer engelleri kariyerlerine karar verme sürecini olumsuz bir şekilde etkilemektedir (Lent ve ark., 2000). Öğrencilerin kariyer planlama süreçlerinde kariyer engellerinin etkisinin incelendiği bir araştırmada, mesleğin geleceğine yönelik olumsuz algı, iş piyasası engelleri, motivasyon düşüklüğü ve yeterli hazırlığın yapılmaması gibi kariyer engelleri öğrencilerin kariyer planlarının negatif yordayıcıları olarak bulunmuştur (Güldü ve Ersoy-Kart, 2017). Bu durum kariyer kararı verme yetkinliklerinin artması için kariyer engellerinin azaltılması gerekliliğini göstermektedir.

Yöntem

Bu çalışmada sosyal hizmetler programlarında ön lisans eğitimine devam eden üniversite öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlikleri ile ilişkili faktörlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca uygun olarak çalışmada aşağıda verilen üç alt probleme yer verilmiştir:

- Öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinlikleri, alt boyutlar iş/meslek bilgisi, kendini tanıma, kariyer tercihi, kariyer planı oluşturma, mesleki konuları takip etme ile algılanan kariyer engelleri ve akademik özyeterlilikleri puan ortalaması nedir?
- Öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinlikleri, alt boyutlar iş/meslek bilgisi, kendini tanıma, kariyer tercihi, kariyer planı oluşturma, mesleki konuları takip etme ile ilişkili sosyodemografik özellikler nelerdir?
- Öğrencilerin kariyer kararı engelleri ve akademik özyeterlilikleri ile kariyer kararı verme yetkinlikleri ve alt boyutlar iş/meslek bilgisi, kendini tanıma, kariyer tercihi, kariyer planı oluşturma, mesleki konuları takip etme arasındaki ilişki istatistiki açıdan anlamlı mıdır?

Araştırma Modeli

Çalışma ilişkişel tarama modelinde tasarlanmış kesitsel bir araştırmadır. Nicel araştırma yöntemlerinden biri olan ilişkişel tarama modeli, değişkenlere herhangi bir müdahalede bulunmadan birden fazla değişkenin karşılıklı etkileşiminin incelendiği araştırmalardır. Çalışmada ele alınan değişkenler kariyer kararı verme yetkinliği ve alt boyutları (iş/meslek bilgisi, kendini tanıma, kariyer tercihi, kariyer planı oluşturma, mesleki konuları takip etme), kariyer kararı engeli, akademik özyeterlilik ve sosyodemografik özelliklerdir.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini sosyal hizmetler programında eğitimine devam eden üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. YÖK (2021) verilerine göre 50'si devlet ve 25'i vakıf olmak üzere toplam 75 üniversitede sosyal hizmetler programı yer almaktadır. Bu programlara ait toplam kontenjan 2.944 olmakla birlikte 1.363 kesin kayıt yaptıran öğrenci bulunmaktadır. Bu nedenle örneklem belirlemerken ilk olarak örneklemin büyüklüğü tespit edilmiştir. Örneklem büyüklüğü belirlemede hata payı (d) sosyal bilimler için uygun görülen 0.05 alınarak $p=0.5$ (gerçekleşme) ve $q=0.5$ (gerçekleşmeme) alınmıştır. Bu ölçütlerde alınması gereken örneklem büyüklüğü evreni 1000 olan için 278, 2500 olan için 333'tür (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004). Dolayısıyla sosyal hizmet programlarına kesin kayıt yaptıran öğrenci sayısı göz önüne alındığında çalışma kapsamında evreni temsil niteliğinde en az 300 sosyal hizmetler öğrencisine ulaşılabileceği hedeflenmiştir. Çalışmaya sosyal hizmetler programlarında eğitimine devam eden 428 öğrenci katılmıştır. Çalışmanın örneklem büyüklüğü evreni temsil edebilecek yeterliliktedir. Araştırmaya Türkiye'nin farklı bölgesinden ve farklı sosyodemografik özelliklere sahip bireylerin katılması amaçlanmıştır. Bu nedenle örnekleme türünün belirlenmesinde ise seçkisiz olmayan örnekleme türlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yapılmıştır. Buna göre YÖK listesinde yer alan ve bünyesinde sosyal hizmetler programı bulunan üniversitelerin tamamına araştırma yazısı ve linki gönderilmiştir. Çalışmaya katılım gösterenler araştırmaya dâhil edilmiştir. Örnekleme ait betimsel bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Örnekleme İlişkin Betimsel Bulgular

		n	%
Cinsiyet	Kadın	334	78.0
	Erkek	94	22.0
Sınıf Düzeyi	1. sınıf	221	51.6
	2. sınıf	207	48.4
Anne Eğitim	Okur-yazar değil	73	17.1
	Okur-yazar	0	0.0
	İlkokul	195	45.6
	Ortaokul	72	16.8
	Lise	70	16.4
	Üniversite	13	3.0
	Lisansüstü	5	1.2

	Okur-yazar değil	9	2.1
	Okur-yazar	0	0.0
Baba Eğitim	İlkokul	179	41.8
	Ortaokul	108	25.2
	Lise	104	24.3
	Üniversite	19	4.4
	Lisansüstü	9	2.1
	Akdeniz Bölgesi	131	30.6
	Doğu Anadolu Bölgesi	18	4.2
Yaşanılan Bölge	Ege Bölgesi	55	12.9
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	92	21.5
	İç Anadolu Bölgesi	42	9.8
	Marmara Bölgesi	76	17.8
	Karadeniz Bölgesi	14	3.3
	Akdeniz Bölgesi	135	31.5
	Doğu Anadolu Bölgesi	0	0.0
Eğitim-Öğretime Devam Edilen Üniversitenin Bulunduğu Bölge	Ege Bölgesi	73	17.1
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	90	21.0
	İç Anadolu Bölgesi	52	12.1
	Marmara Bölgesi	76	17.8
	Karadeniz Bölgesi	2	0.5
	İsteyerek ve Bilerek Tercih	406	94.9
	İstemeyerek ve Bilgi Sahibi	22	5.1
Programı Tercih Etme	Var	241	56.3
	Yok	187	43.7
Çalışma Deneyimi	Düşük	121	28.3
	Orta	293	68.5
	Yüksek	14	3.3
Algılanan sosyoekonomik düzey			
Toplam		428	100

Yaş ortalaması 21 olan öğrencilerin yaş aralığı 17 ile 55 arasında değişmektedir. Öğrencilerin %78'ini kadınlar, %22'sini erkekler oluşturmaktadır. Öğrencilerin %51,6'sı birinci sınıfta eğitim-öğretime devam ederken bu oran ikinci sınıflar için %48,4'tür. Ebeveynlerin eğitim seviyesi hem anne (%45,6) hem baba (%41,8) için ilkökul seviyesinde sıklık göstermektedir. Yaşanılan bölge olarak bakıldığında öğrencilerin büyük bir çoğunluğu Akdeniz Bölgesi'nde (%30,6), Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde (%21,5), Marmara Bölgesi'nde (%17,8) ve Ege Bölgesi'nde (%17,1) yaşamaktadır. 15 farklı üniversiteden katılım gösteren öğrencilerin %31,5'i Akdeniz Bölgesi'nde (Akdeniz Üniversitesi), %21'i Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde (Dicle ve Şırnak Üniversiteleri), %17,8'i Marmara Bölgesi'nde (Sabahattin Zaim, Kocaeli, Beykent, Tekirdağ Namık Kemal, Doğu Üniversiteleri), %17,1'i Ege Bölgesi'nde (Manisa Celal

Bayar Üniveristesi ve İzmir Kavram MYO), %12,1'i İç Anadolu Bölgesi'nde (Kırkkale, Necmettin Erbakan, Anadolu, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversiteleri) ve %0,5'i Karadeniz Bölgesi'nde (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi) bulunan üniversitelerde eğitim-öğretime devam etmektedir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%94,9) sosyal hizmetler programını bilerek ve isteyerek tercih etmiştir. Algılanan sosyoekonomik düzey açısından ise öğrencilerin %68,5'i bulunduğu düzeyi orta olarak belirtirken, %28,3'ü düşük ve %3,3'ü yüksek sosyoekonomik düzey olarak belirtmiştir. Ayrıca öğrencilerin yarısından fazlasının (%56,3) çalışma deneyimi bulunmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Çalışma kapsamında öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinliklerini ölçmek için "Kariyer Kararı Verme Yetkinlikleri Ölçeği", akademik özyeterliliklerini ölçmek için "Akademik Özyeterlilik Ölçeği", kariyer engellerini belirleyebilmek için "Algılanan Kariyer Engelleri Ölçeği", sosyodemografik özelliklerini belirlemek için de araştırmacılar tarafından hazırlanmış "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Form araştırmacılar tarafından hazırlanmış olup toplam 10 sorudan oluşmaktadır. Öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, ebeveyn eğitimleri, çalışma deneyimi, algılanan sosyoekonomik seviye, önlisans programını isteyerek tercih etme, yaşanan yer ve eğitim görülen üniversite gibi bilgilerini içermektedir.

Kariyer Kararı Verme Yetkinlikleri Ölçeği (KVYÖ): Ölçek, Ulaş ve Yıldırım (2016) tarafından geliştirilmiştir. Beşli derecelendirmeli soru tipinden oluşan ölçek 5 faktörden (iş/meslek bilgisi, kendini tanıma, kariyer tercihi, kariyer planı oluşturma yolları, mesleki konuları takip etme) ve 45 maddeden oluşmaktadır. Toplam varyansın %55.95'ini açıklayan ölçeğin güvenilirliği üç yöntemle analiz edilmiştir. Öncelikli olarak güvenilirlik katsayı belirlenen ölçeğin alpha değeri .97 saptanmıştır. Daha sonra iki yarı test güvenilirliği incelenerek .95 olarak hesaplanmıştır. Alt ölçekler için güvenilirlik katsayı .81-.97, iki yarı test güvenilirliği ise .74-.86 arasında değişmektedir. Puanlama 1 ile 5 arasında değişmektedir. Ölçekten toplam puan alınmaktadır ve alınan puan 45 ile 225 arasında değişmekle birlikte puanlar arttıkça kariyer kararı verme yetkinliği artmaktadır. Çalışmada KKVÖ'nden alınan toplam puan aralıkları 45-104 arası düşük, 106-164 arası orta, 165-225 arası yüksek olarak değerlendirilmiştir. Alt ölçeklerden alınan puanlar iş ve meslek bilgisi için 11-55, kendini tanıma için 10-25, kariyer tercihi için 6-30, kariyer planı için 14-70, mesleki konuları takip etme için 4-20 arasında puan alınabilmektedir. Alt ölçeklerdeki toplam puan ne kadar yüksek olursa birey kendini o alt ölçekte o kadar yetkin görüyor demektir.

Bu çalışmada toplam puan üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir ve ölçeğe ilişkin güvenilirlik katsayısı .99 bulunmuştur. Ölçekten alınan güvenilirlik katsayısı ölçeğin bu çalışma için güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin çalışma kapsamına kullanılabilmesi için mail yoluyla uygulama izni alınmıştır.

Algılanan Kariyer Engelleri Ölçeği (KEÖ): Öğrencilerin eğitimleri ve kariyerleri hakkında oluşan engellerin neler olduğunu anlayabilmek amacıyla geliştirilen McWhirter (1997) tarafından ölçeğin Türk kültürüne uyarlaması Kalafat (2019) tarafından yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi yapılan ölçekte iki faktörün bulunduğu ancak maddelerin dağılımlarının orijinal ölçek ile farklılık gösterdiği saptanmıştır. Dolayısıyla madde dağılımlarına göre "kimliksel kariyer engelleri" ve "destek

kaynaklarından yoksunluk” olmak üzere iki faktör değerlendirilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizinde uyumu bozan maddeler çıkarılarak ve tekrar analizler yapılmıştır. Güvenirlik analizlerinde cronbach alfa değeri .88 bulunmakla birlikte test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .82 olarak belirlenmiştir. Ölçekte 22 madde bulunmakla birlikte puanlar 22 ile 110 arasında değişmektedir. Puanların yüksekliği öğrencilerin algıladıkları kariyer engellerinin arttığını göstermektedir. Çalışmada ortalama puanlar 22-51 arası düşük düzeyde, 52-80 arası orta düzeyde, 81-110 arası yüksek düzeyde kariyer engeli algısı olduğu şeklinde değerlendirilmiştir.

Bu çalışma kapsamında ölçeğin tümüne ilişkin olarak güvenilirlik katsayısı .89 bulunmuştur. Ölçekten alınan güvenilirlik katsayısı ölçeğin bu çalışma için güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin çalışma kapsamına kullanılabilmesi için mail yoluyla uygulama izni alınmıştır.

Akademik Özyeterlilik Ölçeği (AÖÖ): Jerusalem ve Schwarzer’in geliştirdiği ölçeğin Türkçeye uyarlaması Yılmaz ve ark. (2007) tarafından yapılmıştır. Ölçek tek boyutludur ve dörtlü derecelendirme tipinde tasarlanmıştır Puanların yüksekliği özyeterlilik açısından yüksek olarak değerlendirilmektedir. Güvenirlik katsayısı .87 olan orjinal ölçeğin uyarlanmasında güvenilirlik iç tutarlılık katsayısı .79 saptanmıştır. Ölçekte toplam 7 madde bulunmaktadır ve puanlar 7 ile 28 arasında değişmektedir. Çalışmada ölçekten alınacak puan ortalamaları 7-13 arası düşük, 14-20 arası orta, 21-28 arası yüksek özyeterlilik olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında güvenilirlik katsayısı .74 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınan güvenilirlik katsayısı ölçeğin bu çalışma için güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin çalışma kapsamına kullanılabilmesi için mail yoluyla uygulama izni alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın uygulanabilmesi için ilk olarak Beykent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler için Yayın Etiği Kurulunun 29.06.2022 tarih ve 60661 sayılı kararı ile etik kurul onay belgesi alınmıştır.

Araştırmaya dâhil edilecek sosyal hizmetler programlarının belirlenmesi için Yükseköğretim Program Atlası’ndan aktif olarak eğitim-öğretime devam eden programlar belirlenmiştir. Buna göre 44 devlet ve 10 vakıf olmak üzere toplam 54 üniversitede sosyal hizmetler programının bulunduğu belirlenmiştir. Üniversitelere çalışmanın uygulanması için resmi yazılar yazılmış ve çalışmanın linki ulaştırılmıştır. Veriler Eylül 2022 ve Kasım 2022 tarihleri arasında online olarak toplanmıştır.

Analizlerde IBM SPSS (Statistical Package for the Social Sciences)-22 programı kullanılmış ve hata payı üst sınırı .05 olarak alınmıştır. Analizlere öncelikle normallik varsayımlarının test edilmesi ile başlanmıştır. Yapılan normallik analizinde Kolmogorov-Smirnov Testi uygulanmış ve analiz sonucunda $\alpha < .05$ bulunmuştur. Bu durum değişkenlerin normalden saptığını göstermektedir. Bu nedenle çalışma kapsamında nonparametrik analizlerden çalışmanın alt problemlerine uygun olarak Mann Whitney U-Testi, Kruskal Wallis H-Testi ve Spearman Korelasyon Testi kullanılmıştır. Korelasyon analizinde 0.70-1.00 arasındaki katsayılar yüksek, 0.70-0.30 arasındaki katsayılar orta, 0.30-0.00 arasındaki katsayılar düşük düzeyde ilişki vardır (Büyüköztürk, 2015, s. 32) şeklinde değerlendirilmiştir.

Bulgular

Çalışmanın bulguları çalışmanın alt problemlerine uygun sıra ile bu bölümde verilmiştir. İlk olarak sosyal hizmetler programında eğitimine devam eden öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinlikleri, akademik özyeterlilikleri ve algılanan kariyer engelleri puan ortalamaları ele alınmıştır. İkinci olarak kariyer kararı verme yetkinlikleri ile ilişkili sosyodemografik faktörlerin belirlenmesine yönelik bulgulara yer verilmiştir. Sosyodemografik faktörler olarak yaş, sınıf düzeyi, ebeveyn eğitim düzeyleri, üniversitenin bulunduğu coğrafi bölge, algılanan sosyoekonomik düzey ve çalışma deneyimi alınmıştır. Son olarak da öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinlikleri ile akademik özyeterlilikleri ve algılanan kariyer engelleri arasındaki ilişkilere dair bulgular verilmiştir.

Sosyal Hizmetler Programı Öğrencilerinin Kariyer Kararı Verme Yetkinlikleri, Akademik Özyeterlilik ve Algılanan Kariyer Engeli Ortalamalarına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin baz alınan alınan değişkenlere ilişkin ortalama puanları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Değişkenlere İlişkin Ortalama Puanlar

	Değişkenler	n	$\bar{X}$	Min	Maks.	SS
Kariyer Kararı Verme Yetkinliği	İş/Meslek Bilgisi	428	37.52	11.00	55.00	9.85
	Kariyer Tercihi	428	21.82	6.00	30.00	5.92
	Kendini Tanıma	428	36.10	10.00	50.00	9.91
	Mesleki Konuları Takip Etme	428	12.92	4.00	20.00	4.26
	Kariyer Planı Oluşturma Yolları	428	48.14	14.00	70.00	13.53
	Toplam	428	156.51	45.00	225.00	40.93
	Akademik Özyeterlilik	428	19.06	7.00	28.00	3.58
	Algılanan Kariyer Engelleri	428	64.20	22.00	101.00	12.99

Sosyal hizmetler programı öğrencilerinin 45 ile 225 arasında değişen kariyer kararı verme yetkinliği puanlarının ortalaması 156.51 olarak bulunmuştur. Bu durum öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinliklerinin orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Alt ölçekler açısından ortalamalar değerlendirildiğinde; öğrencilerin iş/meslek bilgisi ($\bar{X}$ =37.52), kariyer tercihi ($\bar{X}$ =21.82), kendini tanıma ($\bar{X}$ =36.10), mesleki konuları takip etme ($\bar{X}$ =12.92) ve kariyer planı oluşturma planı ($\bar{X}$ =48.14) yetkinliklerinin de ortalama üstü olduğu saptanmıştır.

Akademik özyeterlilik puanlarına bakıldığında 7 ile 28 arasında değişen puanların ortalaması 19.06 olarak bulunmuştur. Bu bulgu öğrencilerin akademik özyeterlilik düzeyinin orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 2'ye göre öğrencilerin algıladıkları kariyer engelleri puanları en düşük 22, en yüksek ise 101'dir ve bu puanların ortalaması 64.20'dir. Buna göre öğrencilerin orta düzeyde kariyer engeli algısı bulunmaktadır.

Sosyal Hizmetler Programı Öğrencilerinin Kariyer Kararı Verme Yetkinlikleri ile Sosyodemografik Özellikleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Yaşları 17 ile 55 arasında değişen öğrencilerin yaşları ile kariyer kararı verme yetkinlikleri arasındaki ilişkiye Spearman Korelasyon Analizi ile bakılmış ve elde edilen bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Yaş ile Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Arasındaki İlişki

Değişkenler	n	$\bar{X}$	SS	r
Yaş	428	21.00	4.22	
İş/Meslek Bilgisi	428	37.52	9.85	0.01
Kariyer Tercihi	428	21.82	5.92	-0.01
Kendini Tanıma	428	36.10	9.91	0.03
Mesleki Konuları Takip Etme	428	12.92	4.26	0.61
Kariyer Planı Oluşturma Yolları	428	48.14	13.53	0.03
Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Toplam	428	156.51	40.93	0.59

Öğrencilerin yaşları ile kariyer kararı verme yetkinlikleri toplam puanı ($r=0.59$, $p>.05$) ve alt ölçekler iş/meslek bilgisi ($r=0.01$, $p>.05$), kariyer tercihi ($r=-0.01$, $p>.05$), kendini tanıma ($r=0.03$, $p>.05$), mesleki konuları takip etme ($r=0.61$, $p>.05$), kariyer planı oluşturma yolları ($r=0.03$, $p>.05$) arasındaki ilişki istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinliği düzeyinin cinsiyete göre farklılaşma durumuna Mann Whitney U-testi ile bakılmıştır. Bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Cinsiyete Göre Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Puanlarına İlişkin Mann Whitney U-testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	p
İş/Meslek Bilgisi	Kadın	334	216.15	72194.50	15146.500	0.602
	Erkek	94	208.63	19611.50		
Kariyer Tercihi	Kadın	334	217.37	72600.50	14740.500	0.364
	Erkek	94	204.31	19205.50		
Kendini Tanıma	Kadın	334	218.88	73106.00	14235.000	0.166
	Erkek	94	198.94	18700.00		
Mesleki Konuları Takip Etme	Kadın	334	217.57	72667.00	14674.000	0.331
	Erkek	94	203.61	19139.00		

Kariyer Planı Oluşturma Yolları	Kadın	334	216.83	72420.50	14920.500	0.462
	Erkek	94	206.23	19385.50		
Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Toplam	Kadın	334	217.36	72598.50	14742.500	0.367
	Erkek	94	204.34	19207.50		

Sosyal hizmetler programı öğrencilerinin cinsiyete göre kariyer kararı verme yetkinlik düzeyleri istatistikî açıdan anlamlı değildir ($U=14742.500$, $p>.05$). Alt boyutlar açısından Tablo 4'e bakıldığında öğrencilerin iş/meslek bilgisi, kendini tanıma, kariyer tercihi, kariyer planı oluşturma yolları, mesleki konuları takip etme yetkinliklerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>.05$)

Öğrencilerin eğitim-öğretime devam ettikleri üniversitelerin bulunduğu coğrafi bölgeye göre kariyer kararı verme yetkinlik düzeylerinin değişip değişmediğine Kruskal Wallis H-testi ile bakılmış ve bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Puanlarının Üniversitelerin Bulunduğu Coğrafi Bölgeye Göre Kruskal Wallis H-testi Sonuçları

Kariyer Kararı Verme	Üniversitelerin Bulunduğu Bölge	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
İş/Meslek Bilgisi	Akdeniz Bölgesi	131	224.71	6	9.12	0.16
	Doğu Anadolu Bölgesi	18	237.89			
	Ege Bölgesi	55	181.31			
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	92	205.91			
	İç Anadolu Bölgesi	42	209.73			
	Marmara Bölgesi	76	217.77			
	Karadeniz Bölgesi	14	272.32			
Kariyer Tercihi	Akdeniz Bölgesi	131	220.06	6	5.98	0.42
	Doğu Anadolu Bölgesi	18	229.25			
	Ege Bölgesi	55	188.05			
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	92	206.79			
	İç Anadolu Bölgesi	42	211.45			
	Marmara Bölgesi	76	222.55			
	Karadeniz Bölgesi	14	263.54			
Kendini Tanıma	Akdeniz Bölgesi	131	221.32	6	10.88	0.09
	Doğu Anadolu Bölgesi	18	228.28			
	Ege Bölgesi	55	177.28			
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	92	220.44			
	İç Anadolu Bölgesi	42	189.75			
	Marmara Bölgesi	76	222.30			
	Karadeniz Bölgesi	14	272.07			

Mesleki Konuları Takip Etme	Akdeniz Bölgesi	131	224.34	6	11.25	0.08
	Doğu Anadolu Bölgesi	18	240.47			
	Ege Bölgesi	55	179.91			
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	92	205.64			
	İç Anadolu Bölgesi	42	193.02			
	Marmara Bölgesi	76	229.70			
	Karadeniz Bölgesi	14	265.04			
Kariyer Planı Oluşturma Yolları	Akdeniz Bölgesi	131	225.75	6	7.43	0.28
	Doğu Anadolu Bölgesi	18	230.47			
	Ege Bölgesi	55	181.65			
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	92	207.47			
	İç Anadolu Bölgesi	42	209.61			
	Marmara Bölgesi	76	218.34			
	Karadeniz Bölgesi	14	257.82			
Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Toplam	Akdeniz Bölgesi	131	224.58	6	10.44	0.10
	Doğu Anadolu Bölgesi	18	236.75			
	Ege Bölgesi	55	177.24			
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	92	209.27			
	İç Anadolu Bölgesi	42	202.45			
	Marmara Bölgesi	76	220.87			
	Karadeniz Bölgesi	14	273.93			

Tablo 5'e bakıldığında üniversitelerin bulunduğu bölgeye göre sosyal hizmet öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlik puan ortalamaları farklılaşsa da bu farklılık istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık değildir ($p > .05$).

Ebeveynlerin eğitim durumlarına göre öğrencilerin kariyer kararı verme puan ortalamalarının farklılaşma durumu incelenmiş ve bulgular Tablo 6 ve Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 6. Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Kruskal Wallis H-testi Sonuçları

Kariyer Kararı Verme Yetkinliği	Anne Eğitim Durumu	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
İş/Meslek Bilgisi	Okuryazar değil	73	208.83	5	9.81	0.08
	İlkokul	195	203.34			
	Ortaokul	72	241.93			
	Lise	70	231.19			
	Lisans	13	210.19			
	Lisansüstü	5	115.10			

Kariyer Tercihi	Okuryazar değil	73	209.08	5	7.34	0.19
	İlkokul	195	203.83			
	Ortaokul	72	238.00			
	Lise	70	230.46			
	Lisans	13	218.42			
	Lisansüstü	5	137.80			
Kendini Tanıma	Okuryazar değil	73	220.30	5	9.23	0.10
	İlkokul	195	202.29			
	Ortaokul	72	240.14			
	Lise	70	216.21			
	Lisans	13	250.23			
	Lisansüstü	5	119.70			
Mesleki Konuları Takip Etme	Okuryazar değil	73	209.33	5	13.09	0.20
	İlkokul	195	202.63			
	Ortaokul	72	249.89			
	Lise	70	224.49			
	Lisans	13	217.50			
	Lisansüstü	5	95.70			
Kariyer Planı Oluşturma Yolları	Okuryazar değil	73	209.83	5	10.24	0.06
	İlkokul	195	203.05			
	Ortaokul	72	244.65			
	Lise	70	227.09			
	Lisans	13	217.15			
	Lisansüstü	5	112.00			
Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Toplam	Okuryazar değil	73	210.64	5	10.11	0.07
	İlkokul	195	202.58			
	Ortaokul	72	245.69			
	Lise	70	225.02			
	Lisans	13	222.85			
	Lisansüstü	5	117.30			

Anne eğitim durumuna göre öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinlik puan ortalamaları anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > .05$).

Tablo 7. Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Kruskal Wallis H-testi Sonuçları

Kariyer Kararı	Baba Eğitim Durumu	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
İş/Meslek Bilgisi	Okuryazar değil	9	174.56	5	9.53	0.09
	İlkokul	179	212.11			
	Ortaokul	108	207.50			
	Lise	104	233.42			
	Lisans	19	236.45			
	Lisansüstü	9	121.06			
Kariyer Tercihi	Okuryazar değil	179	168.39	5	11.55	0.04*
	İlkokul	108	205.37			
	Ortaokul	104	210.30			
	Lise	19	239.99			
	Lisans	9	243.92			
	Lisansüstü	9	136.06			
Kendini Tanıma	Okuryazar değil	179	134.39	5	11.49	0.04*
	İlkokul	108	211.43			
	Ortaokul	104	211.74			
	Lise	19	229.90			
	Lisans	9	252.34			
	Lisansüstü	9	130.89			
Mesleki Konuları Takip Etme	Okuryazar değil	179	148.11	5	13.86	0.04*
	İlkokul	108	213.57			
	Ortaokul	104	209.46			
	Lise	19	231.11			
	Lisans	9	246.92			
	Lisansüstü	9	99.56			
Kariyer Planı Oluşturma Yolları	Okuryazar değil	179	177.28	5	11.28	0.04*
	İlkokul	108	213.44			
	Ortaokul	104	203.12			
	Lise	19	233.89			
	Lisans	9	247.11			
	Lisansüstü	9	116.61			
Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Toplam	Okuryazar değil	179	161.44	5	11.48	0.04*
	İlkokul	108	210.88			
	Ortaokul	104	208.17			
	Lise	19	234.37			
	Lisans	9	246.53			
	Lisansüstü	9	118.39			

* p<0.05

Baba eğitim seviyesine göre kariyer kararı verme yetkinlik puan ortalamalarının istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir [X^2 (sd=5, N=428)=11.48, p<.05]. Bu bulgu baba eğitim durumunun öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinliklerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Gruplar arasındaki ortalamalar dikkate alındığında, en yüksek kariyer kararı verme yetkinliğine babası lisans eğitim seviyesinde olan öğrencilerin ($\bar{X}$ =246.53) sahip olduğu belirlenmiştir. Gruplar arasındaki farklılıkların anlamlılığına Benferroni Testi ile bakılmıştır. Gruplar arası çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre babası lise ve lisans eğitim seviyesinde bulunan öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinliklerinin babası diğer eğitim seviyelerinde olanlardan anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Alt boyutlar açısından bakıldığında babası lise ve lisans üstü seviyesinde bulunan öğrencilerin kariyer tercihi, kendini tanıma, kariyer planı oluşturma ve mesleki konuları takip etme gibi yetkinlikleri anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur (p<.05).

Sosyal hizmetler programı öğrencilerinin eğitim-öğretim gördükleri programı bilerek ve isteyerek tercih etme durumuna göre kariyer kararı verme yetkinlikleri Mann Whitney U-testi ile bakılmıştır. Bulgular Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Eğitim-Öğretim Görülen Programı Bilerek ve İsteyerek Tercih Etme Durumuna Göre Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Puanlarına İlişkin Mann Whitney U-testi Sonuçları

Kariyer Kararı Verme	Tercih Etme Durumu	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	p
İş/Meslek Bilgisi	Bilerek ve isteyerek tercih	406	219.21	88998.00	2555.0	0.001**
	Bilmeden ve istemeden tercih	22	127.64	2808.00		
Kariyer Tercihi	Bilerek ve isteyerek tercih	406	219.01	88917.00	2636.0	0.001**
	Bilmeden ve istemeden tercih	22	131.32	2889.00		
Kendini Tanıma	Bilerek ve isteyerek tercih	406	219.12	88964.50	2588.5	0.001**
	Bilmeden ve istemeden tercih	22	129.16	2841.50		
Mesleki Konuları Takip Etme	Bilerek ve isteyerek tercih	406	218.70	88793.00	2760.0	0.002**
	Bilmeden ve istemeden tercih	22	136.95	3013.00		
Kariyer Planı Oluşturma Yolları	Bilerek ve isteyerek tercih	406	219.41	89081.50	2471.5	0.000**
	Bilmeden ve istemeden tercih	22	123.84	2724.50		
Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Toplam	Bilerek ve isteyerek tercih	406	219.54	89132.00	2421.0	0.000**
	Bilmeden ve istemeden tercih	22	121.55	2674.00		

* p < 0.05; ** p < 0.01

Sosyal hizmet programını bilerek ve isteyerek tercih eden öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinlikleri, programı bilmeden ve istemeden tercih eden öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Bu farklılık istatistiki açıdan anlamlıdır ($U=2421.00$, $p<.001$). Bu bulgu programı bilerek ve isteyerek tercih etmenin öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinliklerini arttırmada etkili olduğunu göstermektedir. Alt boyutlar açısından bakıldığında da benzer bir farklılık bulunmaktadır. Programı bilerek ve isteyerek tercih eden öğrencilerin iş ve meslek bilgisi, kendini tanıma, kariyer tercihi, kariyer planı oluşturma ve meslek konularını takip etme yetkinlikleri program hakkında bilgisi olmadan ve istemeden tercih eden öğrencilerden anlamlı bir şekilde daha yüksektir ($p<0.01$)

Öğrencilerin çalışma deneyimlerine göre kariyer kararı verme yetkinlikleri düzeylerinin farklılaşma durumu Mann Whitney U-testi ile incelenmiştir. Bulgular Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Çalışma Deneyimine Göre Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Puanlarına İlişkin Mann Whitney U-testi Sonuçları

Kariyer Kararı Verme Yetkinliği	Çalışma Deneyimi	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	P
İş/Meslek Bilgisi	Var	241	230.88	55642.00	18586.000	0.002**
	Yok	187	193.39	36164.00		
Kariyer Tercihi	Var	241	224.36	54070.50	20157.500	0.060*
	Yok	187	201.79	37735.50		
Kendini Tanıma	Var	241	223.48	53859.50	20368.500	0.087*
	Yok	187	202.92	37946.50		
Mesleki Konuları Takip Etme	Var	241	226.00	54467.00	19761.000	0.028*
	Yok	187	199.67	37339.00		
Kariyer Planı Oluşturma Yolları	Var	241	229.48	55304.50	18923.500	0.004**
	Yok	187	195.20	36501.50		
Kariyer Kararı Verme Yetkinliği	Var	241	228.50	55069.50	19158.500	0.008**
	Yok	187	196.45	36736.50		

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

Sosyal hizmet öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinliklerinin çalışma deneyimine sahip olma durumuna göre değişip değişmediğine bakıldığında; çalışma deneyimi bulunan öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinlik puan ortalaması ($\bar{X}=228.5$) çalışma deneyimi bulunmayan öğrencilerden ($\bar{X}=196.45$) daha yüksek bulunmuştur. Çalışma durumuna göre oluşan bu farklılık istatistiki açıdan anlamlı bir farklılıktır ($U=191158.500$, $p<.01$). Bu bulgu çalışma deneyiminin öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinliklerini arttırmada etkili olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin çalışma deneyimi ile kariyer kararı verme yetkinliği alt boyutları ile benzer bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre çalışma deneyimi olan öğrencilerin iş/meslek bilgisi ($p<0.01$), kendini tanıma

($p < 0.05$), kariyer tercihi yapma ($p < 0.05$), kariyer planı oluşturma ($p < 0.01$) ve meslek konularını takip etme yetkinlikleri ($p < 0.05$) puan ortalamaları çalışma deneyimi olmayan öğrencilerden istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde daha yüksektir.

Öğrencilerin algıladıkları sosyoekonomik düzeye göre kariyer kararı verme yetkinlik düzeylerinin değişip değişmediğine Kruskal Wallis H-testi ile bakılmış ve bulgular Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Puanlarının Algılanan Sosyoekonomik Düzeye Göre Kruskal Wallis H-testi Sonuçları

Kariyer Kararı Verme Yetkinliği	Algılanan Sosyoekonomik Düzey	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
İş/Meslek Bilgisi	Alt	121	219.81	2	1.004	0.60
	Orta	293	213.69			
	Yüksek	14	185.54			
Kariyer Tercihi	Alt	121	215.80	2	0.252	0.88
	Orta	293	214.73			
	Yüksek	14	198.46			
Kendini Tanıma	Alt	121	230.23	2	4.766	0.92
	Orta	293	210.49			
	Yüksek	14	162.46			
Mesleki Konuları Takip Etme	Alt	121	224.24	2	4.303	0.11
	Orta	293	213.43			
	Yüksek	14	152.75			
Kariyer Planı Oluşturma Yolları	Alt	121	221.21	2	2.241	0.32
	Orta	293	213.89			
	Yüksek	14	169.25			
Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Toplam	Alt	121	222.33	2	1.953	0.37
	Orta	293	213.16			
	Yüksek	14	174.93			

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

Tablo 10'a göre farklı sosyoekonomik düzeyde bulunan öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinlik düzeyine ilişkin puan ortalamaları arasında farklar olduğu; ancak bu farklılığın istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ($p > .05$).

Sosyal hizmetler programı öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlikleri ile algılanan kariyer engelleri ve akademik özyeterlilikleri arasındaki ilişki Spearman korelasyon analizi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11. Öğrencilerin Kariyer Kararı Verme Yetkinlikleri ile Algılanan Kariyer Engelleri ve Akademik Özyeterlilikleri Arasındaki İlişki

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
İş/Meslek Bilgisi	1							
Kariyer Tercihi	.845**	1						
Kendini Tanıma	.755**	.855**	1					
Mesleki Konuları Takip Etme	.756**	.715**	.770**	1				
Kariyer Planı Oluşturma	.861**	.871**	.848**	.801**	1			
Kariyer Kararı Verme Yetkinliği	.920**	.927**	.910**	.851**	.964**	1		
Algılanan Kariyer Engelleri	-.101*	-.116*	-.114*	-.100*	-.128**	-.121*	1	
Akademik Özyeterlilik	.307**	.273**	.274**	.255**	.298**	.312**	-.171**	1

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

Öğrencilerin algıladıkları akademik engeller ve akademik özyeterlilikleri ile kariyer kararı verme yetkinliği düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında istatistiki açıdan anlamlı ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Öğrencilerin algıladıkları kariyer engelleri ve kariyer kararı verme yetkinlikleri arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = -.121$, $p < .05$). Bu bulgu öğrencilerin algıladıkları kariyer engelleri arttıkça kariyer kararı verme yetkinliklerinin azaldığını göstermektedir. Algılanan kariyer engelleri ile iş ve meslek bilgisi ($r = -.101$, $p < .05$), kariyer tercihi ($r = -.116$, $p < .05$), kendini tanıma ($r = -.114$, $p < .05$), mesleki konuları takip etme ($r = -.100$, $p < .05$) ve kariyer planı oluşturma yolları ($r = -.128$, $p < .05$) arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

Öğrencilerin akademik özyeterlilikleri ile kariyer kararı verme yetkinlikleri arasındaki ilişkiye bakıldığında pozitif yönlü ve orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu ilişki istatistiki açıdan anlamlıdır ($r = 0.312$, $p < .01$). Buna göre öğrencilerin akademik özyeterlilikleri arttıkça kariyer kararı verme yetkinliklerinin de arttığı söylenebilir. Akademik özyeterlilik ile iş ve meslek bilgisi ($r = .307$, $p < .01$) arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki belirlenirken; kariyer tercihi ($r = .273$, $p < .01$),

kendini tanıma ($r=.274, p<.01$), mesleki konuları takip etme ($r=.255, p<.01$) ve kariyer planı oluşturma yolları ($r=.298, p<.01$) arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde ilişkiler belirlenmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, sosyal hizmetler programında eğitimlerine devam eden üniversite öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlikleri ile ilişkili faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Üniversite öğrencilerinin mesleki gelişiminde algılanan engeller, kariyer kararı verme yetkinlik düzeyleri ve akademik özyeterlilikleri etkili olduğundan sosyal hizmetler programı öğrencilerinde mesleki gelişimin daha sağlıklı oluşması adına veri sağlamak bu araştırmanın temel amacını oluşturmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre sosyal hizmetler programı öğrencilerinin algılanan kariyer engelleri, akademik özyeterlilikleri ve kariyer kararı verme yetkinlikleri orta düzeyde bulunmuştur. Kariyer kararı verme yetkinliğine ait alt boyutlar açısından bakıldığında ise öğrencilerin iş/meslek bilgisi ($\bar{X}=37.52$), kariyer tercihi ($\bar{X}=21.82$), kendini tanıma ($\bar{X}=36.10$), mesleki konuları takip etme ($\bar{X}=12.92$) ve kariyer planı oluşturma planı ($\bar{X}=48.14$) yetkinliklerinin de ortalamanın üstünde olduğu saptanmıştır. Gündoğdu (2021) üniversitenin farklı lisans programlarında eğitime devam eden öğrenciler ile gerçekleştirdiği araştırmasında algılanan kariyer engeli puan ortalamasının 53 ile 60 arasında değiştiğini belirlemiştir. Bu bulgu ile araştırma sonuçları karşılaştırıldığında sosyal hizmetler programı öğrencilerinin kariyer engeli puan ortalaması ($\bar{X}=64.20$) daha yüksek bulunmuştur. Dolayısıyla sosyal hizmetler programında ön lisans eğitime devam eden öğrencilerin fakültelerde lisans eğitime devam eden öğrencilerden daha fazla kariyer engeli algısının olduğu söylenebilmektedir. Lisans ve lisans üstü eğitime sahip olan bireylerin işsizlik gibi önemli bir sorun yaşadığı Türkiye’de ön lisans mezunlarının daha fazla kariyer engeli algısının bulunması beklenen bir durumdur.

Sosyal hizmetler öğrencilerinin akademik özyeterlilik açısından orta düzeyde ($\bar{X}=19.06$) bulunduğu belirlenmiştir. Barutçu-Yıldırım ve Demir (2017), otuz sekiz farklı fakültenin dâhil olduğu araştırmalarında lisans öğrencilerinin akademik özyeterliliklerini incelemiştir. Bu çalışmada lisans eğitime devam eden öğrencilerin akademik özyeterlilik ortalaması 3,35 ile düşük düzeyde bulunmuştur. Bu durum, sosyal hizmetler programında eğitime devam eden ön lisans öğrencilerinin lisans eğitimlerine devam eden öğrencilerden daha fazla özyeterliliğe sahip olduğunu ve kendilerini akademik açıdan daha yeterli gördüklerini göstermektedir. Ancak fen bilgisi öğretmenliği lisans eğitime devam eden öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilen başka bir çalışmada ortalama puan 20.28 bulunmuştur (Yalmancı Gürbüzöğlü ve Aydın, 2014). Bu bulgu ile araştırma sonucu karşılaştırıldığında ise sosyal hizmetler öğrencilerinin daha düşük akademik özyeterliliğe sahip olduğu söylenebilmektedir. Hemşirelik öğrencilerinin katılımıyla gerçekleşen bir araştırmada (Kahraman, 2020), 160.19 bulunan kariyer kararı verme yetkinlik puan ortalaması Ulaş Kılıç’ın (2018) farklı fakültelerin son sınıf öğrencilerinin katılımıyla yapmış olduğu araştırmasında erkekler için 153.90, kadınlar için 157.13 olarak belirlenmiştir. Kariyer kararı verme yetkinliği açısından araştırma sonuçları literatürdeki bu bulgular ile karşılaştırıldığında sosyal hizmetler öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlikleri lisans programlarında eğitime devam eden öğrencilerden daha düşük bulunmuştur. Ancak literatür bulguları ile araştırma sonuçları karşılaştırıldığında daha düşük olmasına rağmen önlisans

eğitimine devam eden sosyal hizmet programı öğrencilerinin de orta düzeyde olması kariyer kararı verme yetkinliği açısından lisans ve ön lisans öğrencileri arasında önemli bir farklılık bulunmadığını düşündürmüştür.

Araştırmada bağımsız değişkenler olarak alınan sosyodemografik özelliklerden yaş, cinsiyet, üniversitenin bulunduğu coğrafi bölge ve anne eğitim seviyesi öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinliği ile alt boyutlarında anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır. Bu bulguların literatürde yer alan diğer araştırmalarda da benzer olduğu görülmüştür (Aşık ve Akgül, 2022; Chung, 2002; Jiang, 2014; Luzzo, 1993; Taylor ve Popma, 1990). Kariyer Kararı Verme Özyeterlilik Ölçeği'nin orijinal formunu geliştiren Taylor ve Betz (1983) de kariyer karar verme yeterliliğinin cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmadığını belirtmektedir. Türkiye'de yapılan araştırma sonuçları da cinsiyetin kariyer kararı verme yeterliliğinde (Aşık ve Akgül, 2022; Ulaş Kılıç, 2018) ve kariyer kararı verme güçlüğünde (Söner, 2021) ayırıcı bir faktör olmadığını göstermektedir. Dünya Ekonomik Forumunun (2021) Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu'nda 156 ülke arasında 133. sırada yer alan Türkiye'de cinsiyete göre istihdam verilerine bakıldığında kadınların %32,8; erkeklerin %70,3 oranında istihdam edildiği görülmektedir (TÜİK, 2023). Kadınlar erkeklerin yarısından daha az istihdam edilmektedir. Ancak bu durum eğitim seviyesi arttıkça değişmektedir. Eğitim seviyesi değişkeni ile birlikte istihdam oranlarına bakıldığında ise benzer şekilde kadınların erkeklerden daha az iş gücüne katıldığı görülmesine rağmen kadınların eğitim seviyesi arttıkça kadın ve erkek arasındaki bu orantısızlık azalmaktadır. Yükseköğretim seviyesinde ise iş gücüne katılım oranı kadınlarda %67,6 iken erkeklerde %84,6'dır. Bu veriler ışığında Türkiye'deki cinsiyet temelli toplumsal kalıpları ile iş ve eğitim kaynaklarından yararlanma durumu birlikte değerlendirildiğinde kadınların daha fazla kariyer engeli ile karşılaşabileceği ve kariyer kararı verme yetkinliklerinde daha fazla yetersizlik yaşayabileceği öngörülmektedir. Ancak araştırma bulguları sosyal hizmetler öğrencilerinin cinsiyet temelli olarak kariyer kararı verme yeterliliklerinde önemli bir farklılık yaşamadığını göstermektedir. Bu durum istatistiklere yansıyan toplumsal temelli cinsiyet eşitsizliklerinin veya iş fırsatlarındaki cinsiyet temelli eşitsizliklerin öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinliklerine yansımadığını düşündürmektedir.

Sosyo-demografik değişkenlerden babanın eğitim seviyesi değişkeninde anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. En yüksek kariyer kararı verme yetkinliğinin lisans eğitim seviyesinde bulunan babaya sahip öğrencilerde olduğu belirlenmiştir. Bu anlamda babanın eğitim seviyesinin öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinliğine etkisi olduğu söylenebilir. Alt boyutlar açısından yapılan analizlerde öğrencilerin kariyer tercihi yapma, kendini tanıma, kariyer planı oluşturma ve mesleki konuları takip etme gibi yetkinlikleri baba eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde Buna göre lisans ve lise mezunu babaya sahip öğrenciler kariyer tercihi yapma, kendini tanıma, kariyer planı oluşturma ve mesleki konuları takip etme konularında daha fazla yetkinliğe sahiptir. Mevcut toplumsal yapı, baba figürü ve otoritesi ya da geleneksel aile biçimleri bu sonuca etki eden faktörler olabilmektedir. Kariyer süreci sadece okul ile şekillenmemektedir. Aile de kariyerin şekillenmesinde, kariyer olanaklarının geliştirilmesinde ve kariyer kararı verilmesinde etkili olan bir diğer unsurdur. Aileler çocuklarının

kariyer gelişimlerini desteklemek için sahip oldukları sosyoekonomik ve kültürel kaynakları kullanarak çocuklarının kariyer kararlarında önemli destekler vermektedir. Dolayısıyla kariyer sahibi veya kariyer konusunda eğitimli aileye sahip olan öğrencilerin kariyer gelişimlerinde ailelerinden daha fazla destek görmesi ve bunun sunucunda da kariyer kararı verme yeterliliklerinin daha fazla gelişmesi söz konusu olabilmektedir. Üniversite öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinlikleri ve kariyer kararlarında ailenin etkisinin araştırıldığı başka bir çalışmada ebeveynlerin eğitim seviyesine göre kariyer kararı verme yetkinliğinin farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Aşık ve Akgül, 2022).

Araştırmanın bir diğer değişkeni olan programı isteyerek tercih etmenin sosyal hizmetler programı öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinliklerini artırmada etkili olduğu görülmüştür. Bir başka ifade ile, programı bilerek ve isteyerek okuyan öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinlik düzeyleri daha yüksek olmakla birlikte bu öğrencilerin iş ve meslek bilgisi, kendini tanıma, kariyer tercihi yapma, kariyer planı oluşturma ve mesleki konuları takip etme konusunda daha yetkin oldukları belirlenmiştir. Apak ve Acar (2018) tarafından yapılan çalışmada sosyal hizmetler programına isteyerek gelen öğrencilerin bölüme yönelik tutumlarının ve geleceğe yönelik beklentilerinin anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu konuda bir başka çalışma; kariyer kararı öz-yeterliliği düşük olan öğrencilerin ilk kariyer seçimlerini genellikle becerileri, ilgi alanları, kişilik özellikleri veya yetenekleri ile kariyer uyumunu dikkate almaksızın öncelikle ebeveyn beklentilerine veya iş ve maaş görünümüne dayalı olarak yaptığını belirtmektedir (Pulliam ve ark., 2017). Araştırmanın sosyo-demografik değişkenlerine bağlı olarak ortaya çıkan sonuçlarından bir diğeri ise, çalışma deneyimi ile öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinlikleri arasındaki ilişkidir. Çalışma deneyimi bulunan öğrencilerin kariyer kararı verme yetkinliği daha yüksektir ve bu istatistiki açıdan anlamlıdır. Bu bulgu çalışma deneyiminin kariyer kararı yetkinliğini olumlu yönde etkilediğini düşündürmektedir. Edinilen bu bulgu diğer araştırmalar ile karşılaştırıldığında Ulaş Kılıç'ın (2018) çalışma sonucu ile paralellik gösterirken; Salman'ın (2018) çalışması ile farklılık göstermektedir. Ulaş Kılıç (2018) çalışma deneyimi bulunan üniversite son sınıf öğrencilerinin kariyer kararı verme yeterliliğinin daha yüksek olduğunu belirtirken, Salman (2018) tarafından yapılan çalışmada staj ya da yarı zamanlı iş deneyiminin kariyer kararı vermede anlamlı bir yordayıcı olmadığı görülmüştür.

Araştırmanın bir diğer önemli sonucu sosyal hizmetler programı öğrencilerinin algıladıkları kariyer engelleri arttıkça kariyer kararı verme yetkinliklerinin azalmasıdır. Bunun yanı sıra öğrencilerin kariyer engeli algıları ile iş ve meslek bilgisi, kendini tanıma, kariyer tercihi yapma, kariyer planı oluşturma ve mesleki konuları takip etme yetkinlikleri arasında negatif yönlü düşük bir ilişki bulunmaktadır. Bu bulgu, kariyer kararı verme ile algılanan kariyer engelleri arasında ilişki olduğunu savunan Swanson ve Tokar'ın (1991) çalışması ile uyumludur. Ayrıca, Ulaş ve Özdemir'in (2018) çalışmasında kariyer karar verme yetkinliği ile algılanan kariyer engelleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçların yanında, Pulliam ve ark. (2017) tarafından yürütülen ve düşük gelir düzeyine sahip üniversite birinci sınıf öğrencileri ile yapılan bir başka çalışmada kariyer kararı verme ile algılanan kariyer engelleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Dolayısıyla öğrencilerin kariyer kararı

verme yetkinliklerinin arttırılması için algılanan kariyer engellerinin azaltılması gerekmektedir. Böylece öğrencilerin kendilerine en uygun ve başarılı olabilecekleri kariyer seçeneklerinin sunulması söz konusu olabilecektir.

Öğrencilerin akademik özyeterlilikleri ile kariyer kararı verme yetkinlikleri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise pozitif yönlü ve orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu öğrencilerin akademik özyeterlilikleri arttıkça kariyer kararı verme yetkinliklerinin de aynı yönde ve orta düzeyde arttığını göstermektedir. Akademik özyeterlilik ile iş ve meslek bilgisi arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki belirlenirken; kariyer tercihi, kendini tanıma, mesleki konuları takip etme ve kariyer planı oluşturma arasında daha düşük düzeyde ilişkiler belirlenmiştir. Öğrencilerin mesleki açıdan bilgi temelinin artması ile akademik açıdan kendilerini daha fazla yeterli hissetmesi beklenen bir durumdur. Bu nedenle akademik özyeterlilik ile iş ve meslek bilgisi arasında daha yüksek düzeyde bir ilişki bulunması söz konusu olabilmektedir. Literatürde üniversite öğrencilerinin kariyer kararı yetkinliğinin incelendiği çalışmalarda akademik not ortalaması ile anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Ulaş Kılıç, 2018). Bu durum araştırmanın bulgusu ile farklılık göstermektedir. Ancak aynı çalışmada, alınan eğitimle mesleki yeterlilik kazanma durumu yeterli olan öğrencilerin kariyer kararı verme yeterliliği, mesleki yeterlilik kazanma durumu daha az yeterli olan öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksektir (Ulaş Kılıç, 2018). Araştırmanın bulgusu ile paralellik gösteren bu durum kariyer kararı verme yeterliliğinde öğrencilerin akademik açıdan aldıkları nottan ziyade kendilerini akademik açıdan nasıl gördükleri ile ilişki olduğunu düşündürmektedir. Dolayısıyla akademik başarının nutsal karşılığında ziyade, öğrencilerin mesleki yetkinliklerinin arttırılarak kariyer kararı verme yetkinliklerinin arttırılabileceği söylenebilir.

Bu çalışma sosyal hizmetler programı öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Programdan mezun olan öğrenciler, devlet ve özel sektöre bağlı kurum ve kuruluşlarda görev yapabilmektedirler. Günümüz koşullarında istihdam olanaklarının dar oluşu nedeniyle öğrencilerin iş sahibi olma ihtimallerinin sınırlı olduğunu düşünmeleri kariyer kararları üzerinde önemli bir etken olabilir. Bu yüzden programın istihdam olanaklarının arttırılması öğrencilerin kariyer yolculuklarını olumlu yönde etkileyecek önemli bir adım olacak; "Sosyal Hizmetler" sunan kurum ve kuruluşlarda gerçekleştirilen uygulamaların kalitesini arttıracak ve meslek elemanlarının iş yüküne olumlu yönde etki ederek hizmet kalitesinin artmasına katkı sağlayacaktır. Kariyer kararı, gençler için yaşamlarının bundan sonraki kısmına yön vermesi bakımından önemli bir gelişimsel görevdir. Kariyer hazırlık davranışının kariyer kararı verme öz yeterliliği üzerinde en güçlü etkiye sahip olduğu (Lee ve ark., 2022) gerçeğinden hareketle; üniversiteler yetişkinlikte bağımsızlık için bir temel sağlamalı ve üniversite öğrencilerini kariyer karar verme özyeterliliklerini geliştirmeye dayalı olarak desteklemelidir. Bu nedenle üniversitelerin rehberlik ve kariyer merkezlerinde, öğrencilerin akademik özyeterliliğini geliştirici ve algıladıkları mesleki engellere yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Determination of Factors Related to the Career Decision Making Self Competency of Social Services Program Students*

Derya Kayma**

Esin Zengin Taş***

Introduction

Career decision is very important for university students as it can have an important influence on their future lifestyle. Today's economic conditions and increasing unemployment rates create a challenging situation for university students.

Although there are career studies focusing on students continuing their undergraduate and graduate education (Bacanlı, 2019; İpci, 2020; Öztürk, 2020; Salman, 2018; Sürücü, 2011; Türkoğlu and Acar, 2019; Ulaş and Özdemir, 2018), there are not enough studies in the literature regarding the career plans of students who continue their education in associate's degree programs. Due to lack of education and employment opportunities in Turkey, undergraduate and graduate students may experience inadequacy in career planning; There is a need to develop education, training and career consultancy service models in order to support the career planning competencies of students in the future by conducting academic studies on the career plans of individuals who have received associate's degree education.

This study aims to determine the factors related to the career decision-making competencies of university students who continue their associate's degree education in social services programs. In accordance with this purpose, answers to the the following three sub-problems were sought in the study:

- What is the mean score taken by students from career decision-making competencies and the sub-dimensions of job/professional knowledge, self-awareness, career choice, creating a career plan, following professional issues, perceived career barriers and academic self-efficacy?

* The preliminary findings of this study were presented orally in the abstract category at the Aegean 9th International Social Sciences Congress..

** Assoc. Prof., Manisa Celal Bayar University, Kırkağaç Vocational School, Department of Social Work and Counseling, deryakayma@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7014-8631

*** Asst. Prof., İzmir Kavram Vocational School, Social Services Program, esin.tas@kavram.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8713-8859

- What are the sociodemographic characteristics related to students' career decision-making competencies and the sub-dimensions of job/professional knowledge, self-awareness, career choice, creating a career plan, following professional issues?
- Is the relationship between students' career barriers and academic self-efficacy and their career decision-making competencies and the sub-dimensions of job/professional knowledge, self-awareness, career choice, creating a career plan, and following professional issues statistically significant?

Method

The study is a cross-sectional research designed in the relational survey model. The population of the study consists of university students who continue their education in the social services program. According to Council of Higher Education (YÖK (CHE), 2021) data, there are social services programs in a total of 75 universities, 50 of which are state and 25 are private. Although the total quota for these programs is 2,944, there are 1,363 students who are enrolled in these programs. In determining the sample size, the margin of error (d) was taken as 0.05, which is deemed appropriate for social sciences. The sample size required for these criteria is 278 for a population of 1000 and 333 for a population of 2500 (Yazıcıoğlu and Erdoğan, 2004). Therefore, considering the number of students who are enrolled in social services programs, it is aimed to reach at least 300 social services students to represent the population. A total of 428 students continuing their education in social services programs participated in the study. In the determination of the sample, the maximum variation sampling, one of the non-random sampling methods, was used.

Conclusion and Discussion

According to the results of the study, social services program students' perceived career barriers, academic self-efficacy and career decision-making competencies were found to be at medium levels. When considered in terms of sub-dimensions of career decision-making competence, it was determined that the students' job/professional knowledge, career choice, self-awareness, following professional issues and creating a career plan were above the average. In the study conducted with students continuing their education in different undergraduate programs of universities, Gündoğdu (2021) determined that the average score of perceived career obstacle varied between 53 and 60. When this finding was compared with the research results, the average career obstacle score of social services program students was found to be higher. Therefore, it can be said that students who continue their associate degree education in the social services program have a higher perception of career barriers than students who continue their undergraduate education in faculties. In Turkey, where individuals with undergraduate and graduate education experience serious problems such as unemployment, it is expected that associate' degree graduates have a higher perception of career barriers.

It was determined that social services students were at a medium level in terms of academic self-efficacy. In Barutçu-Yıldırım and Demir's (2017) study, the academic self-efficacy average of undergraduate students was found to be 3.35. This shows that associate' degree students who continue their education

in the social services program have more self-efficacy than students who continue their undergraduate education and see themselves as more academically competent.

Among the sociodemographic characteristics taken as independent variables in the study, age, gender, geographical region of the university and mother's education level do not create a significant difference in the students' career decision-making competence and its sub-dimensions. Taylor and Betz (1983), who developed the original form of the Career Decision-Making Self-Efficacy Scale, also state that career decision-making competence does not vary significantly by gender. When we look at employment data by gender in Turkey, which ranks 133rd among 156 countries in the World Economic Forum's (2021) Global Gender Gap Report, the rate of employed women is 32.8% while this rate is 70.3% among men (TUIK, 2023). However, this situation changes as the level of education increases. When the employment rates are examined in relation to the education level variable, it is seen that although women participate in the workforce less than men, the difference between the rates of employment of educated men and women is less than the average, meaning that as the level of education increases, their rate of employment increases. When gender-based social patterns in Turkey and the situation of benefiting from job and education resources are evaluated together, it is predicted that women may face more career barriers and experience more inadequacy in their career decision-making self-competencies. However, research findings show that social services students do not experience a significant difference in their career decision-making self-competencies based on gender. This suggests that social-based gender inequalities reflected in statistics or gender-based inequalities in job opportunities are not reflected in students' career decision-making self-competencies.

Significant differences were determined based on father's education level, one of the socio-demographic variables. It was determined that the highest career decision-making competence is in students whose fathers have an undergraduate education. In this sense, it can be said that the father's education level has an impact on the students' career decision-making competence. In the analyses made in terms of sub-dimensions, students' self-competencies such as making a career choice, knowing themselves, creating a career plan and following professional issues were found to be significantly affected by their father's education level. The career process is not shaped only by school. Family is another factor that is effective in shaping a career, developing career opportunities and making career decisions. Families provide significant support in their children's career decisions by using the socioeconomic and cultural resources they have to support their children's career development. Therefore, students who have an educated family may receive more support from their families in their career development, and as a result, their career decision-making self-competencies may develop more.

Another result of the study is that although the career decision-making competence levels of students who study the program knowingly and willingly are higher, it was determined that these students are more competent in business and professional knowledge, self-knowledge, making career choices, creating a career plan and following professional issues. Another result of the study that was found in relation to socio-demographic variables is the relationship between working experience and students' career decision-making competencies. Students with working experience have higher career decision-

making competence, and this is statistically significant. This finding suggests that working experience positively affects career decision competence. When this finding is compared with other studies, it is parallel to the results of Ulaş Kılıç's (2018) study but differs from Salman's (2018) study. While Ulaş Kılıç (2018) stated that senior university students with working experience had higher career decision-making competence, the study conducted by Salman (2018) found that internship or part-time work experience was not a significant predictor in career decision-making.

Another important result of the study is that as the career barriers perceived by social services program students increase, their career decision-making competence decreases. In addition, there is a low negative relationship between students' perceptions of career barriers and their self competencies in job and professional knowledge, self-knowledge, making career choices, creating a career plan and following professional issues. This finding is consistent with the study of Swanson and Tokar (1991), who argue that there is a relationship between career decision making and perceived career barriers. Therefore, in order to increase students' career decision-making competencies, perceived career barriers need to be reduced. In this way, students will be offered career options that are most suitable for them.

When looking at the relationship between students' academic self-efficacy and career decision-making self competencies, it was determined that there was a positive and medium correlation. This finding shows that as students' academic self-efficacy increases, their career decision-making competence increases in the same direction and at a moderate level. While a positive and moderately significant correlation was determined between academic self-efficacy and job and professional knowledge, lower correlations were determined between career choice, self-awareness, following professional issues and creating a career plan. It is expected that students will feel more academically competent as their professional knowledge increases. For this reason, there may be a higher level of relationship between academic self-efficacy and job and professional knowledge.

Kaynakça/References

- Apak, H. (2018). Geçmişten günümüze Türkiye'de ön lisans sosyal hizmetler eğitimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 8(2), 236-244. <https://doi.org/10.5961/jhes.2018.266>
- Apak, H. ve Acar, M. C. (2018). Sosyal Hizmetler ön lisans öğrencilerinin bölümlerine yönelik tutumları ile gelecek beklentilerinin incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 451-468. <https://doi.org/10.29029/busbed.383610>
- Aşık, G. ve Akgül, H. (2022). Üniversite öğrencilerinin kariyer stresleri, kariyer kararında ailenin etkisi ve kariyer kararı verme yetkinlik alguları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 192-212. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.1083796>
- Bacanlı, F. (2019). Özellik faktör uyumlu kuramlar. Binnur Yeşilyaprak (Ed.). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya* (10. Baskı) içinde (s. 90-127). Pegem Akademi.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Barutçu-Yıldırım, F. ve Demir, A. (2017). Kendini engellemenin yordayıcıları olarak öz saygı, öz anlayış ve akademik öz yeterlilik. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(2), 676-701. <https://doi.org/10.12984/eegefd.315727>
- Betz, N. E. (2004). Contributions of self-efficacy theory to career counseling: A personal perspective. *Career Development Quarterly*, 52(4), 340-353. <http://scholarworks.wmich.edu/jca/vol3/iss2/7>

- Betz, N. E. ve Hackett, G. (1981) The relationship of career-related self-efficacy expectations to perceived career options in college women and men. *Journal of Counseling Psychology*, 28(5), 399-410. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.28.5.399>
- Burns, G. N., Morris, M. B., Rousseau, N. ve Taylor J. (2013). Personality, interests, and career indecision: A multidimensional perspective. *Journal of Applied Social Psychology*, 43(10). 2090-2099. <https://doi.org/10.1111/jasp.12162>
- Büyüköztürk, Ş. (2015). *Veri analizi el kitabı (21. Baskı)*. Pegem Akademi.
- Cheng, Y. P. ve Chiou, B. W. (2010). Achievement, attributions, self efficacy and goal settings by accounting undergraduates. *Psychological Reports*, 106(1), 54-64 <https://doi.org/10.2466/PRO.106.1.54-64>
- Chu, A. H. C. ve Choi, J. N. (2005). Rethinking procrastination: Positive effects of "active" procrastination behavior on attitudes and performance. *The Journal of Social Psychology*, 145(3), 245-264. <https://doi.org/10.3200/SOCP.145.3.245-264>
- Chung, Y. B. (2002). Career decision-making self-efficacy and career commitment: Gender and ethnic differences among college students. *Journal of Career Development*, 28(4), 277-284. <https://doi.org/10.1023/A:1015146122546>
- Cohling, A. M., Dahling, J. J., ve Garcia, P. A. (2013). Linking affective commitment, career self-efficacy, and outcome expectations: A test of social cognitive career theory. *Journal of Career Development*, 40(1), 68-83. <https://doi.org/10.1177/0894845311423534>
- Crites, J. O. (1969). *Vocational psychology*. McGraw-Hill.
- Cumhuriyet (2021). Her 4 işsizden 1'i üniversite mezunu. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/gurer-her-4-is-siz-gecneten-1i-universite-mezunu-1836591> adresinden 30.04.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Doğan, H. (2010). *Kariyer karar verme grup rehberliği programının 9. sınıf öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüğüne etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Doğan, H., Bacanlı, F., Hamamcı, Z., Özünlü, M. B. ve Eşici, H. (2013). *Lise öğrencileri için online kariyer karar verme sisteminin geliştirilmesi ve etkililiğinin sınanması*. XII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Proceeding Book, 407-408, İstanbul, Türkiye.
- Duru, H., Bayraktar, M. ve Gültekin, F. (2020). Öğretmen adaylarının kariyer kararlarının algılanan kariyer engelleri ve kariyer geleceği açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(2), 613-629. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.693421>
- Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum). (2001). Küresel cinsiyet uçurumu raporu-2021. <https://www.etkiyap.org/kuresel-cinsiyet-ucurumu-raporuyayimlandi/> adresinden 30.04.2022 tarihinde erişildi.
- Grier-Reed, T. ve Ganuza, Z. (2012). Using constructivist career development to improve career decision self-efficacy in TRIO students. *Journal of College Student Development*, 53(3), 464-471. <https://psycnet.apa.org/record/2012-14381-007>
- Güldü, Ö. ve Ersoy-Kart, M. (2017). Kariyer planlama sürecinde kariyer engelleri ve kariyer geleceği algılarının rolü. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 72(2), 322-400.
- Gündoğdu, N. (2021). *Üniversite öğrencilerinin algılanan kariyer engelleri, kariyer stresi ve kariyer farkındalığı ile akademik başarıları arasındaki ilişkiler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ufuk Üniversitesi.
- Herr, E. L., Cramer, S. H. ve Niles, S. G. (2004). *Career guidance and counseling through the life-span (6th ed.)*. Pearson Education.
- International Labour Organization (ILO). (2013). *Seeking better employment conditions in better socioeconomic outcomes*. ILO Publications.
- İpci, T. (2020). *Kariyer koçluğu uygulamalarının üniversite öğrencilerinin kariyer kararı yetkinliği ve kariyer stresi düzeylerine etkisinin incelenmesi: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi.
- Jiang, Z. (2014). Emotional intelligence and career decision-making self-efficacy: National and gender differences. *Journal of Employment Counseling*, 51(3), 112-124. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1920.2014.00046.x>
- Kahraman, F. (2020). *Hemşirelik öğrencilerine verilen kariyer danışmanlığının kariyer kararsızlığı ve kariyer karar verme yetkinliği üzerine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Kalafat, T. (2019). Algılanan Kariyer Engelleri (AKE) Ölçeği'nin Türk kültürüne uyarlama çalışması. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(2), 103-124. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kpdd/issue/51379/601252>

- Karakartal, H. (2021). Özel sektör kuruluşlarının önlisans sosyal hizmet mezunlarından beklediği mesleki yetkinlikler: İzmir iline yönelik bir araştırma. Emel Özdemir Kuşku (Ed), *Dijital dönüşüm çağında meslekler ve mesleki yetkinlik beklentileri* (s.67-75) içinde. Kriter Yayınevi.
- Lee, S., Jung, J., Baek, S. ve Lee, S. (2022) The relationship between career decision-making self-efficacy, career preparation behaviour and career decision difficulties among South Korean College Students. *Sustainability*, 14(21), 14384. <https://doi.org/10.3390/su142114384>
- Lent, R. W. ve Hackett, G. (1987). Career self-efficacy: Empirical status and future directions. *Journal of Vocational Behavior*, 30(3), 347–382. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(87\)90010-8](https://doi.org/10.1016/0001-8791(87)90010-8)
- Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (2000) Contextual supports and barriers to career choice: A social cognitive analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 47, 36-49. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.47.1.36>
- Luzzo, D. A. (1993). Value of career-decision-making self-efficacy in predicting career- decisionmaking attitudes and skills. *Journal of Counseling Psychology*, 40(2), 194-197. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-0167.40.2.194>
- McWhirter, E. H. (1997). Perceived barriers to education and career: Ethnic and gender differences. *Journal of Vocational Behavior*, 50(1), 124-140. <https://wall.oise.utoronto.ca/inequity/mcwhirter.pdf>
- Ogunmakin, A. O. ve Akomolafe, M. J. (2013). Academic self-efficacy, locus of control and academic performance of secondary school students in Ondo State, Nigeria. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4(11), 570-576. <https://doi.org/10.5901/mjss.2013.v4n11p570>
- Öztürk, M. (2020). *Üniversite kariyer gelişim programının öğrencilerin kariyer farkındalığı, karar verme yetkinliği ve stresi üzerindeki etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Powell, G. (2000). The glass ceiling: Explaining the good and bad news. M. Davidson., M. Burke (Ed), *Women in management: Current research issues* (Cilt 2) içinde. Sage Pub.
- Pulliam, N., Ieva, K. P. ve Burlew, L. (2017). The relationship between perceived career barriers and career decision self-efficacy on initial career choice among low-income, first generation, pre-freshman, college-bound students. *Journal of College Access*, 3(2), 77-97. <http://scholarworks.wmich.edu/jca/vol3/iss2/7>
- Quimby, J. L. ve O'Brien, K. M. (2004). Predictors of student and career decision making self-efficacy among nontraditional college women. *The Career Development Quarterly*, 52(4), 323-339. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2004.tb00949.x>
- Salman, N. (2018). *Kariyer karar verme güçlüklerinin kariyer engelleri, kariyer karar verme öz yetkinliği ve karar durumu ile ilişkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Sevim, K. ve Altun, F. (2017). Sosyal Hizmet bölümü öğrencilerinin geleceğe yönelik mesleki ve akademik beklentileri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 51-65.
- Shin, M. (2017). *The influence of university student's career decision making self-efficacy and career mission sense on career preparation behavior: Ego-resilience as a mediator* [Master Thesis]. Hansei University.
- Söner, O. (2021). Kariyer karar verme güçlüğünde cinsiyet farklılıkları: Bir meta analiz çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 57, 401-424.
- Stead, G. B., Els, C. ve Fouad, N. A. (2004). Perceived career barriers among South African high school learners. *South African Journal of Psychology*, 34(2), 206-221.
- Sürücü, M. (2011). *Mesleki seçim hedeflerinin kariyer engelleri ve sosyal bilişsel değişkenler tarafından yordanmasına ilişkin bir model sınaması* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Swanson, J. L. ve Tokar, D. M. (1991). College students' perceptions of barriers to career development. *Journal of Vocational Behavior*, 38(1), 92-106. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(91\)90020-M](https://doi.org/10.1016/0001-8791(91)90020-M)
- Swanson, J. L. ve Witke, M. B. (1997). Theory into practice in career assessment for women: Assessment and interventions regarding perceived career barriers. *Journal of Career Assessment*, 5(4), 431-450. <https://doi.org/10.1177/106907279700500405>
- Taylor, K. M. ve Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 22(1), 64-81. [https://doi.org/10.1016/0001-8791\(83\)90006-4](https://doi.org/10.1016/0001-8791(83)90006-4)
- Taylor, K. M. ve Popma, J. (1990). An examination of the relationships among career decisionmaking self-efficacy, career salience, locus of control, and vocational indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 37(1), 17-31. [https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/0001-8791\(90\)90004-L](https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/0001-8791(90)90004-L)

- Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal çalışma sözlüğü*. Selvi Yayıncılık.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). İstatistiklerle Kadın 2022. Haber Bülteni No: 49668. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Kad%C4%B1n-2022-49668&dil=1> adresinden 10.03.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Türkoğlu, M. E. ve Acar, D. M. (2019). Bireysel kariyer planlamasının öğrenci ders başarısı üzerindeki etkisi: ISU-BÜ Meslek Yüksekokulu öğrencileri üzerine bir araştırma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırma Dergisi*, 6(8), 14-25.
- Ulaş Kılıç, Ö. (2018). Üniversite Son sınıf öğrencilerinin kariyer kararı verme yetkinliği düzeylerini etkileyen değişkenler. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 248-275.
- Ulaş, Ö. ve Özdemir, S. (2018). Üniversite son sınıf öğrencilerinde algılanan kariyer engellerinin yordayıcıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(3), 672-688. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2017033806>
- Ulaş, Ö. ve Yıldırım, İ. (2016). Kariyer Kararı Verme Yetkinliği Ölçeği'nin Geliştirilmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 6 (45), 77-90.
- Yalmanlı Gürbüzöğlü, S. ve Aydın, S. (2014). Fen bilgisi öğretmen adaylarının akademik öz-yeterlik algılarının incelenmesi . *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 21-27.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Detay Yayıncılık.
- Yılmaz, M., Gürçay, D. ve Ekici, G. (2007). Akademik Özyeterlik Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 253-259.
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK). (2021). Önlisans programları. <https://yokatlas.yok.gov.tr/onlisans-program.php?b=39023> adresinden 03.02.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Zajacova, A., Lynch, M. S. ve Espenshade, J. T. (2005). Self-efficacy, stress, and academic success in college. *Research in Higher Education*, 46(6), 677-706. <https://doi.org/10.1007/s11162-004-4139-z>
- Zimmerman, B. J. (2000). Self-efficacy: An essential motive to learn. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 82-91.

Copyright © 2023 T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı
http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/
Gençlik Araştırmaları Dergisi · Aralık 2023 · 11(31) · 56-65

ISSN 2791-8157
Başvuru | 15 Haziran 2023
Kabul | 23 Ağustos 2023

İNCELEME / ARAŞTIRMA

OECD Ülkelerinde Makroekonomik Faktörlerin Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlerin Oranına Etkisi*

Erhan Açar**
Canan Güneş***

Öz

İşsiz, işgücüne dahil olmayan ve son dört hafta içinde herhangi bir eğitim almamış genç bireyler NEET olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada OECD'ye üye 38 ülkenin 2005-2019 yıllık verileri ile NEET oranının makroekonomik belirleyicileri doğrusal panel veri modeli ile incelenmiştir. Modelde etkinliği bozan varsayımlardan sapmalar olduğu tespit edildiğinden Driscoll-Kraay dirençli tahmin edicisi ile sabit birim etkili model tahmin edilerek kişi başına düşen GSYİH, GSYİH büyüme oranı, gayri safi milli harcama ve nüfus artışının NEET oranı üzerinde azaltıcı etkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca doğrudan yabancı yatırımlar, ticaret hacmi, işgücü verimliliği ve eğitim harcamalarında meydana gelecek artışın NEET oranını arttıracığı sonucuna ulaşılmıştır

Anahtar Kelimeler: NEET, Genç İşsizliği, Doğrusal Panel Veri Modelleri

* Bu makale, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı'nda Dr. Öğr. Üyesi Canan GÜNEŞ'in danışmanlığında tamamlanan "Oecd Ülkelerinde Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençlerin Makroekonomik Belirleyicilerinin Panel Veriyle Araştırılması" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir. Ayrıca bu makale, 18-19 Haziran 2022 tarihleri arasında Çanakkale'de düzenlenen olan, International Symposium on Economics Finance and Econometrics'de "OECD Ülkelerinde NEET'in Makroekonomik Belirleyicileri" başlığı ile sunulmuş ve kongre kitapçığında özet olarak basılmış bildirinin genişletilmiş halidir.

** İstatistikçi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Rektörlük Kalite Güvence Ofisi, erhan.acar@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1998-6263.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, canangunes@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9895-7748

Abstract

Young individuals who are unemployed, not in the labor force, and have not received any training in the last four weeks are defined as NEET. In the study, with the 2005-2019 annual data of 38 OECD countries, the macroeconomic determinants of the NEET ratio are examined with the linear panel data model. Since it was determined that there were deviations from the assumptions that distorted the efficiency in the model, it was determined that the per capita GDP, GDP growth rate, gross national expenditure and population growth had a reducing effect on the NEET rate by estimating the fixed unit effect model with the Driscoll-Kraay resistive estimator. In addition, it was concluded that the increase in foreign direct investments, trade volume, labor productivity and education expenditures will increase the NEET rate.

Keywords: NEET, Young Unemployment, Linear Panel Data Model.

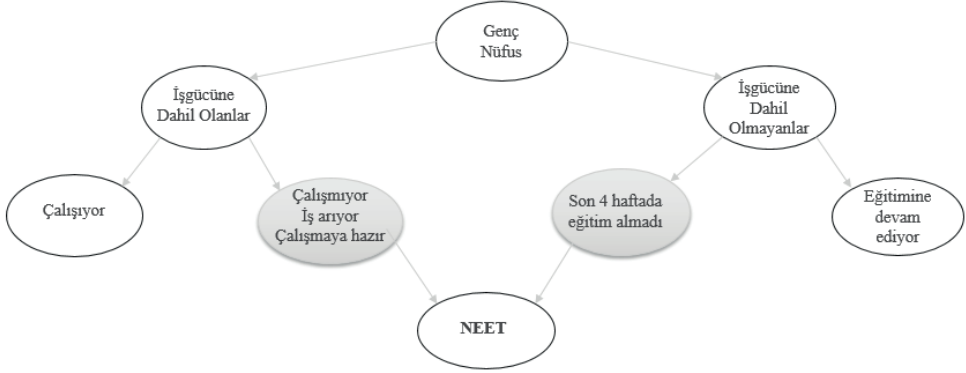
Giriş

Genç işsizliği; gerek makroekonomik gerek sosyo-kültürel boyutları bakımından hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde mücadele politikaları üretilmeye çalışılan önemli bir sorundur. Son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler, küreselleşmenin etkisiyle uluslararası şirketler arasında artan rekabet, nüfus artışı, göç hareketliliği, eğitim ve istihdama yönelik uygulanan politikalar, İngilizce “*Not in education, employment or training*” ifadesinin kısaltması olarak kullanılan NEET gibi yeni kavramların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), NEET’i “*işsiz ve işgücüne dâhil olmayan genç nüfusta yer alıp, aynı zamanda eğitime (örgün, yaygın eğitim, çıraklık eğitimi, kurs) devam etmeyen nüfus.*” olarak tanımlamaktadır. Kavramın çevirisi yapılırken, Türkçedeki “eğitim” ifadesi hem teorik hem de staj veya çıraklık eğitimleri için kullanılması sebebiyle, İngilizcedeki “*education*” ve “*training*” ifadelerinin her ikisini de kapsamaktadır. Bu nedenle NEET kavramı “*ne eğitimde ne istihdamda olanlar*” şeklinde ifade edilmektedir (TÜİK, 2021, s. 8-9).

Yaşadığı topluma küstürülmüş ve motivasyonunu yitirmiş gençlerin yanı sıra sağlık sorunları, fiziksel engelleri ya da bakmakla sorumlu oldukları yakınları olan gençler NEET kapsamına dâhildir. Ayrıca yaşam tarzı sebebiyle kendisini spora, seyahate ya da sanatsal faaliyetlere adanmış gençler de eğitimde ve istihdamda olmayan gruba dâhil olmaktadır (ILO, 2013, s. 38). Farklı yaşam koşulları ve sebepleri nedeniyle NEET olanların tek bir perspektiften değerlendirilip yorumlanmaması gerekmektedir (Susanlı, 2016, s. 43).

Şekil 1. NEET Kapsamına Girenler

Kaynak: European Training Foundation (ETF), 2015, s.10.

Avrupa Eğitim Vakfı (ETF) tarafından kimlerin NEET olarak değerlendirildiği Şekil 1’de özetlenmektedir. Buna göre, son dört hafta içinde herhangi bir eğitim almamış, işsiz ve işgücüne dâhil olmayan genç nüfus NEET kapsamında yer almaktadır (ETF, 2015, s. 10-11).

NEET’in cinsiyet (Quintano ve ark., 2018; Ranzani ve Rosati, 2013; Wickremeratne ve Dunusinghe, 2018), yaş (Wickremeratne ve Dunusinghe, 2018), eğitim durumu (Abayasekara ve Gunasekara, 2019; Köleoğlu, 2019; Wong, 2016), hane halkı geliri ve aile bireylerinin eğitim durumu (Strelitz, 2003), sosyal çevre ve akran etkisi (Halsall ve ark., 2005; Karyda ve Jenkins, 2018; Pemberton, 2008) ile yaşanan bölge (De Lannoy ve Mudiriza, 2019; Wickremeratne ve Dunusinghe, 2018) gibi mikro sebepleri bulunmaktadır. Bu çalışmada ise Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) üye ülkeleri için NEET’in makroekonomik belirleyicilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, OECD’ye üye 38 ülkenin 2005-2019 dönemi yıllık verileri ile NEET oranını etkileyen faktörler doğrusal panel veri modeli ile araştırılmaktadır. Literatürde genellikle NEET’i sosyo-ekonomik boyutlarıyla inceleyen çalışmaların yapılmış olması ve bu alandaki ampirik çalışmaların azlığı, çalışmanın önemini artırmaktadır. Ayrıca bu çalışma, araştırmaya dâhil edilen ülke sayısının fazlalığı ve makroekonomik göstergelerin çeşitliliği bakımından benzer çalışmalardan farklılık göstermektedir.

Literatür Taraması

Literatür taramasında makroekonomik değişkenlerin sırasıyla işsizlik, genç işsizliği ve NEET’e etkisinin araştırıldığı çalışmalar incelenmiştir. Chen ve ark. (2017), Çin’e ait 1982-2014 dönemine ilişkin ekonomik büyüme, enflasyon oranı, doğrudan yabancı yatırımlar ve nüfus gibi makroekonomik göstergelerin işsizlik ile uzun dönem ve kısa dönem ilişkisini ARDL sınır testiyle belirlediği çalışmada, ekonomik büyüme ile nüfusun işsizlik oranını uzun dönemde negatif etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Folawewo ve Adebajo (2017), 1991-2014 dönemi için Batı Afrika şehirlerine ait doğrudan yabancı yatırım, nüfus, işgücü verimliliği, toplam dış borç, kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) ve enflasyon oranı göstergelerinin işsizlik oranına etkisini panel veri analizi ile incelemiştir. Çalışma sonucunda; enflasyon oranı ve işgücü verimliliğinin pozitif, doğrudan yabancı yatırımlar ve toplam dış

borcun negatif etkisi olduğunu tespit etmiştir. 2001-2015 yılları arasındaki döneme ilişkin Afrika ülkelerinde finansal gelişmişlik, insani gelişmişlik, ticari açıklık, ekonomik büyüme, doğrudan yabancı yatırım, endüstriyel gelişmişlik gibi makroekonomik göstergelerin işsizlik oranına etkisinin dinamik panel veri analizi ile araştırıldığı çalışmada Tsaurai (2020) işsizlik oranının gecikmesinin ve doğrudan yabancı yatırımların işsizlik oranını artırdığını, ekonomik büyümenin ise azalttığını tespit etmiştir.

Avrupa ülkeleri için 1980-2005 dönemine ait enflasyon oranı, kişi başına GSYH, tüketici fiyatı gibi makroekonomik göstergelerin genç işsizliği ile ilişkisinin incelendiği çalışmada Caporale ve Gil-Alana (2014), genç işsizliğinin kişi başı GSYH ve enflasyon ile uzun dönem ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bayrak ve Tath (2018), OECD ülkelerinde 2000-2015 dönemi için ekonomik büyüme, enflasyon oranı, işgücü verimliliği ve yurtdışı brüt tasarrufun genç işsizliği üzerine etkisini panel veri analizi ile incelediği çalışmasında işgücü verimliliğinin genç işsizliğini pozitif; ekonomik büyüme, yurtdışı brüt tasarruf ve enflasyonun ise negatif etkilediğini saptamıştır. Ekiz ve Örk Özel (2020); 2009-2019 yılları arasında Türkiye’de genç işsizliğine, enflasyon oranı, kişi başına GSYH, ithalat, ihracat ve yerel göçün etkilerini Ridge tahmin edicisi ile incelemiştir. Çalışma sonucunda; enflasyon oranının, kişi başına GSYH’nin, yerel göçün, ithalat ve ihracatın genç işsizliğini negatif etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Bal- Domańska (2021) ise 2008-2018 dönemi Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde kişi başına GSYH, 25 yaş üstü işsizlik oranı, işgücü politika harcamaları, GSYH ve yarı zamanlı istihdam göstergelerinin genç işsizliğine etkisini panel veri analizi ile incelemiştir. Çalışma sonucunda; yarı zamanlı istihdamın ve 25 yaş üstü istihdamın genç işsizliği üzerinde pozitif, işgücü politika harcamalarının ise negatif etkisi olduğu tespit edilmiştir.

AB ülkelerinde 2000-2010 yılları arasındaki dönemde yaşanan ekonomik krizlerin NEET oranına etkisini dinamik panel veri analizi ile inceleyen Bruno ve ark. (2014), kriz dönemlerinin NEET oranı üzerinde artırıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Caroleo ve ark. (2020) AB ülkelerinde 2007-2016 dönemi için NEET’in makroekonomik belirleyicilerini logit model ile inceleyip, ekonomik krizlerin NEET oranı üzerinde pozitif etkisi olduğu ve uzun dönem işsizlik oranını artırdığını tespit etmiştir. Bingöl (2020) ise çalışmasında insani gelişmişlik indeksi, doğrudan yabancı yatırımlar, eğitim harcamaları, enflasyon oranı ve kişi başına GSYH’nin NEET oranı üzerindeki etkisini ‘Kırılgan Beşli Ülkeleri’nde 2005-2018 dönemi için panel veri analizi ile incelemiştir. Çalışma sonucunda; insani gelişmişlik indeksi ve doğrudan yabancı yatırımların NEET oranı üzerinde pozitif, kişi başına GSYH ve eğitim harcamalarının ise negatif etkisi olduğu saptanmıştır.

Ekonometrik Yöntem

Panel veri, birimlerden oluşan yatay kesitlerin zaman dilimleri boyunca tekrarlı gözlemlerinden oluşmaktadır. Panel veri setinde yer alan yatay kesit birimler kişilere, ülkelere, firmalara ya da hane halklarına ilişkin bilgiler içermektedir. Bu kişilerin, ülkelerin, firmaların ya da hane halklarının belirli bir zaman boyunca incelenmesi panel veri ile mümkündür (Gujarati ve Porter, 2008, s. 591).

N birim ve T zaman boyutundan oluşan, eğitim parametrelerinin birim ve/veya zamana göre sabit olduğu doğrusal panel veri modeline ait denklem aşağıda gösterilmektedir.

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + \varepsilon_{it} \quad i = 1, 2, \dots, N \quad t = 1, 2, \dots, T$$

Birim ve/veya zaman etkisinin varlığına göre farklılaşan panel veri modellerinin tahmininde uygun yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Bu doğrultuda birim ve/veya zaman etkisinin varlığının araştırılması için kullanılacak farklı testler bulunmaktadır. Sabit etki varsayımı altında uygulanan F testinde birim ve/veya zaman etkisi klasik modele karşı sınanmaktadır. Birim etkisinin varlığı araştırılırken (α_i gözlenemeyen birim etkisini göstermek üzere) sınanan hipotez $H_0: \alpha_i = 0$ iken zaman etkisinin varlığı araştırılırken (λ_t gözlenemeyen zaman etkisini göstermek üzere) sınanan hipotez ise $H_0: \lambda_t = 0$ şeklinde tanımlanmaktadır. Olabilirlik Oran (LR) testinde ise tesadüfi etki varsayımı altında birim ve/veya zaman etkisi klasik modele karşı sınanmaktadır. LR testine ilişkin hipotezler, birim etkinin varlığı için $H_0: \sigma_\alpha = 0$ ve zaman etkinin varlığı için $H_0: \sigma_\lambda = 0$ şeklinde tanımlanmaktadır.

F ve LR testleri ile belirlenen birim ve/veya zaman etkisinin sabit mi, yoksa tesadüfi mi olduklarına karar verilmesine olanak sağlayan Hausman (1978) ve Dirençli Hausman testlerinde, birim (ve/veya zaman) etkisinin açıklayıcı değişkenlerle korelasyon olup olmaması dikkate alınmaktadır. Sadece birim etkinin olduğu varsayımı altında; $H_0: E(\alpha_i | X_{it}) = 0$ hipotezinin test edildiği Hausman ve Dirençli Hausman testlerinde birim etki ile açıklayıcı değişkenler arasında korelasyon olması durumunda sabit etkili, olmaması durumunda ise tesadüfi etkili tahminciler tercih edilmektedir. Hausman testinden farklı olarak, Dirençli Hausman testinde etkinliği bozan varsayımlardan sapmalara karşı bootstrap ile elde edilen dirençli varyanslar kullanılmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2022, s. 195-197).

Uygun panel veri modelinin belirlenmesinin ardından gerekli varsayımların test edilmesi gerekmektedir. Bu varsayımlar içerisinde birimlere göre değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı olması durumunda tahmincilerin etkinliği sağlanamamaktadır. Sabit etkili model ile çalışıldığında, değişen varyansın tespiti için kullanılan değiştirilmiş Wald testinde $H_0: \sigma_1^2 = \sigma^2$ hipotezi sınanmaktadır. Temel hipotez birimlere göre sabit varyansın olduğu yönündedir. Bu nedenle, H_0 hipotezi reddedilirse değişen varyans tespit edilmektedir (Greene, 2000, s. 598). Otokorelasyonun varlığını sabit etki varsayımı altında sınarken Baltagi-Wu (1999) Yerel En İyi Değişmez (LBI) testi ve Bhargava ve ark. (1982) Durbin-Watson testi kullanılabilir. Her iki testte de temel hipotez $H_0: \rho = 0$ şeklindedir. Frees (2004) önerdiği test ile yatay kesit bağımlılığının test edilebilmesini sağlamıştır. Söz konusu testte test istatistiği, korelasyon katsayılarına dayanmaktadır. Frees testinde $H_0: \rho_{ij} = 0$ temel hipotezi sınanmaktadır.

Sabit etkili modelde değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı tespit edildiğinde Driscoll-Kraay (1998) tahmincisi ile dirençli standart hatalar elde edilebilmektedir. Driscoll-Kraay tahmincisinin standart hataları N 'ye bağlı olmadan yatay kesit ortalamalarına dayandığı için tutarlı tahminler elde edilmesini sağlamaktadır.

Veri Seti ve Analiz Bulguları

Çalışmanın veri seti oluşturulurken literatürde işsizlik, genç işsizliği ve NEET'i etkileyen makroekonomik faktörlerin incelendiği çalışmalarda kullanılan göstergeler derlenmiştir. Söz konusu göstergeler arasından maksimum zaman aralığı ve ülke çeşitliliğini sağlayan değişkenler araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu kapsamda OECD'ye üye 38 ülkenin 2005-2019 dönemi NEET ve makroekonomik göstergelerine ilişkin veriler Dünya Bankası (World Bank, 2022), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD, 2022) ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO, 2013) resmî veri tabanlarından elde edilmiştir. Bağımlı değişkenin NEET, açıklayıcı değişkenlerin makroekonomik göstergeler olduğu model, doğrusal panel veri modelleri ile tahmin edilmiştir. Analize dâhil edilen değişkenlere ilişkin bilgiler Tablo 1'de özetlenmektedir.

Tablo 1. Değişkenlere İlişkin Bilgiler

Değişken	Açıklama	Veri Kaynağı
NEET	Eğitimde ve istihdamda yer almayan 15-24 yaş arası nüfusun toplam 15-24 yaş nüfusuna oranını ifade etmektedir.	ILO
ln (Kişi Başına GSYH)	Yıl içinde üretilen toplam mal ve hizmetlerin toplam nüfusa oranının logaritmasını göstermektedir. (\$, 2015 sabit fiyatları)	Dünya Bankası
Büyüme	Cari döneme ait GSYH'nin bir önceki döneme oranlanması ile hesaplanmaktadır. (yıllık %)	Dünya Bankası
Doğrudan Yabancı Yatırımlar	Yurtdışından gelen yatırımların toplam GSYH'ya oranını ifade etmektedir. (net girişin GSYH yüzdesi)	Dünya Bankası
Brüt Tasarruf	Toplam tüketim ve harcamaların GSYH'den çıkarılması ile elde edilmektedir. (GSYH yüzdesi)	Dünya Bankası
Gayri Safi Milli Harcama	Özel tüketim, kamu harcamaları ve kamu yatırımlarının toplamının GSYH'ya oranı ile hesaplanmaktadır. (GSYH yüzdesi)	Dünya Bankası
Ticaret Hacmi	Mal ve hizmetler için toplam ithalat-ihracatın GSYH'ya oranını ifade etmektedir. (Mal ve hizmet ihracat ve ithalatının GSYH yüzdesi)	Dünya Bankası
ln (Eğitim Harcamaları)	Toplam eğitim harcamalarının logaritması (\$)	Dünya Bankası
İşgücü Verimliliği	Toplam çalışılan saat başına düşen üretim miktarını ifade etmektedir. (yıllık %)	OECD
Nüfus	Cari döneme ait nüfusun bir önceki döneme oranlanması ile hesaplanmaktadır. (yıllık %)	Dünya Bankası

Analizlerde dengeli panel ile çalışabilmek adına 2005 yılı öncesi ve 2019 yılı sonrasına ilişkin verilerde gözlem kaybı bulunması sebebiyle veri setine dâhil edilmemiştir. Bu kapsamda, OECD'ye üye ülkelerin 2005-2019 yılları arası dönem için $N=38$ ve $T=15$ olmak üzere veri seti oluşturulmuştur.

NEET'in makroekonomik belirleyicilerinin tespit edilmesi amaçlandığı için *NEET* bağımlı değişken, *Kişi Başına GSYH*, *Büyüme*, *Doğrudan Yabancı Yatırımlar*, *Brüt Tasarruf*, *Gayri Safi Milli Harcama*, *Ticaret Hacmi*, *Eğitim Harcamaları*, *İşgücü Verimliliği* ve *Nüfus* ise açıklayıcı değişkenler olarak modelde yer almaktadır. Araştırma kapsamında kullanılan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Açıklama	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maximum
NEET	Genel		5.878	2.94	42.56
	Birimler arası	11.877	5.608	3.64	30.38
	Birim içi		1.876	5.38	24.05
ln (Kişi Başına GSYH)	Genel		2.219	9.082	17.393
	Birimler arası	11.731	2.245	9.361	17.213
	Birim içi		0.084	11.441	12.066
Büyüme	Genel		3.284	-14.838	25.176
	Birimler arası	2.372	1.310	-1.065	5.039
	Birim içi		3.019	-15.801	22.929
Doğrudan Yabancı Yatırımlar	Genel		11.524	-57.532	86.479
	Birimler arası	5.172	5.929	0.305	24.705
	Birim içi		9.926	-74.352	66.946
Brüt Tasarruf	Genel		6.458	1.558	41.889
	Birimler arası	22.976	5.932	9.731	373.181
	Birim içi		2.761	10.922	36.695
Gayri Safi Milli Harcama	Genel		7.300	66.240	120.642
	Birimler arası	97.577	6.589	68.898	106.183
	Birim içi		3.307	84.194	116.458
Ticaret Hacmi	Genel		56.246	24.390	380.104
	Birimler arası	96.453	55.849	28.059	320.994
	Birim içi		11.010	38.990	156.980
ln (Eğitim Harcamaları)	Genel		1.568	20.239	27.583
	Birimler arası	23.568	1.572	20.775	27.358
	Birim içi		0.217	22.469	24.129

	Genel		2.475	-10.100	21.910
İşgücü Verimliliği	Birimler arası	1.225	1.004	-0.228	3.543
	Birim içi		2.267	-9.567	19.677
Nüfus	Genel		0.7997	-2.258	2.890
	Birimler arası	0.607	0.731	-1.263	2.017
	Birim içi		0.341	-1.292	2.212

Çalışma kapsamında kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla ve eğitim harcamaları değişkenlerinin logaritması alınırken, yüzdelik olarak ifade edilen diğer değişkenler düzeyde kullanılmaktadır. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan NEET oranına ilişkin ortalama 11.877 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3. F ve LR Testi Sonuçları

Değişken	Hipotez	Test İstatistiği	Karar
F testi	$H_0: \alpha_i = 0$	200.65***	Birim etki var
	$H_0: \lambda_t = 0$	1.46	Zaman etki yok
LR testi	$H_0: \sigma_\alpha = 0$	1169.00***	Birim etki var
	$H_0: \sigma_\lambda = 0$	0.05	Zaman etki yok

Not: ***%1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı.

Birim ve/veya zaman etkinin tespit edilmesine ilişkin F testi ve LR testi sonuçları Tablo 3'te verilmektedir. F testine ilişkin sonuçlara göre, birim etkinin sıfıra eşit olduğunu öne süren hipotez reddedilirken, zaman etkisinin sıfıra eşit olduğunu öne süren hipotez reddedilememektedir. LR testi sonuçlarına göre birim etkinin standart hatasının sıfıra eşit olduğunu öne süren hipotez reddedilirken, zaman etkinin standart hatasının sıfıra eşit olduğunu öne süren hipotez reddedilememektedir. Birim ve/veya zaman etkisinin varlığına ilişkin hem sabit etki varsayımı altında F testi hem de tesadüfi etki varsayımı altında LR testi sonuçlarına modelde birim etkinin olduğu, zaman etkinin ise olmadığı görülmektedir.

Tablo 4. Hausman ve Dirençli Hausman Testi Sonuçları

	Hipotez	Test İstatistiği	Karar
Hausman testi	$H_0: E(\alpha_i X_{it}) = 0$	1173.41***	Sabit etkili model
Dirençli Hausman testi	$H_0: E(\alpha_i X_{it}) = 0$	47.29***	Sabit etkili model

Not: ***%1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı.

F testi ve LR testi sonucunda tespit edilen birim etkinin, sabit birim etki mi, yoksa tesadüfi birim etki mi olduğuna karar vermek amacıyla uygulanan Hausman ve Dirençli Hausman test sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır. Hausman ve Dirençli Hausman testlerine ilişkin sonuçlara göre $H_0: E(\alpha_i | X_{it}) = 0$ hipotezi reddedilmektedir ve sabit etkili modelin uygun olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Etkinliği Bozan Varsayımların Testine İlişkin Sonuçlar

Varsayım	Uygulanan Test	Hipotez	Test İstatistiği	Karar
Değişen Varyans	Değiştirilmiş Wald	$H_0: \sigma_1^2 = \sigma^2$	3969.64***	Değişen varyans var
Otokorelasyon	Baltagi-Wu LBI	$H_0: \rho = 0$	0.7186	Otokorelasyon var
	Durbin-Watson	$H_0: \rho = 0$	0.4312	
Yatay Kesit Bağımlılığı	Frees	$H_0: \rho_{ij} = 0$	3.538***	Yatay kesit bağımlılığı var

Not: ***%1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı.

Değişen varyansın varlığını incelemek amacıyla Değiştirilmiş Wald testi, otokorelasyon için Baltagi-Wu LBI testi ve Bhargava, Franzini ve Narendranathan Durbin-Watson testi ile yatay kesit bağımlılığı için de Frees testi uygulanmıştır ve test sonuçları Tablo 5'te verilmektedir. Değiştirilmiş Wald testi sonucunda elde edilen 3969.64 test istatistiğine ilişkin olasılık değerine göre, H_0 hipotezinin reddedildiği ve birimlere göre değişen varyansın var olduğu anlaşılmaktadır. Baltagi-Wu LBI testi ve Bhargava, Franzini ve Narendranathan Durbin-Watson testi sonucunda elde edilen 0.7186 ve 0.4312 değerleri 2'den oldukça küçük olması otokorelasyonun var olduğunu göstermektedir. Frees testi sonucunda ise yatay kesit bağımlılığının var olduğu anlaşılmaktadır.

Uygulanan testler sonucunda sabit birim etkili modelde değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı sorunlarının olduğu görülmektedir. Bu nedenle sabit birim etkili model tahmini yaparken bu üç varsayımdan sapmalara karşı dirençli olan Driscoll-Kraay tahmincisi ile model tahminleri yapılması uygundur.

Tablo 6. Driscoll-Kraay Dirençli Tahmincisine İlişkin Sonuçlar

Değişkenler	Katsayı	Driscoll-Kraay standart hatası
ln (Kişi Başına GSYH)	-14.9118***	1.2608
Büyüme	-0.2277***	0.0286
Doğrudan Yabancı Yatırımlar	0.0035*	0.0019
Brüt Tasarruf	0.0104	0.0161
Gayri Safi Milli Harcama	-0.1020***	0.0204
Ticaret Hacmi	0.0113*	0.0063
ln (Eğitim Harcamaları)	1.0629***	0.2656
İşgücü Verimliliği	0.2559***	0.0390
Nüfus	-0.7253***	0.1369
Sabit terim	171.0799***	11.0229
Gözlem Sayısı=569	T=38	F=2126.85*** R ² = 0.5141

Not: ***%1, **%5, *%10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı.

Driscoll-Kraay dirençli tahmincisi ile elde edilen model tahminleri Tablo 6'da verilmektedir. Bağımsız değişken ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişki değerlendirildiğinde kişi başına GSYH, GSYH büyüme oranı, gayri safi milli harcama ve nüfus artışının NEET oranı üzerinde azaltıcı etkisi olduğu görülmektedir. Bununla birlikte doğrudan yabancı yatırım, ticaret hacmi, eğitim harcamaları ve işgücü verimliliğinin NEET oranını artırıcı etkisi söz konusudur. Brüt tasarrufların NEET oranı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Analiz sonucunda elde edilen, kişi başına düşen GSYH'nın azaltıcı etkisi (Bingöl, 2020; Caporale ve Gil-Alana, 2014; Ekiz ve Örk Özel, 2020), GSYH büyüme oranının azaltıcı etkisi (Bayrak ve Tatlı, 2018; Chen ve ark., 2017; Tsaurai, 2020), nüfus artışının azaltıcı etkisi (Baah-Boateng, 2016; Chen ve ark., 2017), doğrudan yabancı yatırımların artırıcı etkisi (Bingöl, 2020; Tsaurai, 2020), işgücü verimliliği artışının artırıcı etkisi (Bayrak ve Tatlı, 2018; Falowewo ve Adeboje, 2017) literatürdeki bulgularla uyumludur.

Sonuç

Bu çalışmada, OECD ülkeleri için NEET'in makroekonomik belirleyicileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında, 2005-2019 dönemine ilişkin verilerin tahmini için doğrusal panel veri modellerinden sabit birim etkiler modelinin kullanılması yapılan testler sonucunda uygun bulunmuştur. Model varsayımlarının sağlanamamasından dolayı sabit etkiler modeli için Driscoll-Kraay dirençli tahmin edicisi ile tahmin yapılmıştır.

Ülkelerin en temel politika hedefinin ekonomik büyümede sürekliliğin sağlanması olduğu düşünüldüğünde, NEET oranına pozitif etkisi tespit edilen ticaret hacmi, doğrudan yabancı yatırım ve işgücü verimliliği gibi göstergelerin, artırılması hedeflenen makroekonomik göstergeler olduğu aşikârdır. Bu nedenle, söz konusu göstergelerde negatif değişimler hedeflemek yerine, NEET oranını azaltıcı politikalar geliştirirken bu göstergelerdeki değişimin dikkate alınması daha etkili sonuçlar verecektir.

Eğitim harcamalarının artırılması konusunda hedefler belirlenirken, aynı zamanda teknolojik gelişmelerin de eğitim sistemine uyarlanması, işgücü piyasasının ihtiyaç ve beklentilerine uygun gençlerin yetiştirilmesinde etkili olacaktır.

Gençlerin NEET durumunda olmaları sadece herhangi bir işte çalışmıyor olmaları ya da eğitimlerine devam etmemeleri olarak yorumlanmamalıdır. Gençlerin NEET durumunda olmaları hem şimdiki hem de gelecekteki hayatlarını sosyal, ekonomik ve psikolojik açıdan olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, NEET oranını azaltmak politika geliştiren ülkelerin temel hedeflerinden biri olmalıdır. Bu bağlamda farklı ülke grupları için veya sadece Türkiye özelinde yapılacak çalışmalar literatüre ve politika yapıcılara katkı sağlayacaktır.

The Impact of Macroeconomic Factors on the Rate of Young People in Neither Education nor Employment in OECD Countries*

Erhan Açar**

Canan Güneş***

Introduction

Youth unemployment is an important problem that is tried to be examined in both developed and developing countries in terms of both its macroeconomic and socio-cultural dimensions. Technological developments in recent years have increased competition among international companies and the effect of globalization, population growth, migration and educational and employment policies have led to the emergence of new concepts such as NEET, which is used as an abbreviation of the "Not in education, employment or training".

In addition to young people who are offended and lose their motivation in the society they live in, young people with health problems, physical disabilities or dependents are included in the scope of NEET. In addition, young people who dedicate themselves to sports, travel or artistic activities due to their lifestyle are also included in the group that is not in education or employment. Because of different living conditions and reasons, those defined as NEET should not be evaluated and interpreted from a single perspective.

* This article is produced from the Master's thesis titled "Investigation of Macroeconomic Determinants of Young People Who Are Neither in Education nor Employment in OECD Countries with Panel Data", which was completed under the supervision of Assistant Professor Canan GÜNEŞ at Çanakkale Onsekiz Mart University, Graduate Education Institute, Department of Econometrics. This article is also an expanded version of the paper with the title of "Macroeconomic Determinants of NEET in OECD Countries" which was presented at the International Symposium on Economics Finance and Econometrics, held in Çanakkale on 18-19 June 2022, and published as an abstract in the congress booklet.

** Statistician, Çanakkale Onsekiz Mart University, Quality Assurance Office, erhan.acar@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1998-6263.

*** Asst. Prof., Çanakkale Onsekiz Mart University, Biga Faculty of Economics and Administrative Sciences, Econometrics, canangunes@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9895-7748.

Research Model and Data Analysis

In this study, the 2005-2019 annual data of 38 OECD member countries were used and the macroeconomic determinants of the NEET rate were examined with the linear panel data model. Since it was determined that there were deviations from the assumptions in the model, the fixed unit effect model was estimated with the Driscoll-Kraay resistive estimator.

Results

As a result of the study, it was determined that GDP per capita, GDP growth rate, gross national expenditure and population growth have a reducing effect on the NEET rate. In addition, it was concluded that the increase in foreign direct investments, trade volume, labour productivity and education expenditures will increase the NEET rate.

Reducing the NEET rate should be one of the main goals of countries. In this context, studies to be carried out on different countries or only in Turkey will contribute to the literature and policy makers.

Kaynakça/References

- Abayasekara, A. ve Gunasekara, N. (2019). Determinants of youth not in education, employment or training: Evidence from Sri Lanka. *Review of Development Economics*, 23(4), 1840–1862. <https://doi.org/10.1111/rode.12615>
- Baah-Boateng W. (2016). The youth unemployment challenge in Africa: What are the drivers? *The Economic and Labour Relations Reviews*, 27 (4), 413–31. <https://doi.org/10.1177/1035304616645030>
- Bal-Domańska, B. (2021). The impact of macroeconomic and structural factors on the unemployment of young women and men. *Economic Change and Restructuring Advance Online Publication*, 55(2), 1141–1172. <https://doi.org/10.1007/s10644-021-09341-9>
- Baltagi B. H. ve Wu P. (1999) Unequally spaced panel data regression with AR(1) disturbances. *Econometric Theory*, 15(6), 814–823.
- Bayrak, R. ve Tatlı, H. (2018). The determinants of youth unemployment: A panel data analysis of OECD Countries. *The European Journal of Comparative Economics*, 15(2), 231-248.
- Bhargava, A., Franzini, L. ve Narendranathan, W. (1982). Serial correlation and the fixed effects model. *The Review of Economic Studies*, 49(4), 533-549.
- Bingöl, U. (2020). The macroeconomic determinants of neet: A panel data analysis for fragile five countries and Russia. *Journal of Management and Economics Research*, 18(4) , 173-189. <https://doi.org/10.11611/yeard.822305>
- Bruno, G. S., Marelli, E. ve Signorelli, M. (2014). The rise of Neet and youth unemployment in EU Regions after the crisis. *Comparative Economic Studies*, 56(4), 592–615. <https://doi.org/10.1057/ces.2014.27>
- Caporale, G. M. ve Gil-Alana, L. (2014). Youth unemployment in Europe: Persistence and macroeconomic determinants. *Comparative Economic Studies*, 56(4), 581–591. <https://doi.org/10.1057/ces.2014.29>
- Caroleo, F.E., Rocca, A. ve Mazzocchi, P. (2020). Being neet in Europe before and after the economic crisis: An analysis of the micro and macro determinants. *Social Indicators Research*, 149, 991–1024. <https://doi.org/10.1007/s11205-020-02270-6>
- Chen, L. X., Chew, Y. B., Lim, R. L. H., Tan, W. Y. ve Twe, K. Y. (2017). *Macroeconomic factors affecting unemployment rate in China*. Final Year Project, UTAR.
- De Lannoy, A. ve Mudiriza, G. (2019). *A profile of young neets: Unpacking the heterogeneous nature of young people not in employment, education or training in South Africa cape town*. SALDRU Working Paper No. 249.
- Driscoll, J. ve Kraay, A. C. (1998). Consistent covariance matrix estimation with spatially dependent data. *Review of Economics and Statistics*, 80 (4), 549–560.
- Ekiz, F. M. ve Örk Özel, S. (2020). Genç işsizliğini belirleyen unsurlar: Türkiye örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 1022-1045.
- European Training Foundation (ETF). (2015). *Young People not in Employment, Education or Training (NEET)*. Torino.

- Folawewo, A. O. ve Adeboje, O. M. (2017). Macroeconomic determinants of unemployment: Empirical evidence from economic community of West African States. *African Development Review*, 29(2), 197-210. <https://doi.org/10.1111/1467-8268.12250>
- Frees, E. W. (2004). *Longitudinal and Panel Data: Analysis and Applications in the Social Sciences*. Cambridge University Press.
- Greene, W. H. (2000) *Econometric analysis*. Prentice-Hall.
- Gujarati, D. ve Porter, C. (2008). *Basic Econometrics*. McGraw-Hill Education.
- Halsall, A., Hollingworth, S. ve Mendick, H. (2005) *Dropping out and drifting away: An investigation of factors affecting inner-city pupils' identities, aspirations and post-16 routes*. Institute for Policy Studies in Education.
- Hausman, J. A. (1978) Specification tests in econometrics. *Econometrica*, 46(6), 1251–1271. <https://doi.org/10.2307/1913827>
- International Labour Organization (ILO). (2013). *Decent work indicators: Guidelines for producers and users of statistical and legal framework indicators*. ILO Publications.
- Karyda, M. ve Jenkins, A. (2018). Disadvantaged Neighbourhoods and young people not in education, employment or training at the ages of 18 to 19 in England. *Journal of Education and Work*, 31(3), 307–319. <https://doi.org/10.1080/13639080.2018.1475725>
- Köleoğlu, Y. (2019). *Yüksek eğitilmiş gençlerin işe almında yetenek temelli karar destek sistemi önerisi* [Yayımlanmış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2022). Youth not in employment, education or training (NEET). <https://data.oecd.org> adresinden 20 Mart 2022 tarihinde erişildi.
- Pemberton, S. (2008). Tackling the NEET generation and the ability of policy to generate a solution evidence from the UK. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 26(1), 243–259. <https://doi.org/10.1068/c0654>
- Quintano, C., Mazzocchi, P. ve Rocca, A. (2018). The determinants of Italian Neets and the effects of the economic crisis. *Genus*, 74(1). <https://doi.org/10.1186/s41118-018-0031-0>
- Ranzani, M. ve Rosati, F. (2013). *The NEET trap: A dynamic analysis for Mexico*. Understanding Children's Work Project.
- Strelitz, J. (2003). Tackling disadvantage: Education. David Darton ve Jason Strelitz (Ed), *Tackling UK poverty and disadvantage in the twenty-first century: An exploration of the issues* (s. 57–75) içinde. Joseph Rowntree Foundation.
- Susanli, Z. B. (2016). Understanding the NEET in Turkey. *Eurasian Journal of Economics and Finance*, 4(2), 42-57.
- Tsurai, K. (2020). Macroeconomic determinants of unemployment in Africa: A panel data analysis approach. *Acta Universitatis Danubius*, 16(2), 89-112.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021). Hanehalkı İşgücü Araştırması Hakkında Genel Açıklama. İşgücü istatistikleri, 2020. Haber Bülteni: 37484 içinde. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2020-37484> adresinden 21 Ocak 2022 tarihinde erişildi.
- Wickremaratne, N. ve Dunusinghe, P. (2018). Youth not in education, employment and training (NEET) in Sri Lanka. *Advances in Economics and Business*, 6(5), 339-352.
- Wong, M. (2016). *The Characteristics of youth not in education, employment or training (Neet) in Australia and Japan*. Japan Institute for Labour Policy and Training.
- World Bank. (2022). Dünya Bankası Veri Tabanı. <https://data.worldbank.org> adresinden 20 Mart 2022 tarihinde erişildi.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2022). *Panel veri ekonometrisi*. Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.

İnternet ve Akıllı Telefon Bağımlılığından Sosyotelizme: Sosyal Hizmet Perspektifinden Derinlemesine Bir İnceleme

Ceylan Sülü Akgöl*

Öz

Artan teknolojik imkânlarla birlikte dijital dünya ve getirileri insan benliğini ele geçirmiş ve hayatın olmazsa olmaz bir parçası haline gelmiş durumdadır. Sosyotelizm de bu kuşatmanın bir ürünü olarak metaforlaştırılan ve alanyazınına kazandırılan kavramlardan biri olmaktadır. Üstelik bu kuşatma içerisinde genç yetişkinler önemli bir paya sahip olmaktadır. Buradan hareketle araştırmada genç yetişkinlerin tüm hayatını birçok yönden etkileyen ve içinde yaşadığımız çağın yeni sosyal sorunu olarak değerlendirilen sosyotelizm kavramı, internet ve akıllı telefon bağımlılığı ekseninde geniş bir perspektiften ele alınmış, gerek bu kavramların kendi içindeki ilişkileri gerekse de gençlerin hayatındaki etkileri tüm yönleriyle (mikro-mezzo-makro boyutta) değerlendirmeye alınmıştır. Derinlemesine görüşmeler yapılarak nitel araştırma yöntemiyle kaleme alınan araştırmada; bağımlılık tanılama kriterlerine uyan, günlük ortalama sekiz saatten fazla akıllı telefon kullandığını ifade eden 5 kadın ve 5 erkek üniversite öğrencisi araştırma grubunu oluşturmaktadır. Buna göre, internetin akıllı telefon bağımlılığında, akıllı telefonun da sosyotelist olma sürecinde iç içe geçmiş bir doğası olduğu anlaşılmaktadır. Her birinin amacı dışında gereğinden fazla kullanımı bireyler üzerinde sınırlı olumlu etkiye sahip olurken (can sıkıntılarını giderme, uyumalarına yardımcı olma, mutlu olmalarını destekleme, hayatlarındaki boşluğu doldurma, sanal yollarla arkadaşlar edinerek sosyalleşmelerini ve yalnızlıktan kurtulmalarını sağlama, hızlı ve kolay yollarla alışveriş, bankacılık, fotoğraf ve video düzenleme, gündem, sosyal medya takibi vb. işlemleri yapma); aynı zamanda birçok olumsuz etkiyi de (aile üyeleriyle ve sosyal çevre ile olan ilişki, etkileşim ve iletişimi sınırlama, birlikte kaliteli-etkin zaman geçirmekten mahrum bırakma ve ilişkideki bağlanma unsurlarına zarar verme, görmezden gelme, yok sayılma, ihmal edilme ve önemsenmeme duygularını yaşama, gerçek dünyadan, kendinden, ilgi alanlarından uzaklaşarak sanal dünyayı fazlaca benimseme, akademik başarısızlık, dikkat dağınıklığı, fiziksel, ruhsal ve sağlık problemleri yaşama, vd.) bünyesinde barındırdığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bağımlılık, Davranışsal Bağımlılık, İnternet Bağımlılığı, Akıllı Telefon Bağımlılığı, Sosyotelizm (phubbing)

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, Delice Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmetler Programı, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, ceylan.sl@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9147-9664

Abstract

With the increasing technological possibilities, the digital world and its benefits have become an indispensable part of life. Phubbing is one of the concepts that is metaphorized as a product of this siege and brought to the literature. Moreover, young adults have an important share in this siege. From this point of view, the concept of Phubbing, which affects the whole life of young adults in many ways and is considered as the new social problem of the age we live in, is discussed from a broad perspective on the axis of internet and smartphone addiction, and it is aimed to reveal all aspects (in micro-mezzo-macro context) of these effects in the lives of young people. In the study which was conducted by using a qualitative research method based on in-depth interviews. The study group consists of 5 female and 5 male university students who meet the addiction diagnosis criteria and state that they use a smart phone more than eight hours a day on average. Accordingly, it is understood that the internet has some role to play in smartphone addiction and in the process of being a phubber. While excessive use has limited positive effects on individuals (eliminating their boredom, helping them sleep, supporting them to be happy, filling the gap in their lives, making friends through virtual ways, enabling them to socialize and get rid of loneliness, shopping, banking, photography in quick and easy ways and video editing, agenda, social media monitoring, etc.), its negative effects are more (limiting the relationship, interaction and communication with family members and social environment, depriving them of the opportunity of spending quality time and damaging or ignoring the attachment elements in the relationship, feelings of being ignored, neglected and not cared for, adopting the virtual world too much by getting away from the real world, academic failure, distraction, experiencing physical, mental and health problems, etc.).

Keywords: Addiction, Behavioral Addiction, Internet Addiction, Smartphone Addiction, Phubbing

Giriş

Bağımlılık kavramı alanyazına girdiği ilk zamanlarda daha çok uyuşturucu maddelerle sınırlı olmakta ve genellikle nöropsikiyatri bilim dalı tarafından ele alınan, sosyal sorunların eşlik ettiği, tolerans ve yoksunluk gibi belirtileri olan ve bağıllığı gösteren bir olgu olarak anılmaktadır. Lakin günümüz alanyazınında kavram, çerçevesini daha da genişleterek şans oyunları, internet, oyun, akıllı telefon kullanımı ve diğer davranışsal bağımlılıkları da içine almaya başlamıştır (Holden, 2001, s. 980; Kim, 2006, s. 202-203; O'Brien, 2010, s. 866). Yine alanyazında bağımlılık kavramı madde bağımlılığı ve davranışsal bağımlılık olarak da ikiye ayrılmaktadır. Alkol ve uyuşturucu gibi maddelerin kullanımından kaynaklanan semptomlar madde bağımlılığı olarak ifade edilirken; bunların dışında meydana gelen kumar oynama, internet ve telefon kullanımı gibi bağımlılık yaratıcı madde kullanımı olmaksızın meydana gelen alışkanlıkların sık tekrarı ile ortaya çıkan bağımlılık türüne de davranışsal bağımlılık denilmektedir (Kesici ve Tunç, 2018, s. 91; Kesici, 2019, s. 27-28). Bu durum ise bağımlılık kavramının günümüz toplumlarında araştırılması gereken geniş bir yelpazeye sahip olduğu gerçeğini gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu kapsamda Karadağ ve ark. (2016) tarafından Türkçeye sosyotelizm olarak geçirilen phubbing kavramı da artan dijital bağımlılık sonucunda alanyazında kendine hızla yer bulmaya başlamıştır.

Gelişen teknolojik imkânların ve enformasyon çağının getirileri sonucu, bireyler günlük hayatta teknolojik araçları (cep telefonu, televizyon, bilgisayar, tablet vb.) geçmiş yıllara nazaran daha sık kullanmaya ve teknolojik araçlara daha kolay adapte olmaya başlamıştır.

Teknolojinin gelişmesi ve kullanılan birçok dijital araçla birlikte insan yaşamının kolaylaştığı çıkarımında bulunmak mümkündür. Lakin bu kolaylığın akabinde amaç dışı kullanımları artırdığı ve hatta kişileri bağımlılık düzeyine getirdiği çıkarımında bulunmak da yanlış olmayacaktır. Bilhassa akıllı telefonlar aracılığıyla günlük hayatın pek çok alanında bireyler herhangi bir zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın kolaylıkla internete bağlanabilmekte; çalışma, iletişim kurma, alışveriş yapma, müzik dinleme, fotoğraf çekme, oyun oynama, film izleme, yeni insanlarla tanışma/sohbet etme, bankacılık işlemleri ve ticari işlemler yapma gibi birçok faaliyeti kolaylıkla yerine getirebilmektedir.

Sağladığı kolaylıklar ve artan ihtiyaç alanları bilhassa akıllı telefonları küçük bir cep bilgisayarı haline getirmekte, amaçlı-amaçsız kullanımı da tetikleyebilmektedir. Nihai durum ise çağın yeni sorunu olarak değerlendirilebilecek olan dijital bağımlılık konusunu gündeme getirmektedir.

İnternet bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı ve sosyotelizm (phubbing) arasında gerek doğrudan gerekse de dolaylı olarak çok yönlü ve etkili bir ilişkinin bulunduğu ve bunun da bireylerin hayatını birçok yönden etkisi altına aldığı düşünülmektedir. Araştırma bu minvalden hareketle internet, akıllı telefon bağımlılığı ve sosyotelizm kavramlarını açıklamak, bu kavramların arasındaki ilişkileri ortaya koymak ve bireylerin hayatına olan etkilerini derinlemesine sorgulamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu derinlemesine sorgulama ile alana önemli kazanımlar sağlanacağı düşünülmektedir.

Bağımlılık Kavramı ve Bireylerin Yaşamına Etkileri

Bağımlılık kavramı, herhangi bir nesne, ortam, kişi, aktivite, vb. ile ileri düzeyde bağ kurarak; haz verici, kompulsif (kontrol edilemeyen davranışlar-davranış bozukluğu), tekrarlayan, kişiye zarar veren, durdurması ya da değiştirmesi zor olan, yokluğunda mutsuzluk oluşturan, normalin dışına çıkan davranış örüntülerini içermektedir. 20. yüzyılda kavramın içeriği genişletilmiş ve zararlı madde kullanımı dışında bireylerin iradesi dışında sıklıkla tekrar eden, onların kontrolü dışında olan ve bireylere zarar veren her türlü eylemsel faaliyetler de kapsamı altına alınmıştır (Arklan ve ark., 2020, s. 62; Kürtüncü ve Tunca, 2022, s. 55-56). Bağımlı davranışların oluşmasında davranışın tekrarı, bireylerin kontrolünün dışına çıkması, bireylerin iradelerini zorlaması ve kontrol aşamasında yaşanan güçlükler önemli bir belirleyici olmaktadır. Yıldırım ve Ünal (2020, s. 283-284) bağımlılık kavramını tanımlarken, bireylerde heyecan duygusu oluşturan alışkanlıklara vurgu yapmışlardır. Buna göre bireyler olumsuz bir durumdan yeni bir davranış yoluyla uzaklaşabiliyor ya da yeni bir davranış sonucunda doyuma ulaşabiliyorlarsa bağımlılık aşamasına gelmiş demektir. Akıllı telefonlar da bu noktada bireyler üzerinde çeşitli haz alanları oluşturmakta, bu sayede bağımlı davranışın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Akıllı telefonların bilinçli kullanımı insan hayatına büyük kolaylıklar sağlarken, bilinç dışı kullanımları fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak olumsuz etkiler ortaya çıkarabilmektedir. Akıllı telefonu ile bilinç dışı gereğinden fazla meşgul olan bireyler, bir noktadan sonra bulunduğu fiziki ortamdan uzaklaşabilmektedir. Bu uzaklaşma durumu sosyotelizmin meydana gelmesine zemin hazırlamaktadır.

Sosyotelist düzeye gelen bireyler günün herhangi bir zaman diliminde (ders esnasında, toplantı anında, sohbet esnasında) amaç dışı olarak telefona bakma eğilimini sık sık gösterebilmektedir. Bu durum ise bağımlılığın önemli boyutlarını gün yüzüne çıkarmaktadır.

Bir davranışın, davranışsal bağımlılık olarak tanımlanabilmesi için Amerikan Psikiyatri Birliği ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından yedi maddelik bir davranışsal kriter tanımlaması yapılmıştır. Bu kriterlerden en az üç tanesini taşıyan birey davranışsal olarak bağımlı kabul edilmektedir (Ndasauka ve ark., 2017, s. 4-7). Bu kriterler Tablo 1'de gösterilmektedir:

Tablo 1. Bağımlılık Tanılama Kriterleri

Değişkenler	Katsayı
Tolerans	Belirli bir davranışa gün geçtikçe daha çok katılma durumu
Çekilme	Belirli bir davranıştan vazgeçildiğinde fiziksel veya duygusal geri çekilme yaşama durumu
Sınırlı kontrol	Belirli bir davranış üzerinde kontrol ve iç denetim mekanizmasının yeterli düzeyde olmaması, davranış gereğinden fazla yapma ve akabinde pişmanlık duyma durumu
Olumsuz sonuçlar	Tüm hayatı üzerinde (eğitim, iş, sağlık, aile, ilişkiler, ruh hali, öz saygı gibi) olumsuz sonuçlar yaşayacağını bildiği halde davranıştan kopamama durumu
İhmal edilen veya ertelenen faaliyetler	Belirli bir davranıştan ötürü sosyal, kültürel, dini, ticari gibi tüm hayatı etkileyen faaliyet alanlarında sürekli ertelemeye gitme veya azaltma durumu
Harcanan önemli zaman ve enerji	Sık tekrarlanan davranışı elde etmek, gizlemek, planlamak ya da bundan ayrılmak için önemli miktarda zaman harcama durumu
Kesme arzusu	Sık tekrarlanan davranışı azaltmayı ya da kontrol etmeyi düşünmek ve davranışı azaltmak veya kontrol altına almak için en az bir kez başarısızlıkla sonuçlanmış denemede bulunmuş olma durumu

İnternet (Sanal) ve Akıllı Telefon Bağımlılığı

İnternet bağımlılığı, internetle ilişkili diğer bağımlılıkların temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda doğrudan internet kullanımı ya da dolaylı yollarla gerçekleşen tüm dijital faaliyetlerin ana tetikleyicisi ve etken maddesi internet ve internet bağımlılığıdır (Savcı ve Aysan, 2017, s. 212).

Kwon ve ark. (2013) akıllı telefon bağımlığının, internet bağımlılığından bağımsız olarak ele alınamayacağını, akıllı telefon bağımlılığı ile internet bağımlılığının birbirini tetikleyen benzer, iç içe geçmiş bir bağımlılık türü olduğunu vurgulamıştır.

Akıllı telefon bağımlılığı sosyotelizm (phubbing) davranışının en temel yordayıcısıdır. Bunun başlıca nedeni sosyotelist davranışların ortaya çıkması ve yaygınlaşmasının kaynağının akıllı telefonlar olmasıdır. Üstelik sosyotelizm (phubbing) ve akıllı telefon bağımlılığı birebir aynı özellikleri

taşımaktadır. Her ikisi de akıllı telefonların gereğinden fazla kullanılması ve bireyin hayatına zarar vermesiyle ilgilidir (Lei ve Wu, 2007, s. 633-639). Alanyazından ve bu çalışmadan elde bulgular neticesinde; internet ve akıllı telefon bağımlılığı ile sosyotelizm (phubbing) arasında kapsamlı bir ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır.

İnternet ve akıllı telefon bağımlılığının meydana gelmesi için tam bir tanı kriteri belirlenememiş olsa da bağımlılıkların özellikleri betimlenerek belirli tanı kriterlerine ulaşılabilmektedir.

İnternet bağımlılığı için gereken şartlar aşağıda sıralanmaktadır ve bu bağımlılığa sahip olanların ilgili maddelerden en az beş tanesine sahip olması gerekmektedir (www.breining.edu/cel1301.pdf, aktaran Tarhan ve Nurmedov, 2011, s. 73). Buna göre:

1. Bu kişiler internette aşırı zaman geçirmektedirler.
2. İnternetin olmadığı zaman ve ortamlarda kişiler kendini mutsuz hissetmektedirler.
3. Yüz yüze ilişkilere kısıtlı zaman ayırmaktadırlar. Bu nedenle zamanla ikili ilişkilerinde (iş, eş, çocuk, akrabalar, vb.) güçlükler yaşamaktadırlar.
4. Çevrim dışı oldukları zaman sürekli interneti düşünmektedirler.
5. İnternet kullanım sürelerini kontrol edememektedirler. Kullanım sürelerini azaltma deneyimlerinde kendilerini mutsuz, huzursuz ve rahatsız edilmiş hissetmektedirler.
6. İstenmeyen, kötü duygu durumlarından kaçmak, uzaklaşmak ve kendilerini yatıştırmak için sık sık internet kullanmak istemektedirler.
7. İnternet kullanım süreleri hakkında dürüst davranmaz ve yalan söyleme eğiliminde olurlar.
8. İnternet kullanımı nedeniyle önemli ilişki, iş veya fırsatları tehlikeye atabilir veya kaybetme riskini göze alabilirler.

Akıllı telefon bağımlılığı, internet bağımlılığının tetiklediği lakin daha spesifik ve amaca uygun olarak ayrılan bir bağımlılık türüdür. Akıllı telefonların birden çok fonksiyonu bünyesinde barındırması ve kullanım alanının artması da bu bağımlılık türünün oluşmasının zeminini hazırlamaktadır.

Akıllı telefon bağımlısı bireyler; her an ve her koşulda telefon kullanmaktan kendini alkoyamaması, telefon kullanımları üzerinde sınırlı kontrol duygusuna sahip olması, telefonu sık sık kontrol etmesi, başkalarıyla iletişim halindeyken bile telefona bakma ihtiyacı duyması, uyuduğunda cep telefonunu her an ulaşabileceği bir yere koyması, telefonunu daima yanında taşıması, telefon kullanımından dolayı günlük işlerini aksatması, mutsuz olduğu anlarda telefona bakarak mutlu olduğunu hissetmesi, telefonun olmadığı durumlarda kendini mutsuz ve tedirgin hissetmesi yönünden diğer bireylerden ayrılmaktadır (Zou ve ark., 2017, s. 35). Bu özelliklerden hepsini olmasa bile en az beş tanesine sahip olan bireyler akıllı telefon bağımlısı olarak görülmektedir.

Kullanıcılar üzerinde herhangi bir zaman ve mekân sınırlamasının olmaması, güncel haber ve bilgi kaynaklarına hızlıca ulaşılabilmesi, ekonomik ve zahmetsiz ulaşımına açık olması, kişisel zevk ve beğenileri tatmin etmesi, görsel ve işitsel öğelerin kişilere cazip gelmesi gibi nedenlerden dolayı da kişiler sıklıkla internet kaynaklı teknolojik araçları kullanmaya yönelebilirler. Lakin tüm bu olumlu etkilerin yanı sıra kişilerin hayatında olumsuz etkilerinin bulunduğunu söylemek de mümkün olmaktadır.

Nitekim hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırmasının paylaştığı sonuçlara göre; evde internete erişim imkânı bulunan hanelerin oranı 2004 yılında %7'lik bir oransal dilime sahipken, 2021 yılında %92'ye, 2022 yılı sonu itibarıyla de %94,1'e ulaşmıştır. Bunun yanı sıra hanelerde dizüstü, tablet, netbook gibi taşınabilir bilgisayar bulundurma oranının 2004 yılından 2021 yılına kadar geçen sürede %0,9'luk bir orandan %49,5'e yükseldiği, cep telefonu/akıllı telefona sahip olma oranının ise %53,7'den %99,3'e yükseldiği sonucu elde edilmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021 ve 2022).

Türkiye'dekine benzer bir biçimde Amerika'da da akıllı telefonların kullanım oranının hızlı ve dikkat çekici bir biçimde artış gösterdiği tespit edilmiştir. Pew Araştırma Merkezi (2021) raporuna göre 2011 yılında akıllı bir telefona sahip olduğunu belirten insanların oranı %35 iken bu oran 2019 yılına gelindiğinde %81'lere kadar yükselmiştir.

Benzer şekilde Kore'de yapılan bir araştırmada 2006 yılı itibarıyla tüm Kore hanelerinin %88'inin süper yüksek hızlı internete bağlı olduğu ve bilhassa 16-19 yaş arasındaki gençlerde internet ve akıllı telefon kullanımının yaygın olduğu tespit edilmiştir. Yine Kore'de interneti aşırı kullanma alışkanlığını düzeltme girişimleri nedeniyle kendi ebeveynlerini öldüren öfkeli bir ergenin haberine, internetteki sanal çocuklarına bakarken kendi bebeklerini açlıktan öldüren genç çift gibi aşırı vakaların haberlerine de rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra Kore'de internetin aşırı kullanımından kaynaklı bireyler üzerinde fiziksel problemler, şiddet içeren veya pornografik içeriklere erişim konusunda aile üyeleriyle anlaşmazlıklar, okulda ihmal veya düşük akademik performans, yalan söyleme alışkanlığı, hırsızlık veya şiddet eylemleri dâhil olmak üzere çocuk suçluluğu; siber zorbalığa katılım ve yasadışı oyun öğesi işlemleri veya siber hırsızlıklar gibi çeşitli sorunların yaşandığı da görülmektedir (Seoul Solution, 2023). Görüldüğü üzere internete ulaşımın giderek kolaylaşması ve internet kullanımının artması internet ve akıllı telefon bağımlılığının oluşmasını kolaylaştırabilmektedir. Süreç içerisinde evde internet bulunan hanelerin oranının artmasına paralel bir biçimde internete bağlı araçların kullanımında da önemli bir artışın olduğu, bu artış içinde de bilhassa cep telefonu/akıllı telefon kullanımının çok yüksek bir paya sahip olduğu görülmektedir. Buradan hareketle de en yoğun biçimde kullanılmakta olan teknolojik ürünün cep telefonları/akıllı telefonlar olduğu çıkarımında bulunmak da mümkün olmaktadır.

Sosyotelizm

Sosyotelizm kavramı, cep telefonu kullanırken kişinin karşısındaki kişiyi görmezden gelme olgusuna atıfta bulunmak için Mayıs 2012'de Sidney Üniversitesinde sözlük bilimci, çapraz kelime yazarı (bulmaca yazarı) ve birkaç yazardan oluşan uzman bir ekip tarafından oluşturulmuş yeni bir kavramdır. Ekip; cep telefonu kullanırken bireyin karşısındaki kişiyle iletişim kurması ve ona odaklanması yerine onu görmezden gelmesini betimleyecek en uygun ifadeyi bulma arayışına girmiştir. Bu arayış neticesinde telefon (phone) ve hiçe saymak/umursamamak (snubbing) kavramlarının anlam olarak birleşimi olan Phubbing (sosyotelizm) kavramını oluşturmuşlardır. Phubbing kelimesi, kavrama dikkat çekmek için çevrim içi bir kampanya başlatan 'Melbourne öğrencisi' Alex Haigh'in buluşu olarak dünyaya çok kısa bir sürede yayılarak küresel bir gerçeklik kazanmıştır. 2013 yılında Macquarie Dictionary, kavramı

bünyesine dâhil ederek daha da görünür olmasını sağlamıştır (Macquarie Dictionary, 2013, akt. Parmaksız, 2020, s. 361). Kavram anlamı bakımından çok yaygın bir nesli kapsamaktadır.

Phubbing kelimesinin Türkçe karşılığı alanyazında sosyotelizm olarak, sosyotelizm özellikleri gösteren (bu tarz davranışlar sergileyen) bireyler ise sosyotelist olarak yer almaktadır. Günlük hayat içerisinde birçok insan farkında olarak veya olmayarak sosyotelist davranışlara maruz kalmakta ya da karşısındaki kişiyi bu davranışlara maruz bırakmaktadır. Rutin bir sohbetin ortasında bir anda cep telefonuna bakma veya kontrol etme ihtiyacı duymak ve bu davranışı farkında olmadan rutin bir biçimde yapmak bir nevi bağımlılık göstergesi olarak kabul görmektedir (Karadağ ve ark., 2016, s. 224).

Sosyotelizme etki eden unsurlar incelendiğinde; cep telefonlarının akıllı telefon özelliğine sahip olması ve birden çok özelliği bünyesinde barındırmasının önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Bu durum bireylerde amaçlı veya amaçsız telefon kullanımını tetikleyen ve bağımlı davranışın oluşmasına zemin hazırlayan bir olgu olarak değerlendirilebilir.

Sosyotelizm, iletişimde sosyal dışlanmaya maruz kalmaya neden olmaktadır. Bu durumda bireyler, diğer bireylerden kabul görme, dikkat çekme ve ait olmayı hissetme gibi nedenlerden akıllı telefonlara yönelmeyi tercih edebilmektedir (David ve Roberts, 2017). Al-Saggaf ve MacCulloch (2019) tarafından çoğunluğu Avusturalyalı olan 387 kişi üzerinde yapılan bir araştırmada sosyotelizmin farklı ilişki grupları arasında nasıl farklılık gösterdiği sorgulanmıştır. Elde edilen verilere göre bireyler sosyotelist davranışları iş yerindeki insanlara nazaran öncelikle yakınında bulunan kişilere (aile üyeleri, arkadaş grupları) akabinde ise daha az ilişkide bulunduğu kişilere uygulamaktadır.

Yine alanyazından elde edilen veriler; sosyotelizmin günlük hayatın birçok alanında, bilhassa ikili ilişkiler üzerinde olumsuz etkileri olduğunu vurgulamaktadır. Karadağ ve ark. (2016, s. 223) tarafından yapılan araştırmada sosyotelizmin kişilerarası ilişkileri olumsuz etkilediği ve kişileri gerekli iletişim becerilerinden yoksun bıraktığı tespit edilmiştir. Chotpitayasonondh ve Douglas (2018) tarafından yapılan araştırmada da katılımcılara ikili diyalog ortamının oluşacağı bir ortam hazırlanmış ve kendilerini ikili bir sohbetin parçası olarak hayal ettikleri üç dakikalık sessiz animasyon izletilmiştir. Oluşan deney ortamında katılımcıların iletişim ortaklarını yoğun bir şekilde phubladığı (sosyotelist davranışlar sergilediği), sosyotelist davranışların algılanan iletişim kalitesini ve ilişki memnuniyetini önemli ölçüde olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca meydana gelen olumsuz duygulara azalan aidiyet duygusu da eşlik etmiştir. Aynı şekilde akıllı telefon kullanımının fazla olması nedeniyle bireyler yakın etkileşimde bulunduğu partnerlerine karşı daha az yakınlık hissedip, empati kurabilmekte (Misra ve ark., 2014) ilişkilerinde daha fazla çatışma, düşük ilişki kalitesi, ilişki doyumunun azalması, ilişki de sınırların belirsizleşmesi, memnuniyetsizlik, kıskançlık, sosyal dışlanma, bireysel refah-iyilik halinin azalması, dikkat kaybı, öfke bozuklukları, duygusal yoksunluk hissi gibi duygular yaşayabilmektedir (Krasnova ve ark., 2016, s. 1).

Özetle, internet bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığının da ötesine geçen sosyotelizm kavramının çağımızın yeni bağımlılık alanını oluşturduğu çıkarımında bulunmak yanlış olmayacaktır. Sosyotelist bireyler sık sık akıllı telefon kullanma ihtiyacı duymakta, bu kullanım ise onların günlük hayatta

başta iletişim ve ilişki yapıları olmak üzere birçok alanda etkilenmelerine neden olmaktadır. Bilhassa amaç dışı ve bilinçsiz kullanımlar kişilerin hayatını olumsuz yönde kısır bir döngüye sokabilmektedir. Güncel veriler doğrultusunda da akıllı telefona sahip olma ve interneti kullanma oranının tüm dünyada gün geçtikçe arttığı da anlaşılmaktadır. Bu durum ise konunun mahiyetini bir kez daha gün yüzüne çıkarmaktadır. Bağımlılık konusu bireysel bir sorun olmayı aşarak tüm toplumu etkisi altına alan aynı zaman da küresel boyutu da olan önemli bir sosyal sorundur.

Yöntem

Araştırmada sosyal hizmet alanlarında uygulanabilirliği yüksek olan, amaçlı gözlem ve derinlemesine görüşme yapmaya imkân tanıyan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Denzin ve Lincoln (2008) nitel araştırmaları; sosyal gerçekliğin derinlemesine incelenmesi ve açıklanması için kullanılan, bireyleri doğal çevrelerinde incelemeye olanak tanıyan, karmaşıklığı gidererek bağlam içerisinde inceleme yapmanın önünü açan araştırma deseni olarak tanımlamaktadır.

Araştırmanın temel soruları ise aşağıda yer aldığı gibidir:

- İnternet ve akıllı telefon bağımlılığı ile sosyotizm kavramları nedir? Bu kavramların arasında ilişki var mıdır?
- Akıllı telefonlar genç yetişkin bireylerin hayatında nasıl bir anlama, öneme ve yere sahiptir? Sosyotizm süreci nasıl oluşmakta ve bireylerin hayatını nasıl ve hangi yönde etkilemektedir?

Dijital tüketim ve akıllı telefon kullanımı içinde genç yetişkinler en büyük paya sahip olmaktadır. Alanyazında ortalama bir günde çevrim içi olarak dört saatten fazla akıllı telefonu ile vakit geçiren bireylerin sosyotist olma özellikleri gösterdiği (Young, 2017), farklı bir araştırmada internetsiz kalmaktan endişe duyan internet bağımlısı bireylerin en az sekiz saat süreyle çevrim içi olduğu (Yıldırım ve Kişioğlu, 2018, s. 478), bir başka araştırmada ise internetsiz kalma korkusu yaşayan, sosyal medyayı aktif kullanan ve akıllı telefonunun şarjının bitmesinden endişe duyan bireylerin en az yedi saat süreyle akıllı telefonla vakit geçirdiğinde anlamlı sonuçlar elde edildiği (Hoşgör ve ark., 2017, s. 219) sonucuna ulaşılmıştır. Mevcut araştırmada ise en az sekiz saat süreyle internet ve akıllı telefon kullanımı esas alınmıştır.

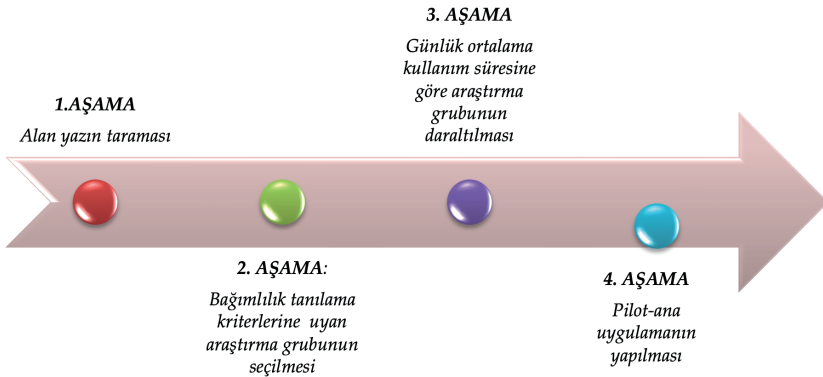
Araştırmanın çalışma grubunu Kırıkkale Üniversitesi Delice Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören 5 kadın ve 5 erkek öğrenci (genç yetişkin) oluşturmaktadır. Nitel araştırmaların doğasına uygun olarak araştırmadan elde edilen cevapların doyum noktasına ulaşması ve derinlemesine görüşmeler ile elde edilen verilerin uygun yöntemlerle analiz edilebilmesi adına 10 katılımcı ile sınırlı kalınmıştır. Cinsiyetler bağlamında verilerin değişkenlik gösterip göstermeyeceğini ölçmek amacıyla da kadın ve erkek katılımcıların eşit seçimine özen gösterilmiştir. Araştırmanın örneklem seçiminde amaçlı-ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, nitel araştırmada sıklıkla tercih edilen, kişilerin amacına uygun olarak kasıtlı seçimine dayanan örneklem yöntemidir. Araştırmanın konusunun özelliklerini ve ölçütlerini taşıyan bir grupla çalışılmak istendiği zaman tercih edilmektedir. Belli ölçütleri karşılayan veya belli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumda çalışılmak istenildiği zaman tercih edilmektedir (Neuman ve Robson, 2014).

Bu bağlamda örneklem grubu seçilirken ilk olarak araştırmada Tablo 1'de sunulan *bağımlılık tanılama kriterlerine* uygun olan kişiler saptanmış, akabinde günlük ortalama telefon kullanım süreleri ve sürekli internete sahip olma durumları sorulmuş, sözel olarak günde ortalama en az sekiz saat ve üstü akıllı telefon kullandığını ifade eden ve bu ifadeyi de telefonun dijital denge ve ebeveyn denetimleri ya da ekran gösterge panelinden doğrulayan katılımcılara yer verilmiştir. Katılımcılar, telefon gösterge panellerinin özelliği gereği son üç haftalık kullanım sürelerini gösterdiğini beyan etmiştir. Bu nedenle bu kullanım süresi değerlendirmeye alınmıştır. Çevrim içi ders süreleri göz ardı edilerek ortalama kullanım süreleri değerlendirmeye alınmıştır. Ayrıca kişilerin ifadelerinden son üç haftalık kullanım süreleri ile genel anlamda kullanım sürelerinin paralel olduğu yani nihai durumda bu bireylerin akıllı telefona sahip oldukları andan itibaren akıllı telefonlarını sık kullandıkları anlaşılmaktadır.

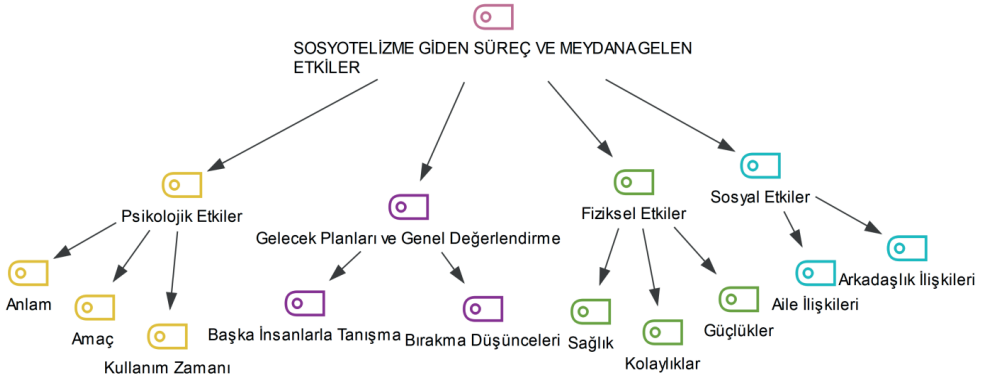
Verilerin toplanma aşamasında araştırmacı tarafından oluşturulmuş olan aydınlatılmış onam formu ve 20 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın başında görüşmelerin yüz yüze yapılması planlanmış lakin 2023 yılı Kahramanmaraş merkezli deprem sonucunda hibrit eğitim modeline geçilmesi sonucunda 7 katılımcı ile Microsoft Teams programı üzerinden, 3 katılımcı ile de yüz yüze görüşmeler yapılarak veriler elde edilmiştir. Çevrim içi görüşmeler esnasında gerek araştırmacı gerekse de katılımcılar kameralarını açmıştır. Bu sayede araştırmacı görüşmeye katılan bireylerin beden dilini de gözlemlene imkânı elde etmiştir. Sadece bir katılımcının internet alt yapı sorunu nedeniyle zaman zaman görüntüsünde kesilmeler yaşanmıştır. Veriler derinlemesine yapılan görüşmeler ve gözlem notlarının kayıt altına alınması ile elde edilmiştir.

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler ortalama 50 dakika sürmüş olup kayıt altına alınan veriler öncelikle yazılı metne dönüştürülmüş, akabinde Maxquda 2022 programına aktararak ana tema ve alt temalara ayrıştırılarak incelenmiştir. Araştırmanın aşamaları, ana ve alt temalara ait görsellere ait verilere aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın aşamaları

Şekil 2. Ana ve alt temalar

Maxquda 2022 programı kullanılarak verilerin analiz edildiği araştırmada, Şekil 1 ve Şekil 2' de yer alan ana-alt temalara ve kod matris tarayıcıya ilişkin bilgilere, bulgular ve tartışma başlığı altında yer verilmiştir.

Katılımcılara Ait Bilgiler

Araştırmaya katılan bireyler örneklem grubunu temsil gücü en yüksek grup olan genç yetişkinler arasından seçilmiştir. Homojenliği sağlamak adına örnek grubunun koşullarını sağlayan Delice Meslek Yüksekokulu bünyesinde aktif öğrencisi bulunan *Sosyal Hizmetler Programı*, *Sosyal Hizmet ve Danışmanlık ve Laborant* ve *Veteriner Sağlık Programı*, *Veterinerlik Bölümü* öğrencileri arasından 5 kadın ve 5 erkek öğrenci seçilmiştir. Akıllı telefon kullanım süreleri hesaplanırken kişilerin beyanı esas alınmış (günde ortalama en az sekiz saat ve üzeri kullanan bireyler) aynı zamanda da son üç haftalık¹ kullanım süreleri üzerinden günlük ortalama kullanımları hesaplanmıştır. Her bir katılımcı akıllı telefon kullanım sürelerini telefonlarının ilgili bildirim panelleri üzerinden paylaşmıştır. Akıllı telefonlarından derse katılan öğrenciler için derse katılım süreleri ortalamadan çıkarılmıştır. Kadın öğrenciler görüşme sırasına göre "K" Harfi ile kodlanırken erkek öğrenciler aynı sıraya göre "E" harfi ile kodlanmıştır. Katılımcılara ait bilgiler görüşme sıralarına göre aşağıda yer aldığı gibidir:

Kadın Katılımcı 1 (K1): 21 yaşında, Sosyal hizmet ve danışmanlık bölümü 2. Sınıf öğrencisi, 10 yıldır akıllı telefona sahip, günlük ortalama 8 saat akıllı telefon kullanıyor. İnterneti sürekli var.

Kadın Katılımcı 2 (K2): 21 yaşında, Sosyal hizmet ve danışmanlık bölümü 2. Sınıf öğrencisi, 5 yıldır akıllı telefona sahip, günlük ortalama 11 saat akıllı telefon kullanıyor. İnterneti sürekli var.

Kadın Katılımcı 3 (K3): 20 yaşında, Sosyal hizmet ve danışmanlık bölümü 2. Sınıf öğrencisi, 6 yıldır akıllı telefona sahip, günlük ortalama 9 saat akıllı telefon kullanıyor. İnterneti sürekli var.

Kadın Katılımcı 4 (K4): 19 yaşında, Sosyal hizmet ve danışmanlık bölümü 1. Sınıf öğrencisi, 1 yıldır akıllı telefona sahip, günlük ortalama 13 saat akıllı telefon kullanıyor. İnterneti sürekli var.

1 Katılımcılar, telefon gösterge panellerinin özelliği gereği son üç haftalık kullanım sürelerini gösterdiğini beyan etmiştir. Bu nedenle bu kullanım süresi değerlendirilmeye alınmıştır.

Kadın Katılımcı 5 (K5): 19 yaşında, Sosyal hizmet ve danışmanlık bölümü 1. Sınıf öğrencisi, 5 yıldır akıllı telefona sahip, günlük ortalama 9 saat akıllı telefon kullanıyor. İnterneti sürekli var.

Erkek Katılımcı 1 (E1): 19 yaşında, Sosyal hizmet ve danışmanlık bölümü 1. Sınıf öğrencisi, 3 yıldır akıllı telefona sahip, günlük ortalama 8 saat akıllı telefon kullanıyor. İnterneti sürekli var.

Erkek Katılımcı 2 (E2): 23 yaşında, Veterinerlik bölümü 1. Sınıf öğrencisi, 7 yıldır akıllı telefona sahip, günlük ortalama 11 saat akıllı telefon kullanıyor. İnterneti sürekli var.

Erkek Katılımcı 3 (E3): 19 yaşında, Veterinerlik bölümü 2. Sınıf öğrencisi, 10 yıldır akıllı telefona sahip, günlük ortalama 8 saat akıllı telefon kullanıyor. İnterneti sürekli var.

Erkek Katılımcı 4 (E4): 22 yaşında, Veterinerlik bölümü 2. Sınıf öğrencisi, 10 yıldır akıllı telefona sahip, günlük ortalama 8 saat akıllı telefon kullanıyor. İnterneti sürekli var.

Erkek Katılımcı 5 (E5): 20 yaşında, Veterinerlik bölümü 1. Sınıf öğrencisi, 7 yıldır akıllı telefona sahip, günlük ortalama 12 saat akıllı telefon kullanıyor. İnterneti sürekli var.

Etik Konular

Araştırma için Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun 29.03.2023 tarih ve 161283 Sayılı yazısı ile Etik Kurul izni alınmıştır. Araştırmada iç ve dış geçerlilik-güvenirlik, anlaşılabilirlik ve aktarılabirliğin sağlanması ile mümkün olmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacına uygun katılımcı grubu seçilmiş; araştırma öncesi katılımcılara araştırmanın amacı ve önemi aktarılmış; katılımcıların rahatlaması ve soruları cevaplayabilmesi için katılımcılar hazır hale getirilmiştir. Katılımcılardan elde edilen cevapların birçoğunda katılımcı teyidi yoluna başvurulmuş iç geçerlilik ve dış güvenilirlik artırılmak istenmiştir. Görüşmelerden elde edilen bulgular doğrudan aktarılmış ve bu bulgulara ek olarak gözlem notlarına ilişkin çıkarımlar da araştırmaya eklenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan soruların anlaşılabilirliği yapılan pilot çalışma ile önceden sınanmış, araştırma öncesi ve sonrasında konuya ilişkin uzmanların görüşleri alınmış ve uygun görülen düzenlemeler yapılmıştır. Uzmanlar konuya ilişkin detaylı bilgi alınabilmesi adına açık uçlu birkaç sorunun daha eklenmesini istemiş, bu eklemeler yapılmış ve elde edilen bulguların son değerlendirmesini de yeterli görmüşlerdir.

Bulgular

İnternet ve akıllı telefon bağımlılığı iki ayrı bağımlılık türü olsa da alanyazından ve görüşmelerden elde edilen bilgiler doğrultusunda birbirinden bağımsız olmadıkları hatta birbirleri üzerinde doğrudan etkileri olduğu anlaşılmaktadır. Sosyotelizm ise yine internet ve akıllı telefon bağımlılığı ile doğrudan ilişkili bir kavramdır. Derinlemesine yapılan tüm görüşmelerde akıllı telefon bağımlısı olan bireylerin tamamının tüm gün internetle de çok uzun süre vakit geçirdiği, akıllı telefonda kullandığı birçok uygulamaya internet aracılığıyla ulaştığı ve bu durumunda ilerleyerek karşısındaki bireyi yok sayacak neticede ilişkilerine yansıdığı sonucu elde edilmiştir. Bu ilişki bağına araştırmada elde edilen görüşmeler neticesinde ulaşılmış alanyazında yer alan çalışmalarla da desteklenmiştir. Araştırma da ilk aşamada sadece akıllı telefon bağımlılığı kavramı incelenmek istenmiş lakin yapılan pilot görüşmeler neticesinde

konunun ve soruların derinliği genişletilerek araştırmaya başlanmıştır. Bireylerin internet ve akıllı telefon bağımlılığından sosyotelizme giden ve tüm hayatını etkisi altına alan yeni bağımlılık sürecinde yaşadıkları deneyimler ve bunların sonuçları, bulgulardan elde edilen ana ve alt temalara ilişkin veriler aşağıda yer aldığı şekildedir.

Psikolojik Etkiler

Psikolojik etkiler başlığı altında sosyotelizm sürecine giden yolda akıllı telefon ve internet kullanımının bireyler için ne anlam ifade ettiğini, internet ve akıllı telefon kullanma amaçlarını ve daha çok günün hangi zaman diliminde bunları kullandıklarını ölçmeye yönelik birtakım sorular sorulmuştur. İnternet ve akıllı telefon kullanımına etki eden faktörler ve kullanım amaçlarına benzer cevaplar verilmesi nedeniyle bu kategori altında sorulan sorular üç alt kategoride derlenerek analiz edilmiştir.

Anlam

Amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen kadın ve erkek katılımcılara ilk olarak internetin ve akıllı telefonun hayatlarındaki yerini, anlamını ve kullanımına etki eden faktörleri belirlemeye yönelik sorulmuştur. Katılımcılardan elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

Gece telefonum olmazsa uyumam. Benim için çok önemli. Telefonum olmasa bile illaki bir yerden telefon bulurum. İnternetim olmazsa da hazırlıklı gezerim. Önceden video indiririm. İllaki bir şekilde internete erişmenin yolunu bulurum.

E2 (23 yaş, 11 saat kullanım)

Telefon ve internet hayatımdaki boşluğu dolduruyor... Vakit geçirme aracıdır benim için. Ya bir boşluğa düşmüş gibi hissederim kendimi, en azından telefonum cebimde varlığı bile insana bir rahatlık verebiliyor. En ufak bir şeyde hemen telefona sarılabiliirim düşüncesi oluyor... İnternette bunlara aracı oluyor. Gözüm telefona kayıyor sürekli. Sorulan sorulardan kaçmak için telefonu elime aldığım da oluyor. Arada şöyle de olabiliyor. Mesela konuşma esnasında bir mesaj geldi, o mesaj belki önemli olabilir diye elin telefona gidebiliyor. Açıkçası bunu inkâr edemeyiz. Çünkü o an haber beklediğin bir şey vardır.

E4 (22 yaş, 8 saat kullanım)

Sağ kolum gibidir. Can sıkıntımı gideriyor aslında.

K1 (21 yaş, 8 saat kullanım)

Sağ elim gibi. Yani onlar olmazsa büyük bir ihtimal sıkıntı yaşarım. Bir denerim ama büyük ihtimal sıkıntıdan da ölürüm.

K2 (21 yaş, 11 saat kullanım)

Ya benim için daha çok canım sıkıldığında vakit geçirdim bir yer olarak görüyorum. Yani videolar izleyerek vaktimi orada geçiriyorum. Arkadaşlarımla konuşuyorum.

K3 (20 yaş, 9 saat kullanım)

Beni mutlu ediyor, dışarıda sohbet edeceğim arkadaşım olmadığı için internetten arkadaş bulup oradakilerle konuşuyorum. Sanal gerçekteki gibi...

K4 (19 yaş, 13 saat kullanım)

Amaç

Katılımcıların internet ve akıllı telefon kullanma amaçları sorulduğunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

Eğlence amaçlı... Oyun oynuyorum. İnternette geziyorum, Instagram'da geziyorum. Arkadaşlarımla sohbet ediyorum. Kullanmazsam da bir şey olmaz ama ben çevremdeki insanların ne yaptığını, paylaşımlarını takip ediyorum. Bazı eğlenceli veya işime yarayacak videolar oluyor onları izliyorum.

E1 (19 yaş, 8 saat kullanım)

Vakit öldürmek için kullanıyorum. Online dizi izliyorum. Özellikle uyumadan önce dizi izliyorum. Uyumam bir buçuk saati geçiyor. Düşünme yetisini elimden alıyor. Yemek yerken bile canım sıkılıyor. Bakma ihtiyacı duyuyorum. İllaki bir ses olacak... Artık bağımlılık oldu. Elime aldım mı bırakamıyorum. Kalk sigara iç desen, namaza kalk desen olmuyor, bırakamıyorum elimden.

E2 (23 yaş, 11 saat kullanım)

Genelde WhatsApp için kullanıyorum. İletişim kuruyorum. Fotoğraf düzenliyorum. Oyun oynuyorum arkadaşlarla. Çevremdeki arkadaşlarımla arayıp ulaşmak için de, mobil bankacılık uygulamaları içinde kullanıyorum. Çok işime yarıyor. Net söyleyeyim iletişim için kesinlikle çok iyi... Sosyal medyada başka hiçbir yolu yok bu kadar hızlı mesajlaşmanın, konuşmanın... Hani bir anda bir şey paylaştığında direk karşı taraf görebiliyor. Bu çok iyi bir şey... Onun dışında iş için kendi işlerini halledebilirsin çok rahat şekilde. Bilgisayarımı alalı iki ay oluyor. İki ay öncesine kadar ben her işimi telefonumla halledebiliyordum. Nasıl söyleyeyim slayt olsun, powerpoint olsun bunları bile yapabiliyorum. O yüzden çok iyi bir özelliği var doğal olarak.

E3 (19 yaş, 8 saat kullanım)

İletişim, haberleşme... Genel olarak sosyal medya kullanıyorum, bazı yerlerde üye olduğum topluluk var orada okuduğum bölüm gereği hayvanlarla ilgili bilgi alma grubu var oralara üyeyim. Oralarda hem soru soruyorum, hem sorulara elimden geldiğince bildiğim kadarıyla cevap veriyorum. Orada edindiğim bilgileri yakın arkadaşlarıma aktarıyorum. Uykuya dalmamda yardımcı oluyor. Hani yani klasik söz vardır ışığa çok bakarsan gözü yorar diye bu da bizde alışkanlık haline geldi. Gece yatarken artık alışkanlık haline getirdiğimiz için telefona bakmadan edemiyoruz yani. İstedğim kişi ve sevdiğilerimden haber almak için de kullanıyorum. Onlardan haber alınca da içim rahatlıyor. Telefonu vakit geçirmek için kullandığım zaman üzülüyorum. Hem harcadığım vakte yazık hem de o kadar para veriliyor. İnternet paketi almıyor ve o aldığımız interneti bitirebilmek için çabalıyoruz. Yani ne kadar çok internet kullanılırsa o kadar iyi gibi geliyor çoğu kişiye... Özellikle de geceleri vakit geçsin diye sabaha kadar zaman ayırdığım oluyordu.

E4 (22 yaş, 8 saat kullanım)

Her an her şeyi öğrenebiliyorum. İyi haber olsun, kötü haber olsun, direk oradan bakabileceğimi düşünüyorum. Hatta bataryayı bayağı bir mahvettim video izlemekten dolayı. Yani gündemden haberdar olduğumu düşündüğüm bir şey... Hani gazete okuyan insanlara özenirim ama yapamıyorum telefon benim için daha bir cazip geliyor. Deprem olduğunda bile internet sayesinde direkt Twitter'dan depremin nerede olduğunu öğrenmeye çalışmıştım. Bizimkiler haber izlerken ben haber izlemek yerine Twitter'da depremin

nerede olduğuna bakıyordum. O yüzden direkt haber alınabilen bir araç olarak kullanıldığım düşünüyorum. Haber alma, sevdiğilerimle konuşma... Bazen sıkılınca oyunlar falan oynamak için de kullanıyorum. Sıkılmama tatmin ediyor biraz da açıkçası. Sosyal medyada öğrenmek istediğim şeyler için bakıyorum. Cilt bakımıyla ilgili videolara bakıyorum. Kendim de sayfa açtım. Cilt bakımıyla ilgili videolar atıyorum. O da beni tatmin ediyor. Ailemle, yeğenlerimle, arkadaşlarımla görüntülü konuşuyorum. İnternetim olmazsa çok endişeleniyorum. Özellikle dersleri kaçırdım diye çok korkuyorum.

K1 (21 yaş, 8 saat kullanım)

Whatsapp'ta mesajlaşmak için kullanıyorum. İnternette Kismetse Olur programını izliyorum. Bu son iki aydır böyle... Depremden sonra eğitimde online olunca daha fazla elime almaya başladım. Can sıkıntımı gideriyor. Mutlu oluyorum. Mesela üzülmediğim bir şey olsun direk şarkı açıyorum onunla mutlu oluyorum. Instagram'da vakit geçiriyorum. Keşfet kısmından videolar izliyorum. Ama artık bir refleks haline gelmiş yani istemsizce oluyor. Mesela canım sıkılıyor telefonu elime alıyorum ama hani bunun benim için faydalı olmadığını da biliyorum ama vazgeçemiyorum. Refleks haline geldi istemsizce...

K2 (21 yaş, 11 saat kullanım)

"Oyun oynuyorum. Bazen kardeşlerimle falan da oynuyoruz. Arkadaşlarımla görüşmek için sohbet uygulamalarını kullanıyorum. Genelde video izleyerek geçiriyorum. Öyle aşırı bir boşluğa falan düşünüyorum ama yine daha bir sıkıcı oluyor yani... Yapacak bir şey bulamıyor insan. Boş boş oturuyoruz. O daha sıkıcı. Telefonda zaten internet olmadığı zaman yapacak pek bir şey yok. Hani evde de olsun telefon televizyonlarda falan da olsun internet olmadığı zaman tamamen daha kötü bir hâl oluyor. Yani değişik oluyor. Böyle vakit geçmiyor tamamen. Çok fazla dışarı çıkmadığım için o yüzden daha çok telefona ve internete bağımlı oluyorum ve ben öyleyim.

K3 (20 yaş, 9 saat kullanım)

Haberlerde falan bakıyorum. Derslere bakıyorum. Bilmediğim şeyleri araştırıyorum. Daha sonra arkadaşlarımla konuşmak için, nasıl olduklarını falan sormak için kullanıyorum. Uzakta yaşayan akrabaları ile konuşmak için kullanıyorum. Bazen yeni arkadaşlar edinmek istiyorum. Sosyal medyadaki gelişimleri takip ediyorum. Genelde iletişim kurmak, sohbet etmek, film izlemek... Yani canım sıkıldığında... Karşımdaki kişinin sohbeti sarmayınca Google'da geziyorum. Burçların günlük yorumlarına bakıyorum.

K4 (19 yaş, 13 saat kullanım)

İlk önce iletişim aracı olarak düşünüyorum. Can sıkıntısında kullandığım bir şey. Eğlence amaçlı kullandığım bir şey. Öncelikle iletişim, eğlence ve sonrasında bilgi amaçlı kullanırım. Dersler içinde kullanıyorum. Çevremdeki arkadaşlarımla görüntülü konuşurum. Erkek arkadaşım ile konuşurum. Alışveriş yaparım. Akşamları oyun oynarım. Çünkü ben daha çok arkadaşlarımla vakit geçirmeyi seviyorum. O yüzden böyle sıkıldığım zamanlarda daha çok bakıyorum. Telefonum ya da internetim olmasaydı çok endişeli olurum.

K5 (19 yaş, 9 saat kullanım)

Kullanım Zamanı

Katılımcıların internet ve akıllı telefon kullanma zamanları sorulduğunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

Akşam saat dörtten sonra aktif olarak telefonu ve interneti kullanıyorum.

E1 (19 yaş, 8 saat kullanım)

Sabah kalktığımda bakıyorum. Özellikle WhatsApp'tan mesaj gelmiş mi diye bakıyorum.

E2 (23 yaş, 11 saat kullanım)

Genelde akşam falan kafamı yastığa koyduğumda çok iyi oluyor. Telefonumu yorgunken açıyorum. Böyle yanyatıyorum öyle bir şeyler izliyorum. Sonra uyuya kalıyorum. Sabah uyandığım zaman telefona bakıyorum kim mesaj atmış ya da aramış diye. Sonra telefonu geri koyuyorum yerine.

E3 (19 yaş, 8 saat kullanım)

Akşamları bakarım genelde.

E4 (22 yaş, 8 saat kullanım)

Uyumadan önce ve uyandığımda bakarım.

K1 (21 yaş, 8 saat kullanım)

Genelde saat dokuz ile gece on iki arasında, uyuyana kadar telefon ile vakit geçiriyorum.

K3 (20 yaş, 9 saat kullanım)

Genelde akşamları bakıyorum. Hatta bazen yatarken, telefona bakarken uyukum bile gelmiyor. Bakıyorum saat gece yarısı olmuş.

K4 (19 yaş, 13 saat kullanım)

En çok akşam kullanıyorum.

K5 (19 yaş, 9 saat kullanım)

Sosyal Etkiler

Sosyal etkiler başlığı altında sosyotelizm sürecine giden süreçte akıllı telefon ve internet kullanımının bireylerin genel ilişkilerini nasıl ve hangi yönde etkilediğini analiz etmeye yönelik birtakım sorular sorulmuştur. Araştırmancının bu kısmında katılımcıların tamamının başka bir bireyle sohbet esnasında akıllı telefona bakma durumları da doğrudan ve dolaylı yollarla birçok kez sınanmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle aile ilişkileri ve arkadaşlık ilişkileri başlığı altında iki alt temaya ayrılarak bulgular kodlanmıştır.

Aile İlişkileri

Katılımcıların internet ve akıllı telefon kullanımlarının ve sohbet esnasında akıllı telefona bakmalarının aile içi ilişkilerine olan etkileri sorulduğunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

İlişkımız çok etkilenmese de bazen etkileniyor. Mesela babamla bir konuyu konuşurken babam bazen telefona bakıyor. Beni dinliyor ama cevap verirken telefonuna bakarak beni geçiştiriyor. Bende bazen kızıyorum telefonu bırak artık yeter diye. Öyle yani beni dinlemiyor.

E1 (19 yaş, 8 saat kullanım)

Babam hep yoğun çalışırdı. Bizimle pek iletişim kurmazdı. Ama şimdi emekli olduktan sonra biraz daha iletişimimiz iyi oldu. Uzun sohbet etmeyiz. Günde yarım saat bütün aile üyeleriyle bir araya geliyoruz. Telefon olmasaydı odama kapanmak yerine annem ve kardeşimle vakit geçirirdim. Şimdi insanların canları sıkılmadığı için misafirlğe bile gitmek istemiyor. Telefon sayesinde yalnız kalmıyorsun.

E2 (23 yaş, 11 saat kullanım)

Ailem telefonla fazla uğraşıyorum diye çok kızıyor ama onlar benden daha çok bakıyorlar. Büyüklerde çok var. Telefonu kullanmasam bile çok telefon kullanıyorsun diyorlar.

E3 (19 yaş, 8 saat kullanım)

Yemekten sonra bir bardak çay içip hemen odama kaçıyorum. Çok fazla sohbet ortamımız olmuyor. Ailemi tam tanıyamadığımı bile düşünüyorum. Anne ve babalar çocuklarını küçüklükten beri telefona alıştıyorlar. Çocuklarını ödüllendirmek için tablet ya da telefonu kullanıyorlar. Böylelikle çocuklar tablete ve telefona küçük yaşlarda alışıyor. Bu durum çocuk büyüyene kadar devam ettiği için çocuk aileden uzaklaşıyor ister istemez ve bunu yapan en büyük sorumlu kişilerde çocuğun ailesi oluyor. Sonra aileler biz ne yaptık da çocuk böyle oldu, telefonun başından kalkmıyor diyorlar. Çocukları hobilerine yönlendirmek varken ödül olarak gösterdikleri şey telefon ve tablet oluyor ve bağımlı hale getiriyorlar.

E4 (22 yaş, 8 saat kullanım)

Telefon olmasaydı ailemle, sevdiğilerimle daha çok zaman geçirebilirdim. Onlarla gezip tozabilirdim. Ama şimdi telefon var. Yarım saat bir saat duruyorsun hemen oyun oynamaya gidiyorsun ya da biri hemen mesela arkadaşların yazıyor dışarı çıkıyorsun gezmeye gidiyorsun.

E5 (20 yaş, 12 saat kullanım)

Bir aradayken sohbet ortamımız çok sınırlı oluyor. Herkes telefonuna baktığında bazen annemle ben Instagram'dan birbirimize bir şeyler atıyoruz. Dışarıdayken telefona hiç bakmıyoruz. Dışarıdayken genellikle bir yere gittiğimiz için bir şeyle uğraşmış oluyoruz. Bazen çok uzun süre oturmalı bir yere gidersek ben arada sırada telefona bakarım. Ama onun haricinde de oyun falan oynuyoruz. Abim bir aralar çok takılmıştı telefona çok bakıyorsun diye. Önceden bu durumumu takıntı haline getirmişti ama şimdi takıntı duygusu geçti. Hani erkek arkadaşım olduğunu düşünüp galiba telefona bakmamı istemedi. Ama ailemdeki herkes de telefona çok bakıyor.

K1 (21 yaş, 7 saat kullanım)

Evet, aile ilişkilerim zarar görüyor. Annemle babam çok fazla telefonla oynuyorsun diye beni sürekli eleştiriyorlar. Telefonla oynayacağına gel bizimle sohbet et diyorlar. Aslında annemle aramız iyi ama eskiden daha iyiydi. Çok çok sohbet ederdik. Şimdi ben telefonla oynuyorum. Annem eskisi gibi değilsin gel de biraz sohbet edelim diyor. Bu konuda annem biraz dertli, babam da aynı şekilde neden telefonuna sürekli bakıyorsun diyor. Mesela eskiden daha çok toplu oturabiliyorduk şu an sadece birlikte diziler falan olunca oturuyoruz. Onun dışında hepimizin odası ayrı olduğu için odalarımıza çekiliyoruz. Eskiden daha çok bir arada oluyorduk. Birlikte daha çok konuşuyorduk. Ama telefon insanın hayatına girince yani mesafelerde koyuyor ve ben bunu yaptığımda kendimin farkındayım aslında... Bunu daha çok ben yapıyorum biraz da.

K2 (21 yaş, 11 saat kullanım)

Aile ortamında herkes telefonunda geziyor. Böyle illaki bakıyorlar. Yani orada bir aksama oluyor, iletişim kesiliyor. Bende istemsizce telefonuma sürekli bakıyorum. Konuşurken de yapıyorum bunu. Bu durum değişsin istedim. Çünkü babam beni yanına çağırıyor. Yanına çağırdıktan sonra da telefonuyla ilgileniyor. Sonra ben de telefonu alırsam bana kızıyor. O yüzden ben onunda kullanmamasını istedim. Yani ya da biz gittikten sonra baksın.

K3 (20 yaş, 9 saat kullanım)

Genelde bizde akşam yemeklerinde sabah kahvaltısında bir araya gelebiliyoruz. Benim babam da telefon bağımlısı... Bizle otururken sohbet telefonda Facebook'ta falan geziyor. Bizde herkesin kendi ayrı bir dünyası varmış gibi evde. Herkes kendi telefonuyla uğraşiyor o zaman çok sohbet muhabbet ortamı olmuyor. Kimse kimseyle konuşmadığı için aile bireylerinin birbirinden uzaklaştığını hissediyorum. Bende konuşurken istemsizce telefonuma baktığımı düşünüyorum.

K4 (19 yaş, 13 saat kullanım)

Birlikte olduğumuz zaman babam her zaman Tiktok'ta gezer. Biz ailele zaten çok sık birlikte bulunamadığımız için... Abim işten gelince ne yaptınız, ettiniz diye konuşmak yerine mesela hemen film açar. Mutfağa gelir masada yemek yerken telefonu karşısına koyar. Bizde ablamları sevdiğimiz bir filmi açarız. Orada onu izleyerek yemek yeriz. Yani karışık... O orada onu izliyor, bu orada başka şey izliyor. O şekilde bir yemek ortamı.

K5 (19 yaş, 9 saat kullanım)

Arkadaşlık İlişkileri

Katılımcıların internet ve akıllı telefon kullanımlarının arkadaşlık ilişkilerine olan etkileri sorulduğunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

Başka biriyle iletişim kurarken telefona bakıyorum. Canım sıkılınca özellikle bakıyorum. Özellikle samimi olmadığım kişilerde daha çok bakıyorum. Ekranı bakıp kapatıyorum ama sonra saate bile bakmadığımı fark ediyorum. Bu davranışından rahatsız oluyorum aslında ama böyle devam ediyorum.

E2 (23 yaş, 11 saat kullanım)

Üniversiteye geçince insan arkadaş ortamına giriyor. Sohbet, muhabbet ortamı oluyor. Ondan sonra zaten ister istemez insan telefonu elinden bırakamaz hale geliyor.

E4 (22 yaş, 8 saat kullanım)

Şimdi karşıdaki insanlar bakmaya başladıysa hani ben de bakıyorum. Mesela baktım bir toplulukta herkes bakıyor ben de bari hani sohbet, muhabbet yok bakayım diyorum. Ya da bazen sohbetinize doyum olmuyor falan derim. Şöyle örnek de vereyim. Birkaç gün önce arkadaşım bizde kalmaya geldiğinde akşam yapacak bir şey bulamamıştık. Herkes kendi telefonuna bakmıştı...

K1 (21 yaş, 8 saat kullanım)

Arkadaşlarımla konuşurken refleks haline geldi istemsizce oluyor. Acaba biri mesaj mı attı, acaba biri bir şey mi paylaştı? Bu oluyor istemsizce telefona bakıyorum.

K2 (21 yaş, 11 saat kullanım)

Genelde saate bakmak için alıyorum elimi sonra ara ara baktığımı fark ediyorum istemsizce.

K3 (20 yaş, 9 saat kullanım)

Evet, telefona iletişim halindeyken de bakıyorum. Hatta bazen telefona bakarken karşıdaki kişinin ne anlattığını falan algılayamıyorum.

K4 (19 yaş, 13 saat kullanım)

Evet, arkadaşlarımla konuşurken telefona bakarım. Önemli bir şey mi var diye merak ederim. Bakmazsam olayları kaçırırım diye ara ara endişelenirim. Saat kaç oldu ya da bildirim geldi mi, biri yazdı mı diye hep merak ederim.

K5 (19 yaş, 9 saat kullanım)

Fiziksel Etkiler

Fiziksel etkiler başlığı altında sosyotelizm sürecine giden yolda akıllı telefon ve internet kullanımının bireylerin hayatına getirdiği güçlükler, kolaylıklar ve sağlıklarına olan etkiler üç alt kategoriye ayrılarak analiz edilmiştir.

Güçlükler

Katılımcıların internet ve akıllı telefon kullanımlarının hayatlarına getirdiği güçlükler sorulduğunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

Telefon kullandığım için derslere odaklanamıyorum. Bu hep oluyor. Telefon olmasa bile elimde illaki bir şey olmak zorunda. Telefonu elime almazsam kalem alıyorum sürekli onun başına basıyorum. Oda yoksa sigara ya da çay bardağı alıyorum... Elime alsam telefonu bırakamam. O olmadan uyumam. Telefon olmasaydı benim önüm çok açılırdı ona çok inanıyorum.

E2 (23 yaş, 11 saat kullanım)

Saat on ikide uyuyacağıma saat bir de uyuyorum. O bir saat telefona bakmasam daha erken uyurum ama zorlanıyorum. İnsanlar bırak şu telefonu da bizimle takıl falan diyorlar ama olmuyor.

E3 (19 yaş, 8 saat kullanım)

... Bazen yeğenlerimle otururken hadi şunu oynayalım, hadi bunu yapalım, hadi halacığım şunu oynayalım diyorlar. Ama çocuk oyunları çok sarmadığı için telefona bakıyorum hemen. Bazen diyorum ki ya keşke yeğenimle daha çok zaman geçirseymdim. Hani telefonda biraz uzaklaşsaydım diyorum kendime... Hani telefonsuz bir şeyler yapmak istiyorum. Biraz daha zaman ayırmak isterim başka şeylere hatta bir arkadaşım var saatlerce telefonuna bakmaz ona özenirim. Ama telefonsuz kaçırduğum şeyler olduğunu düşünüyorum.

K1 (21 yaş, 8 saat kullanım)

Derslerde sıkıldığım zaman telefona bakıyorum. Dersi anlamada güçlük yaşıyorum bu yüzden. Bazen de insanlar birbirlerini yanlış anlayabiliyorlar telefonun üzerinde yapılan yazışmalarda, biri bana yumuşak dille bir şey yazsa bile ben onu sert anlayabiliyorum ya da ben iyi yazsam karşı taraf sert anlayabiliyor. Bu problem beni üzüyor. Bir de telefon ile çok fazla zaman geçirdiğimin farkındayım ve bu da beni üzüyor psikolojik olarak da insan etkileniyor. Bende telefon sürekli refleks haline geldi.

K2 (21 yaş, 11 saat kullanım)

Ders esnasında, ödev yaparken, çalışırken telefon beni engelliyor. Ders çalışmaya başlıyorum ben yazarak çalışıyorum, yazıyorum sonra yorulduğum zaman telefonuma bakıyorum sonra geri derse dönesim gelmiyor. Çünkü o beni alıkoyuyor. Yani çok zor derse dönüyorum dönsem bile birisi mesaj attığında falan aklım orada oluyor.

K3 (20 yaş, 9 saat kullanım)

Zamanımı ve hayatıma çalıyor. Dış dünyanın farkında olmuyorum. Dikkatimi toplama konusunda zorlanıyorum. Whatsapp'tan arkadaşlarımdan mesaj gelince sesi geliyor ve dikkatim dağılıyor.

K4 (19 yaş, 13 saat kullanım)

Film izlemeyi, müzik dinlemeyi, dışarıda gezmeyi ya da alışveriş yapmayı severim. Ama telefonla vakit harcadığım için bunlara zaman ayıramıyorum. Bu yüzden bazı zamanlarda zamanımı çaldığını düşünüyorum. Ama sıkıldığım zaman başka bir şey yapmak gelmiyor aklıma.

K5 (19 yaş, 9 saat kullanım)

Kolaylıklar

Katılımcıların internet ve akıllı telefon kullanımlarının hayatlarına sağladığı kolaylıklar sorulduğunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

Çoğu şeye istediğim zaman ulaşabiliyorum. Mesela bir ödevim oluyor, onun için veya başka bir şey oluyor, aklınızda gelebilecek her türlü şeye en az beş dakika içinde ulaşabiliyorum.

E1 (19 yaş, 8 saat kullanım)

Yapmak istediğim işleri nasıl yapabileceğime bakabiliyorum. Özellikle bahçe ile ilgili işlerde nasıl ekilir ve biçilir diye videolara bakabiliyorum.

E2 (23 yaş, 11 saat kullanım)

Bence çok büyük kolaylık sağlıyor. Maçları kolaylıkla izleyebiliyorum. Yolda dahi olsam maçın özetini kolaylıkla telefonda takip edebiliyorum. Birde aileme ve arkadaşlarıma ulaşma konusunda çok büyük zaman tasarrufu sağlıyor. Bu yüzden herkeste olması gereken bir şey olduğunu düşünüyorum. Telefondaki uygulamalar her şeyi kolayca yapmaya imkân veriyor. Bankacılık uygulaması sayesinde ben buradan kalkıp bankamatige gitmek yerine arkadaşşıma direkt para gönderebiliyorum çok basit bir şey, ya çok güzel bir şey... Müzik dinleyeceğim direk istediğim müziği çok rahat bir şekilde açıyorum dinliyorum. Ya da ne bileyim sipariş vereceğim açarım Trendyol'dan istediğim ürünün hemen siparişini veriyorum. O yüzden her türlü işime yarayan bir şey. Resim çekilmek, müzik dinlemek, depolama yapmak, oyun oynamak için çok iyi. Her şey için çok kullanışlı. Benim için telefonumun cebimde olması ve varlığı yetiyor. Biraz sıkı bir ailem var beni aradıklarında ulaşmaları gerekiyor. O yüzden telefonum hep cebimde, şarjı yüksek ve sesi açık.

E3 (19 yaş, 8 saat kullanım)

Alışveriş yapacağım zaman hiçbir yere gitmiyorum direkt sipariş veriyorum getiriyorlar. Yemek falan da aynı şekilde, birine ulaşmak isteyince direk arıyorum ulaşıyorum. Dışarıda maçı sevmem, futbol oynamam ama telefonda oynayınca daha çok zevkliymiş gibi geliyor bunun gibi şeyler...

E5 (20 yaş, 12 saat kullanım)

Örnek vererek söylemek gerekirse mesela ben birine WhatsApp'tan yarın sabah için plan yapıyorsam uygulama yarın sabahın altını çiziyor ve o gün bana bir hatırlatıcı oluşturmaya bile yardımcı oluyor. Hani gerçekten diğer bazı işlerimi yapmak da bana kolaylıklar sağlıyor. Resimleri düzenlemek olsun diğer şeyleri düzenlemek olsun... Yani bazı özellikleri biraz daha hoşuma gidiyor.

K1 (21 yaş, 8 saat kullanım)

Herkes bir arada film izlerken ben gidip odamda kendim tek başıma izleyebiliyorum. Telefonla istediğim her yere ulaşabiliyorum. İstediyim arkadaşşımla konuşabiliyorum. İstediyim şeyleri tekrardan izleyebiliyorum. Bu şekilde kolaylıklar sağlıyor ama bu kolaylıkların yanında arkadaşşık ilişkilerine zarar verdiğini de biliyorum.

K2 (21 yaş, 11 saat kullanım)

Haberlere ya da istediğim bir şeye daha çabuk erişebiliyorum. İnsanlarla daha çabuk iletişime geçebiliyorum. Daha çok her şeyden haberim oluyor.

K3 (20 yaş, 9 saat kullanım)

Uzak şehirlerdeki akrabalarımız ve arkadaşlarımıza daha kolay ulaşabiliyoruz.

K4 (19 yaş, 13 saat kullanım)

Telefondan alışveriş yaparken mutlu oluyorum ya da oyun oynarken çok eğleniyorum. Ablamla görüntülü konuşurken hani dertleşiyoruz mutlu oluyorum ya da erkek arkadaşımla konuşurken diğer her şeyi unutuyorum. O an sadece onlara odaklandığım için yani başka hiçbir bir sıkıntımı, derdimi ya da bir sorumluluğumu düşünmüyorum. O an sadece oraya odaklandığım için kafamı boşaltıyor. Yani telefon olmasaydı çok zorlanıyordum, çünkü ailemle benden uzakta ve hem erkek arkadaşım da herkes uzakta olduğu için hep telefonla görüşebiliyoruz, o yüzden hem çok sıkılırdım hem de yani boşlukta olurdum. Mesela alışveriş yapmak istediğim zaman bile dışarıya çıkmayı, denemeyi pek sevmem. Mesela burada yorumlara bakıyorum güzel diyorlar alıyorum ya da en azından beğenmediğimi tekrar iade etme şansım oluyor. Mesela şu an derslere bile yüz yüze giremiyoruz ama online bir şekilde devam edebiliyoruz yani çok kolaylık sağlıyor.

K5 (19 yaş, 9 saat kullanım)

Sağlık

Katılımcıların internet ve akıllı telefon kullanımlarının hayatlarında meydana getirdiği sağlık sorunları sorulduğunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

Nadiren baş ağrısı oluyor.

E1 (19 yaş, 8 saat kullanım)

Uzun süre kullandıktan sonra istemsizce gözlerimi kırpyorum.

E2 (23 yaş, 11 saat kullanım)

Gözlerimin bozuk olmasının nedeni aslında telefonu yanlış kullanmamdan dolayı. Başımda da ağrı oluyor. Telefonun parlaklığını sonuna kadar açıyorum ve çok zaman harcıyorum.

E3 (19 yaş, 8 saat kullanım)

Genellikle geceleri baktığım için telefona gözlerimde sabah kalktığımda hafif bir acı hissi oluyor. Telefonu tutmaktan dolayı parmaklarım da bir ağrı falan oluşabiliyor. Bende herhangi bir bel ağrısı, sırt ağrısı, bacak ağrısı, falan gibi bir şey olmuyor.

E4 (22 yaş, 8 saat kullanım)

Baş ağrısı oluyor. Telefon ile uğraşırken bazen elim uyuşuyor.

K1 (21 yaş, 8 saat kullanım)

Gece yatağıma uyumak için girdiğimde kitap okumak yerine telefonu elime alıyorum. Uykum kaçıyor. Uyuyana kadar telefon ile zaman geçiriyorum. Sabah kalktığımda gözlerim şişmiş oluyor. Sürekli telefona baktığımdan dolayı baş ağrısı da oluyor.

K2 (21 yaş, 11 saat kullanım)

Gözümde ağrı oluyor, telefonumu on beş saat kullandığım zamanlarda baş ağrısı da oluyor.

K3 (20 yaş, 9 saat kullanım)

Benim gözüm hiç bozuk değildi ama şimdi görememeye başladım. Gözlerim sulanıyor geceleri acıyor. Yani gözümde acı olunca başıma da vurabiliyor.

K4 (19 yaş, 13 saat kullanım)

Evet mesela oyun oynarken belli bir süre sonra parmaklarım ağrıyor. Sonra boynum da ağrır hemen ablama derim masaj yapar mısın bana diye.

K5 (19 yaş, 9 saat kullanım)

Gelecek Planları ve Genel Değerlendirme

Gelecek planları ve genel değerlendirme başlığı altında sosyotelizm sürecine giden yolda akıllı telefon ve internet kullanımı vasıtasıyla katılımcıların başka insanlarla tanışma durumları ve kullanım oranlarını azaltma düşünceleri incelenmek istemiştir. Bu bağlamda ilgili tema başka insanlarla tanışma ve internet ve akıllı telefon kullanımını bırakma düşünceleri olarak iki alt temaya ayrılarak kodlanmıştır.

Başka İnsanlarla Tanışma

Katılımcıların internet ve akıllı telefon kullanımları vasıtasıyla başka insanlarla tanışma durumları ve düşünceleri sorulduğunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

Hayır, kesinlikle güvenmem.

E3 (19 yaş, 8 saat kullanım)

Hayır, güvenilir bulmuyorum.

K1 (21 yaş, 8 saat kullanım)

Yani hiç tanışmadım hiçte güvenli bulmam. Biraz da çevremden gördüğüm duyduklarımdan dolayı o konulardan biraz korkarım çok muhatap olmam öyle insanlarla. Mesaj gelse bile internet üzerinden cevap vermem.

K2 (21 yaş, 11 saat kullanım)

Güvenilir bulmuyorum, çünkü orada insanlar kendilerini göstermek istedikleri şekilde anlatıyorlar. Samimi olsalar bile güven vermiyorlar.

K3 (20 yaş, 9 saat kullanım)

Sanaldan tanışmayı pek doğru bulmuyorum. O yüzden hayatımda öyle tanıştığım insanlar yok. Yani güvenmiyorum o kişi olduğuna emin olamıyorum ya da hani yazdıklarında duyguları geçmediği için samimi olup olmadığına da emin olamıyorum.

K5 (19 yaş, 9 saat kullanım)

İnterneti ve akıllı telefonunu sosyalleşme amacıyla kullandığını ifade eden birçok katılımcı olmasına rağmen katılımcılara sanal platformlardan yeni insanlarla tanışma ve arkadaşlık kurma konusundaki düşünceleri sorulduğunda genel olarak “güvenilir bulunmadığı ya da tercih edilmediği” yönünde cevaplar alınmıştır. Bunların dışında güvenilir bulduğunu ve arkadaşlık kurabileceğini ifade eden katılımcılarda bulunmaktadır. Bu katılımcıların ifadeleri ise aşağıda yer aldığı gibidir:

İlk tanıştığım zaman hemen güvenmem, zamanla onu tanıdıkça güvenim artar.

E1 (19 yaş, 8 saat kullanım)

Sosyal platformlardan tanıştığım insanlara güvenirim. Arkadaşlık kurarım. Özellikle online oyun oynarken çok arkadaşımız oluyor.

E2 (23 yaş, 11 saat kullanım)

Konuşma tarzı, konuşma şekilleri hani ne tür konular konuştuklarına bağlı eğer yanlış bir şey konuşurlarsa tabi ben o kişiyi hemen engelliyorum. Kendimden uzak tutabiliyorum. Ama benim kafa dengim olan insanlar var. Ben onlarla sohbet ediyorum. Eğlenceli vakit geçiriyorum.

K4 (19 yaş, 13 saat kullanım)

İnternet ve Akıllı Telefon Kullanımını Bırakma Düşünceleri

Katılımcılara internet ve akıllı telefon kullanımlarını sınırlandırma ya da tamamen bırakmaya yönelik düşünceleri sorulduğunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

Bir ara bıraktım. Kitap okudum. O yüzden tekrar bırakmak istiyorum. Tuşlu telefon bile aldım ama hala bırakamadım. Şeytan insanı taklaya getiriyor. Yanına kitap mı alacaksın taşıyacaksın diye. Kitapları okuyayım diye telefonuma indiriyorum ama bakıyorum yine Instagram'dayım. Aslında bırakmak istiyorum. Vaktimi çalıyor. Ama çok zor.

E2 (23 yaş, 11 saat kullanım)

Evide çok canım sıkılıyor. Vakit geçmek bilmiyor. Telefon olmasaydı kesinlikle kitap okurdum. Telefonda dolayı hiçbir şeye zaman ayıramıyorum. Önümde bir kitaplık dolusu kitap var ama başlayamadım. Son zamanlarda içim çok sızlamaya başladı. Ailemle vakit geçirmek, kitap okumak varken telefona yöneliyorum. Vicdan azabı duyuyorum... Ama telefonum olmazsa akşamı zor ederdim.

E4 (22 yaş, 8 saat kullanım)

Bağımlı değilim ama akıllı telefon kullanma sıklığı azaltmak istiyorum. Yani isterdim biraz daha az kullanmak ve hobilerine zaman ayırmak. Bunun içinde internetim hatta telefonum kapalıyken fırsat buldukça bakmamaya çalışıyorum. Bir şeylerle oyalanmaya çalışıyorum ama yine de televizyon açıyorum ya da bilgisayardan bir şeyler izliyorum. Yanımda konuşabileceğim, sohbet edebileceğim, oyalanabileceğim bir şey varsa şarjım bittikten sonra üç-dört saat da dayanabiliyorum Ama böyle yalnızsam, yapacak hiçbir şeyim yoksa duramam.

K1 (21 yaş, 8 saat kullanım)

Telefonla oynamamak için mutfağa girip bir şeyler yapıyorum aktivite olsun diye... Telefon kullanmayı bırakmak istiyorum. Çünkü bana zarar verdiğinin bilincindeyim. Bağımlı değilim ama hala kullanıyorum.

K2 (21 yaş, 11 saat kullanım)

Mesela ben kitap okumayı çok severim ama işte telefon olduğu için hani okuyayım diyorum sonra sıkılıyorum hemen ondan da... Onlar olmasaydı kitabımı okurdum. Ailemle daha çok vakit geçirirdim. Ama telefon kullanmayı azaltmaya çalışıyorum. Online derslerin tekrarını izleyip kenara bırakıyorum... Telefon bağımlılığım var ama bence çok aşırı bağımlı olduğumu hissetmiyorum.

K3 (20 yaş, 9 saat kullanım)

Kendimi boşluktaymış gibi yalnız hissediyorum. Telefon olmasaydı hobilerime ya da başka aktivitelere zaman ayırırdım. Bir anlamda da iyi olurdu. Evet, bunu başarabilirsem kendime ve aileme daha çok zaman ayırabileceğimi ve hayatımın düzene gireceğine inanıyorum. Eğer hani gezme gibi bir fırsatım olsaydı gezerdim. Arkadaşlarımla falan görüşmek isterdim. Spor yapıyorum zaten, dans ederdim.

K4 (19 yaş, 13 saat kullanım)

Tartışma

Sosyotelizme giden yolda genç yetişkin bireylerin internet ve akıllı telefon kullanımlarında, ilk olarak akıllı telefonun ve internetin hayatlarındaki yeri ve anlamı sorgulanarak araştırmaya başlanmıştır. Bu sorgulamada her iki unsurun da önemli bir yeri ve anlamının olduğu sıklıkla ifade edilmektedir.

Üstelik bu anlamı daha da ilerleterek vücudundaki bir uzvu ile özdeşleştiren katılımcıların da olduğu görülmektedir. (*sağ kolum, sağ elim gibidir...*)

Bu durum ise günümüzde insanların teknolojiyle kıyafeti ya da bir uzvu gibi bütünleşmiş duruma geldiğini gösterir durumdadır. Hatta teknoloji günümüzde insanların ondan ayrılmaz bir biçimde davranışlar sergilemesine yol açmaktadır. Kişinin başkalarını umursamadan akıllı telefonuyla ilgilenmesi (sosyotelizm davranışı) kişilerin alışlagelmiş grup normlarının dışına çıkan davranışları sergileyerek karşısındaki bireyin rahatsız olmasına da neden olmaktadır (Parmaksız, 2020, s. 359-362). Bunun dışında genel olarak katılımcılar akıllı telefon ve internetin hayatlarındaki anlamlarını *can sıkıntılarını gideren, uyumalarına yardımcı olan, mutlu olmalarını destekleyen, hayatlarındaki boşluğu dolduran, sanal yollarla arkadaşlar edinerek sosyalleşmelerini ve yalnızlıktan kurtulmalarını sağlayan* bir araç olarak ifade etmişlerdir. Katılımcıların birçoğu can sıkıntısını giderme noktasında internetin ve akıllı telefonun önemli bir araç olduğunu ve ikisinin de birbirini desteklediğini sürekli yinelemiştir. Bu durum araştırmacı tarafından özellikle not alınan önemli bulgular arasında yer almaktadır. Nitekim konuya ilişkin yapılan çalışmalar da araştırmadan elde edilen bulguları desteklemiştir.

Buna göre bireylerin başkalarının ne yaptıkları ile sürekli ilgilenmesi ve olayları sürekli takip etme dürtüsü gelişmeleri kaçırma korkusu (GKK) olarak adlandırılan ayrı bir sorun alanının oluşmasını tetiklemiştir. Gelişmeleri kaçırma korkusu ile can sıkıntısı arasında da pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Üstelik bu anlamlı ilişkide sosyotelizm kavramı da aracı rol üstlenmektedir (Sepetçi ve ark., 2021, s. 28- 29). Nihai durumda bireylerin yaşadığı can sıkıntısı ve gelişmeleri kaçırma korkusu sosyotelist davranışları pekiştirmekte ve arttırmaktadır. Bu durumda bireyin kendine ve ilgi alanlarına ayırdığı zamanı sınırlandırarak her durumda akıllı telefona yönelmesinin önünü açmaktadır.

Paperve Harvey (2018, s.5-7) tarafından yapılan araştırmada internet ve akıllı telefon bağımlılığının uzun vadede bireyler üzerinde depresyon, yalnızlık, kaygı bozuklukları, asosyal ilişkiler, dikkat dağınıklığı ve eksikliği, hoşgörü eksikliği, düşük özsaygı, yaşam beklentilerinde azalma, aile içi ilişkilerin bozulması gibi birçok psikolojik güçlüğü ortaya çıkardığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde King ve ark. (2014) tarafından yapılan araştırmada da bağımlılık düzeyinde akıllı telefon kullanımının anksiyete başta olmak üzere bireylerde özgüven eksikliği, pasifleşme, sosyal açıdan uyumsuz ve anti-sosyal özellikler taşıma, takıntı düzeyinin artması gibi psikolojik güçlükleri meydana getirdiği vurgulanmaktadır. Görüldüğü üzere bağımlılık düzeyinde internet ve akıllı telefon kullanımı bireylerde önemli psikolojik sorunların görülmesine yol açmakta ve sosyotelizm sürecinin de pekiştiricisi olmaktadır. Alanyazından elde edilen bulgular da bu durumu desteklemektedir.

Katılımcıların internet ve akıllı telefon kullanım *amaçları* araştırmacı tarafından derinlemesine araştırılan önemli bulgular arasında yer almaktadır. Araştırmacı görüşmeler esnasında katılımcılara kullanım amaçlarını ölçmeye yönelik birçok farklı soru yönelmiştir. Katılımcılar sorulara genel olarak “eğlenmek, can sıkıntısını gidermek, vakit öldürmek, arkadaşlarıyla ve akrabalarıyla sohbet etmek/ iletişim kurmak, oyun oynamak, film ve videolar izlemek, alışveriş ve bankacılık işlemlerini yapmak,

uykuya dalmayı kolaylaştırmak, fotoğraf düzenlemek, gündem hakkındaki haberlere kolay ve hızlı bir şekilde ulaşmak” amacıyla internet ve akıllı telefonları kullandıkları yönünde cevaplar vermişlerdir.

Alanyazında da benzer şekilde akıllı telefonların masaüstü ve dizüstü bilgisayarın gerçekleştirdiği bilgi paylaşımı, belge açma ve düzenleme, e-posta gönderimi, para aktarma ve diğer bankacılık işlemleri, alışveriş yapma, mobil öğrenme gibi birçok özelliği tek başına, kolayca yapabiliyor olması ve hızlı, kolay, cepte taşınabilir olması nedeniyle de kullanıcılar tarafından sıklıkla tercih edilme nedeni olduğu vurgulanmıştır (Alfawareh ve Jusoh, 2014, s. 321).

İnternet ve akıllı telefonları ders işlemleri, bilgi içerikli araştırmalar, ödevler vb. gibi işlemler için kullandığını ifade eden katılımcıların sayısı oldukça azdır. Araştırma grubunun öğrencilerden oluşması ve eğitimin hibrit sistemde (çevrim içi ağırlıklı) devam etmesi nedeniyle durum dikkat çekici olmaktadır. Lakin katılımcılar bu işlemlerini yine internet aracılığıyla farklı araçlar (bilgisayar, tablet vb.) kullanarak da temin edebilmektedir. Bu nedenle bu konu üzerinde genel bir çıkarımda bulunmak doğru olmayacaktır. Lakin günün büyük bir kısmını düzenli interneti olan akıllı bir telefonla geçiren katılımcıların kullanım amaçları arasında eğitim ve öğretimi kapsayan cevapların azınlıkta olması oldukça dikkat çekicidir.

Akıllı telefon bağımlılığı nedeniyle düşük akademik başarıya sahip olmak, öğrenmede güçlük çekmek, gerekli beceri ve bilişsel yeteneklerde azalma yaşamak (Polat, 2017) da alanyazında tespit edilen diğer önemli bulgular arasında yer almaktadır. Bu minvalde eğitim öğretim işleri için bir araç olabilecek olan internet ve akıllı telefonun sık kullanımının bu alanlarda da olumsuz etkiler ortaya çıkarabileceği gerçeği önemli tespitler arasında yer almaktadır.

Katılımcıların internet ve akıllı telefon *kullanım zamanları* sorulduğunda genel olarak “akşam, gece yatmadan önce ve sabah ilk uyandığım da” yönünde cevaplar elde edilmiştir. Özellikle birçok katılımcının gece yatmadan önce mutlaka akıllı telefona bakma ihtiyacı duyduğunu ve akıllı telefonu olmadan uyumakta güçlük çektiğini ifade etmesi de dikkat çekici bulgular arasında yer almaktadır.

Katılımcılara internet ve akıllı telefon kullanımının *aile içi ilişkilerine* olan etkileri sorulduğunda genel olarak; “ailedeki ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği, aile üyeleriyle olan ilişki, etkileşim ve iletişimi sınırlandırdığı, birlikte kaliteli zaman geçirmekten mahrum bıraktığı ve ilişkideki bağlanma unsurlarına zarar verdiği” yönünde cevaplar elde edilmiştir. Üstelik sosyotelmizm gerçeği bireylerin aile üyeleriyle olan ilişkilerinde de etkilerini ortaya çıkarmıştır. Hanede bilhassa ebeveynlerden en az birinin akıllı telefonu sık kullanmasının çocuk/lar üzerinde görmezden gelinme, yok sayılma, ihmal edilme ve önemsenmeme duygularının ortaya çıkmasına sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır. Bilhassa iletişim esnasında göz teması kurulmaması bu duyguları daha çok pekiştirmektedir. Yine katılımcılar bu durumdan rahatsız olduğunu ifade etseler dahi kendileri de sürekli (iletişim halindeyken bile) akıllı telefonlarına bakmaktan kendilerini alıkoyamadıklarını ifade etmişlerdir.

Üyelerin birbirini koşulsuz sevdiği, desteklediği, aktif dinlediği, açık bir biçimde iletişim kurduğu, duygularını içtenlikle dile getirebildiği, farklılıkları kabul ettiği ve sınırlara saygı duyduğu, bir

arada zaman geçirmekten keyif aldığı, kuralların dengeli koyulduğu aileler (Sülü Akgül ve Yıldız, 2022) fonksiyonel ailelerdir. Katılımcıların hanelerinde üyelerin birbirini dinlediği, değerli hissettirdiği, birbirine aktif zaman ayırdığı fonksiyonel bir ebeveyn-çocuk ilişkisinin de kurulamadığı anlaşılmaktadır. Bu durumun ana etmenlerinin başında yine internet ve akıllı telefon kullanımının geldiği ve sosyotelizm sürecinin de etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Genç bireyler ve babaları arasındaki bağlanma düzeyinde internetin etkisini yordayan bir araştırmada da 712 genç birey üzerinde uygulama yapılmış ve nihai durumda bağımlılık düzeyinde internet kullanımının hane içerisinde yabancılaşmaya sebep olduğu, bilhassa çocukların davranışları ve gelişimleri üzerinde anneninkine eşdeğer bir katkısı olan baba-çocuk ilişkisinde daha az güven duygusunun meydana gelmesine sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır (Lei ve Wu, 2007, s. 633). Görüldüğü üzere internet ve akıllı telefon bağımlılığı sosyotelizm sürecini doğrudan ve dolaylı olarak pekiştirmekte ve başta ilişki ve iletişim dinamikleri olmak üzere bireylerin hayatını birçok yönden etkisi altına almaktadır.

Araştırmacı tarafından katılımcıların sohbet ortamında ya da ikili bir diyalog ortamında internet ve akıllı telefon kullanım düzeyleri ve bunun *arkadaşlık ilişkilerine* olan etkileri sorgulanmıştır. Elde edilen bulgular sosyotelizm (phubbing) kavramının gerçekliğini bir kez daha gün yüzüne çıkarmış ve alanyazından elde edilen bulguları da destekler nitelikte olmuştur. Buna göre düzenli interneti olan ve günde ortalama sekiz saatten fazla akıllı telefon kullanan katılımcıların tamamı günlük ilişki ve iletişimleri esnasında istemli ya da istemsizce telefona baktığını ifade etmiştir. Üstelik birçok katılımcı soruyu cevaplarırken düşünme ihtiyacı duymuş ve bu eylemi bilinçsiz ve istemsiz bir biçimde yaptığının farkına vardığını ifade etmiştir. Bu da araştırma kapsamında altı çizilen ve gözlemlenen önemli bulgular arasında yer almaktadır. Yine katılımcılar genel olarak “saate, gelen bildirimlere, yaşanan olaylara bakmak ve can sıkıntısını gidermek” için telefonlarını kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Varlığını önemsemeyen ve hiçe sayan biriyle aynı ortamı paylaşmak bir süre sonra iletişim içinde bulunulan tüm bireylerin kendilerini kötü hissetmesine sebebiyet verecektir. Sosyal bir varlık olan insanoğlunun tabiatına aykırı olan dışlanma ve önemsenmeme durumunda yaşanacak ilk deneyim reddedilmek diğeri ise görmezden gelinmektir. Sosyotelizme (phubbing) maruz kalmak karşılıklı iletişim sürecinde oldukça yıkıcı etkiler ortaya çıkarmaktadır. Amerika’da yapılan bir çalışmada (Ranie ve Zickuhr, 2015) Amerika halkının %77’si sokakta yürürken, %75’i toplu taşıma araçlarında, %38’i restoranlarda cep telefonu kullanımının uygun olduğunu düşünürken, katılımcılardan sadece %5’i bir toplantı esnasında cep telefonu kullanımının genel olarak uygun olduğunu ifade etmiştir.

Artan kullanım oranlarından hareketle mevcut durumu kabullenme ve normalleştirmenin ilerleyen süreçte artacağı ve bu normalleştirmenin bireyleri toplumun her alanında etkisi altına alacağı düşüncesi kaçınılmazdır. Bu durum ise sosyotelizme aşinalığın artmasıyla birlikte yeni normal algısının şekillenmesinde önemli bir etkidir. Nihai olarak genç katılımcıların aktif iletişim esnasında fonksiyonel bir ilişki, iletişim ve etkileşim ağı kuramadıkları anlaşılmaktadır. Bireyler akıllı telefonları üzerinden birçok uygulamayı takip edip, yeniliklerden ve gelişmelerden haberdar olmaya çalışırken,

kendilerini sanal bir ilişki ağı ve gerçeklik algısının içine hapsetmekte ve sosyotizm gerçeğini bir kez daha görünür kılmaktadır.

İnternet ve akıllı telefon kullanımının bireylerin hayatına getirdiği çeşitli güçlükler bulunduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların ifadelerinin başında “ders çalışmamak, dikkat dağınıklığı yaşamak, odaklanmada ve uyumada güçlük çekmek, kendi hobilerine ve kendine vakit ayıramamak” ifadeleri yer almaktadır.

Alanyazında da bağımlılık düzeyinde internet ve akıllı telefon kullanımının bireylerde düşük akademik/ mesleki performansa sebep olduğu, dikkat eksikliği başta olmak üzere anksiyete, yalnızlık, aile ve yakın çevre ile iletişim güçlükleri gibi temel güçlük alanları oluşturduğu (Kuss ve Lopez Fernandes, 2016, s. 143-176) vurgulanmaktadır.

İnternet ve akıllı telefon kullanımının bireylerin hayatına getirdiği çeşitli güçlükler olduğu kadar sağladığı *kolaylıkların* da olduğu anlaşılmaktadır. Kullanım amaçlarını ifade ederken eğitim ve öğretim faaliyetlerini belirten hiçbir katılımcı olmamasına rağmen sunulan kolaylıklar sorusuna kısıtlı da olsa bu faaliyetleri de içeren cevaplar verilmiştir. Lakin yine alınan cevapların sınırlı kaldığı düşünülmektedir. Bunun dışında kolaylıklar arasında “alışveriş yapma, iletişim kurma, haberleşme, eğlenme, gündemi takip etme, oyun oynama, film ve video izleme, müzik dinleme, bankacılık işlemleri yapma başta olmak üzere istenilen tüm işlemleri kolay ve hızlı bir biçimde yapma ve büyük ölçüde zamandan tasarruf elde etme” yönünde ifadeler de yer almaktadır. Bu durumda bireylerin özellikle fiziksel güç gerektiren işlerden de büyük oranda tasarruf sağladığı anlaşılmaktadır. Nihai durum yüze iletişim kurmak yerine internet aracılığıyla kurulabilecek diyalogların kolaylaştığı ve tercih edilebilir hale geldiği sonucunu da düşündürmektedir.

Nitekim Akcan ve Öge’de (2020, s. 4-6) kaleme aldığı bir araştırmada internetin yaygınlaşması ve buna bağlı araçların kullanımının artmasıyla eğlence, iletişim, bilgi ve alışveriş gibi birçok alanda erişim kolaylıklarının yaşandığını, bu sayede bireylerin hayatının kolaylaştığını lakin internetin popülaritesinin ve kullanım süresinin artmasıyla birlikte davranışsal bağımlılıkların pekişme sürecinin de benzer oranda kolaylaştığını ifade etmiştir.

Bağımlılık düzeyinde internet ve akıllı telefon kullanımının bireylerin hayatında çeşitli sağlık sorunlarının oluşmasına zemin hazırladığı anlaşılmaktadır. Bunların başında “baş, göz, parmak ve boyun ağrısı, gözlerde kuruluk ve yanma, uykuya dalmada güçlük yaşama”nın geldiği anlaşılmaktadır. Alanyazında da benzer şekilde ekrana uzun süre maruz kalmanın bilhassa küçük yaşlardan itibaren bireylerde gelişimsel bozukluklar, kas-iskelet sistemi sorunları, göz hastalıkları, boyun ağrısı, depresyon, öfke, şiddet, kaygı ve saldırganlık durumları, riskli cinsel davranışlar, akran zorbalığı, düşük öz saygı, uyku bozuklukları, hoşgörü eksikliği, yaşam beklentisinde azalma, fiziksel inaktivite, sosyal izolasyon, yalnızlık, dikkat dağınıklığı, öğrenme ve yeme bozuklukları-obezite, düşük akademik başarı, okuldan uzaklaşma, hayal gücü ve dil becerilerinde zayıflama, empati yoksunluğu, aile içi ilişkilerin bozulması gibi birçok risk alanı oluşturduğu yönünde bulgulara ulaşılmaktadır (Akcan ve Öge, 2020, s. 13-17; Mustafaoğlu ve ark., 2018, s. 227; Yıldırım ve Kışioğlu, 2018, s. 473).

İnternet ve akıllı telefon kullanımını yeni insanlarla tanışma ve arkadaşlık kurma amacıyla tercih eden katılımcılar genel olarak “sohbet etme, oyun oynama ve eğlence” amaçlı tercih ettiklerini de ifade etmişlerdir. Bilhassa gerçek hayatlarında elde edemedikleri sosyalleşme imkânını sanal

ortamlarda karşılayabilen katılımcıların bu yollarla kurulan ilişkilere daha açık olduğu sonucuna da ulaşılabilir. Bu durum araştırmacı tarafından araştırma öncesinde sınıf ortamında yapılan gözlem sonuçları ile de örtüşmektedir. İnternet ve akıllı telefon aracılığıyla kurulan sanal gerçeklik ve sohbet ortamı katılımcıları mutlu etmekte ve gerçek hayatta yaşadıkları yalnızlık duygusunun da önüne geçerek psikolojik doyum sağlayabilmektedir. Bireylerin sanal yollarla arkadaşlık kurmayı tercih etme durumlarının da yeni ve önemli bir sorun alanını teşkil ettiği düşünülmektedir. Araştırma kapsamında keşfedilen bu kıymetli çıkarımın çağımızın yeni sorunlarından birini teşkil ettiğini ve günümüz gençliğini etkisi altına aldığı düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmacı tarafından bu hususun ayrı bir araştırma konusu olarak ele alınabileceği ve sorgulanabileceği tasavvur edilmektedir. İnternet ve akıllı telefon kullanımı konusunda hiçbir katılımcı kendini *bağımlı* olarak gördüğünü ifade etmemiştir. Bu durumda alışkanlıktan zamanla bağımlılığa dönüşen kullanımın bireylerin zihninde “yeni normal” algısını pekiştirdiğini bir kez daha düşünülmektedir.

Birçok katılımcı genel olarak kullanmayı bırakmak istediğini lakin bunu başaramadığını ifade etmiştir. Bu durumda davranışsal bağımlı olmak için gereken *en az bir kez başarısız girişimde bulunma durumunun* araştırmaya katılan bireyler içinde geçerli olduğunu göstermektedir. Katılımcılar genel olarak akıllı telefon olmaması durumunda “hayatlarında büyük bir boşluk olacağı, vakitlerinin geçmeyeceği ve canlarının çok sıkılacağı, kendilerini eksik ve yalnız hissedeceği” yönünde beyanda bulunmuşlardır. Muduli’ye (2014) göre de davranış odaklı bağımlılık türünde bilhassa internet ve akıllı telefonun aşırı kullanımında bireyler fiziksel, psikolojik ve zihinsel olarak birçok sorunla karşılaşacağını bilmesine rağmen bu cihazları kullanmaya ısrarcı davranışlar sergilemektedirler.

Benzer biçimde araştırmaya katılan katılımcılarında kullanımın zararları olduğunu bildiği halde devam etme arzularını kaybetmemiş durumda oldukları anlaşılmaktadır. Üstelik birçok katılımcı farklı ilgi alanları olduğunu (kitap okumak, spor yapmak, dans etmek gibi) ailesi ve yakın çevresiyle daha fazla vakit geçirmek istediğini ifade etmiş lakin akıllı telefon kullanımından dolayı bunlara vakit ayıramadığını da yinelemiştir. Yine dijital çağın hastalığı olarak değerlendirilen ve başlı başına ayrı bir araştırmanın da konusunu teşkil edebilecek olan akıllı telefonda ve internette ayrılamama hatta uzak kalmaktan korkma düşüncesi de bu hususta önem kazanmaktadır.

Akıllı telefon ve internette ayrı kalamayacağını ifade eden katılımcılar, akıllı telefonları şarjdayken dahi bakma ihtiyacı duyduklarını, akıllı telefonları ile yatıp, uyandıklarında hemen eline alma ve sık sık bildirimleri takip etme ihtiyacı duyduklarını ve bırakmayı deneseler dahi başarılı olmadıklarını sık sık ifade etmiş ve bunların olmayacağı durumlarda endişeye kapılacaklarını belirtmişlerdir. Yine bilhassa internetsiz kalma veya internete erişimeme korkusu yaşayan bireylere en büyük kolaylık sağlayacak aracın akıllı telefonlar olduğu ve her ikisi arasındaki doğrudan ilişkinin gerçekliği bir kez daha ön plana çıkmaktadır.

Sonuç

Mevcut araştırmanın temel soruları; internet ve akıllı telefon bağımlılığı ile sosyeteizm kavramlarının derinlemesine incelenmesi, aralarındaki ilişkinin sorgulanması ve genç yetişkinlerin hayatları üzerindeki etkilerinin detaylı bir biçimde analiz edilmesi üzerine şekillenmiştir.

Derinlemesine görüşmeler yapılarak nitel araştırma yöntemiyle kaleme alınan araştırmanın çalışma grubunu bağımlılık tanılama kriterlerine uyan, günlük ortalama sekiz saatten fazla akıllı telefon kullandığını ifade eden 5 kadın ve 5 erkek üniversite öğrencisi oluşturmaktadır.

Araştırmanın verileri 2023 yılı Mart ve Nisan ayları arasında bir kısmı yüz yüze, bir kısmı da Microsoft Teams programı üzerinden karşılıklı kamera görüntüleri açılarak toplanmıştır. 2023 yılında Kahramanmaraş merkezli meydana gelen iki büyük deprem neticesinde öğrencilerin tamamının üniversitede bulunmaması nedeniyle görüşmelerde Microsoft Teams programının kullanılması uygun bulunmuştur. Araştırmada derinlemesine sorgulanarak elde edilen veriler Maxqda 2022 programı kullanılarak ana ve alt temalara ayrılarak analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamlı bir sorgulama neticesinde meydana gelmiştir. İlk olarak internet ve akıllı telefon bağımlılığı kavramları akabinde internet ve akıllı telefon bağımlılığı ile sosyotelizm arasındaki ilişki ve nihai durumda tüm bunların genç yetişkin bireylerin hayatına olan etkileri sorgulanmıştır.

Buna göre internet ve akıllı telefon bağımlılığı ile sosyotelizm kavramlarının birbirleri üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. İnternetin akıllı telefon bağımlılığında, akıllı telefonunda sosyotelist olma sürecinde iç içe geçmiş bir doğası vardır. Her biri ayrı birer bağımlılık türü olmasına karşın birbiri üzerinde doğrudan ve dolaylı birçok etkiye sahip olmaktadır. Her birinin amacı dışında gereğinden fazla kullanımı genç yetişkin bireyler üzerinde sınırlı olumlu etkiye sahip olurken¹ (can sıkıntılarını giderme, uyumalarına yardımcı olma, mutlu olmalarını destekleme, hayatlarındaki boşluğu doldurma, sanal yollarla arkadaşlar edinerek sosyalleşmelerini ve yalnızlıktan kurtulmalarını sağlama, hızlı ve kolay yollarla alışveriş, bankacılık, fotoğraf ve video düzenleme, gündem, sosyal medya takibi vb. işlemleri yapma) birçok da olumsuz etkiyi de (aile üyeleriyle ve sosyal çevre ile olan ilişki, etkileşim ve iletişimi sınırlama, birlikte kaliteli-etkin zaman geçirmekten mahrum bırakma ve ilişkideki bağlanma unsurlarına zarar verme, görmezden gelme, yok sayılma, ihmal edilme ve önemsenmeme duygularını yaşama, gerçek dünyadan, kendinden, ilgi alanlarından uzaklaşarak sanal dünyayı fazlaca benimseme, akademik başarısızlık, dikkat dağınıklığı, fiziksel, ruhsal ve sağlık problemleri yaşama, sanal yollarla kurulan geçici güvensiz arkadaşlık ortamı vd.) bünyesinde barındırmaktadır. Akıllı telefonunu sık kullandığını ifade eden genç yetişkin bireyler hali-hazırda sürekli internetinin de bulunduğunu ve yaptığı birçok işlemi bu sayede yerine getirdiğini ifade etmiştir. Ayrıca düzenli interneti olan ve günde ortalama sekiz saatten fazla akıllı telefon kullanan katılımcıların tamamı günlük ilişki ve iletişimleri esnasında istemli ya da istemsizce akıllı telefonlarına baktıklarını ifade etmişlerdir. Üstelik birçok katılımcı soruyu cevaplarırken düşünme ihtiyacı duymuş ve bu eylemi bilinçsiz ve istemsiz bir biçimde yaptığının farkına vardığını belirtmişlerdir. Bu da araştırma kapsamında altı çizilen ve gözlemlenen önemli bulgular arasında yer almaktadır.

Nihai durum, internet bağımlılığı ile akıllı telefon bağımlılığının birbirinin önemli bir tetikleyicisi olduğunu ve sosyotelizm sürecini de pekiştirdiğini ortaya koymaktadır. Araştırma sorularından elde edilen bulgularda buna yönelik birçok çıkarıma gözlem veriler ve alanyazından elde edilen veriler de eklenerek yer verilmiştir.

1 Olumlu ve olumsuz etkiler katılımcıların ifadesi doğrultusunda sıralanmıştır.

Araştırmaya katılan genç bireyler için internet ve akıllı telefon kullanımının hayatlarında önemli bir yere ve anlama sahip olduğu, zamanlarının büyük bir kısmını bu alanlara yönettikleri, hayatlarının adeta ayrılmaz bir parçası haline geldiği ve kendi tabirleriyle hayatlarındaki büyük bir boşluğu doldurduğu çıkarımına varılmıştır.

Genç bireyler günlük hayata dair birçok işi akıllı telefonu ile tek bir tuşla yapacak duruma gelmiş lakin kendine, hobilerine ve etrafındaki diğer bireylere zaman ayıramaz ve fonksiyonel bir ilişki kuramaz duruma gelmiştir.

Katılımcıların birçoğu hobileri olduğunu ifade etmiş lakin akıllı telefonlarını ellerinden bırakamadıkları için bunlara zaman ayıramadıklarını sürekli yinelemişlerdir. Bunun dışında sosyal medyada çok fazla zaman geçirmeleri, güne akıllı telefonla başlayıp, gece olmadan uyumakta güçlük çekmeleri, eğitimle ilgili süreçlerde dikkat dağınıklığı başta olmak üzere zaman kaybı da yaşamaları nedeniyle akademik başarılarının düşmesi, sürekli telefonu şarj ettiklerini belirtmeleri ve şarjdayken dahi telefona bakma ihtiyacı duyduklarını ifade etmeleri sanal bir gerçeklik yoluyla var olan dünyadan uzaklaştıklarını ön plana çıkarırken, ikili ilişkilerinde karşıdaki bireyi yok saymanın normalleştiği ve insan olmanın en büyük mezzetlerinden biri olan ilişki ve iletişim kurma becerisinden yoksun kaldığı da araştırmada elde edilen diğer kıymetli bulgular arasında yer almaktadır.

Üstelik görüşmelerden bireylerin sosyotelist olma sürecinin akran çevresinde başlamadığı, bireylerin ilk olarak kendi aile üyelerince yok sayıldığı anlaşılmaktadır. Katılımcılar kendi aile üyelerinde de akıllı telefonu ile bağımlılık derecesinde uğraşan en az bir üyenin olduğunu ifade etmiş ve nihai durumda hanede başlayan sosyotelist olma sürecinin kapsamını genişleterek tüm toplumdaki üyeleri etkisi altına alabileceği belirlenmiştir. Bu durum ise sosyal hizmet bilimin önemini ön plana çıkarmaktadır. Mikro düzeyde bireyde başlayan sorun alanı mezzot boyutta aileleri makro boyutta ise tüm toplumu etkisi altına almaktadır. Bu durum ise sistemli bir bakış açısı ve müdahale planını zorunlu kılmaktadır. Yine bu süreçte katılımcılar akıllı telefonları vasıtasıyla çeşitli kolaylıklar yaşadıklarını ifade etmiş lakin bu kolaylıkların yanında birçok farklı güçlük alanının da etkisi altında kaldıklarını yinelemişlerdir.

Her ne kadar eğitim sürecinde geçirilen süre araştırmaya dâhil edilmese de katılımcıların bağımlı olma ve sosyotelist olma sürecinde çevrim içi eğitim sürecinin de etkili olduğu anlaşılmaktadır. Başlangıçta sadece bir iletişim aracı olan akıllı telefonlar zamanla insanoğlunun vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiş ve hayatının birçok alanını etkisi altına almaya başlamıştır. Bu kuşatmayı azalmaya yönelik yapılacak sorgulama ve çalışmaların ise ayrı bir araştırmanın konusu olarak kaleme alınabileceği düşünülmektedir.

Üstelik artan kullanım oranlarına paralel olarak mevcut durumu kabullenme ve yeni normal algısını pekiştirme düşüncesi de araştırma kapsamında sıklıkla vurgulanan hususlar arasında yer almaktadır. Bu durumun ise yine sosyotelizm sürecini pekiştireceği düşünülmektedir. Kaleme alınan bu araştırma ile yeni bir kavram olan sosyotelizm kavramı birçok boyuttan ele alınmış, elde edilen önemli çıkarımlar ve bulgularla da alana önemli bir katkı ve farkındalık kazandıracağı düşünülmektedir.

From Internet and Smartphone Addiction to Phubbing: An in Depth Study from a Social Work Perspective

Ceylan Sülü Akgül*

Introduction

As a result of developing technological opportunities and the benefits of the information age, individuals have begun to use technological tools (mobile phones, televisions, computers, tablets, etc.) in daily life more frequently than in previous years and to adapt to technological tools more easily. It is possible to infer that human life has become easier with the development of technology and many digital tools used. However, it would not be wrong to infer that this convenience subsequently increases misuse and even brings people to the level of addiction. Especially through smartphones, individuals can easily connect to the internet in many areas of daily life without any time and place limitations and can easily carry out many activities such as working, communicating, shopping, listening to music, taking photos, playing games, watching movies, meeting/chatting with new people, banking and commercial transactions.

It is thought that there is a multifaceted and effective relationship between internet addiction, smartphone addiction and phubbing, both directly and indirectly, and that this affects individuals' lives in many ways. In this regard, the current study was carried out in order to explain the concepts of internet, smartphone addiction and phubbing, to reveal the relationships between these concepts and to deeply question their effects on individuals' lives. It is thought that this in-depth inquiry will make significant contributions to the field.

Method

In this study, a qualitative research method, which is highly applicable in social sciences and allows purposeful observation and in-depth interviews, was used. The basic questions of the research are as follows:

* Asst. Prof., Kirikkale University, Delice Vocational School, Social Services Program, Department of Social Work and Counseling, ceylan.sl@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9147-9664

- What are the concepts of internet and smartphone addiction and phubbing? Is there a relationship between these concepts?
- What meaning, importance and place do smartphones have in the lives of young adults? How does the process of phubbing occur and how and in what direction does it affect the lives of individuals?

The study group of the study consists of 5 female and 5 male students (young adults) studying at Kirikkale University Delice Vocational School. In accordance with the nature of qualitative research, the number of participants was limited to 10 in order to reach the saturation point of the answers obtained from the research and to analyze the data obtained through in-depth interviews with appropriate methods. In order to measure whether the data would vary in terms of gender, care was taken to select male and female participants equally. The purposive-criterion sampling method was used in the sample selection of the study. The interviews with the participants lasted an average of 50 minutes, and the recorded data were first converted into written text and then transferred to the Maxqda 2022 program and analyzed by separating them into main themes and sub-themes.

Conclusion and Discussion

First, the concepts of internet and smartphone addiction, then the relationship between internet and smartphone addiction and phubbing, and ultimately the effects of all these on the lives of young adults were questioned in the study.

Accordingly, it was understood that the concepts of internet and smartphone addiction and phubbing have both direct and indirect effects on each other. The internet has a significant influence on smartphone addiction and on the process of becoming a phubber. Although each is a separate type of addiction, they have many direct and indirect effects on each other. While excessive use of each of them for purposes other than their intended purpose has a limited positive effect on young adults (relieving boredom, helping them sleep, supporting their happiness, filling the gap in their lives, enabling them to socialize and get rid of loneliness by making friends through virtual means, shopping and banking in quick and easy ways, photo and video editing and social media monitoring, etc.), it has many negative effects (limiting the relationship, interaction and communication with family members and the social environment, depriving them of spending quality time and damaging the bonding elements in the relationship, experiencing the feelings of being ignored, neglected and unimportant, adopting to the virtual world too much by moving away from the real world, academic failure, distraction, experiencing physical, mental and health problems, temporary insecure friendship environment established through virtual means, etc.). Young adults who stated that they use their smartphones frequently stated that they already have internet access and carry out many of their transactions on the internet. In addition, all of the participants who have regular internet access and use their smartphones for more than eight hours a day on average stated that they look at their smartphones voluntarily or unintentionally during their daily relationships and communications. Moreover, many participants felt the need to think while answering the question and stated that they realized that they were doing this action unconsciously and involuntarily.

The final situation reveals that internet addiction and smartphone addiction are important triggers of each other and reinforce the phubbing process.

Kaynakça/References

- Akcan, G. ve Öge, B. (2020). Genç bireylerde teknoloji bağımlılığının yordayıcılarının incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 3-26.
- Alfawareh, H. M. ve Jusoh, S. (2014). Smartphones usage among university students: Najran University case. *International Journal of Academic Research*, 6(2), 321-326. <https://doi.org/10.7813/2075-4124.2014/6-2/B.48>
- Al-Saggaf, Y. ve MacCulloch, R. (2019). Phubbing and social relationships: Results from an australian sample. *Journal of Relationships Research*, 10, 1-10. <https://doi.org/10.1017/jrr.2019.9>.
- Arklan, Ü., Rençber, H. ve Kartal, N. Z. (2020). Dijital çağın yeni sarmalı: Sosyal medya bağımlılığı. Hasan H. Aygül ve Erdal Eke (Ed), *Dijital bağımlılıklar ve e-hastalıklar* (61-84) içinde. Nobel Yayıncılık.
- Chotpitayasunondh, V. ve Douglas, K. M. (2018). The effects of “phubbing” on social interaction. *Journal of Applied Social Psychology*, 48(6), 304–316. <https://doi.org/10.1111/jasp.12506>
- David, M. E. ve Roberts, J. A. (2017). Phubbed and alone: Phone snubbing, social exclusion, and attachment to social media. *Journal of the Association for Consumer Research*, 2(2), 155-163. <http://dx.doi.org/10.1086/690940>
- Denzin, N. K. ve Lincoln, Y. S. (2008). *Collecting and interpreting qualitative materials*. Sage Publications.
- Holden, C. (2001). ‘Behavioral’ addictions: do they exist? *Science*, 94, 980–982. <https://doi.org/10.1126/science.294.5544.980>
- Hoşgör, H., Koç Tütüncü, S., Gündüz Hoşgör, D. ve Tandoğan, Ö. (2017). Üniversite öğrencileri arasında sosyal medyadaki gelişmeleri kaçırma korkusu yaygınlığının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)*, 3(17), 213-223.
- Karadağ, E., Tosuntaş, Ş. B., Erzen, E., Duru, P., Bostan, N., Mızrak Şahin, B., Çulha, İ. ve Babadağ Savaş, B. (2016). Sanal dünyanın kronolojik bağımlılığı: Sosyotelizm (phubbing). *Addicta: The Turkish Journal on Addiction*, 3, 223–269. <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2016.3.0013>
- Kesici, A. (2019). Üniversite öğrencilerinde dışadönüklük, sosyal ağları kullanma sıklığı ve cinsiyetin problemleri sosyal ağ kullanımına etkisinin incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları- Studies in Psychology*, 39(1), 23-44. <https://doi.org/10.26650/SP2018-0013>
- Kesici, A. ve Tunç, N. F. (2018). The Development of the digital addiction scale for the university students: Reliability and validity study. *Universal Journal of Educational Research*, 6(1), 91-98. <https://doi.org/10.13189/ujer.2018.060108>
- Kim J. H. (2006). Currents in internet addiction. *Journal of the Korean Med Association*, 49(3), 202–208. <http://dx.doi.org/10.5124/jkma.2006.49.3.202>
- King, A. L. S., Valença, A. M., Silva, A. C., Sancassiani, F., Machado, S. ve Nardi, A. E. (2014). “Nomophobia”: Impact of cell phone use interfering with symptoms and emotions of individuals with panic disorder compared with a control group. *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health*, 10, 28–35. <http://dx.doi.org/10.2174/1745017901410010028>
- Krasnova, H., Abramova, O., Notter, I. ve Baumann, A. (2016). Why phubbing is toxic for your relationship: Understanding the role of smartphone jealousy among “Generation Y” users. *Research Papers*. 109. http://aisel.aisnet.org/ecis2016_rp/109 adresinden 10. 03.2023 tarihinde erişildi.
- Kuss, D. J. ve Lopez-Fernandez, O. (2016). Internet addiction and problematic internet use: A systematic review of clinical research. *World Journal of Psychiatry*, 6, 143-176. <https://doi.org/10.5498/wjp.v6.i1.143>
- Kürtüncü, M. ve Tunca, M. (2022). Uyuşturucu Madde Bağımlılığı. Beyza Erkoç (Ed), *Bağımlılıklar ve Sosyal Hizmet Müdahaleleri* (s. 55-68) içinde. Nobel Yayıncılık
- Kwon, M., Lee, J. Y., Won, W. Y., Park, J. W., Min, J. A., Hahn, C., Gu X., Choi, J. H. ve Kim, D. J. (2013). Development and validation of a smartphone addiction scale. *Plos One*, 8(2), e56936. <http://dx.doi.org/10.1371/journal.pone.0056936>
- Lei, L., ve Wu, Y. (2007). Adolescents’ paternal attachment and internet use. *CyberPsychology & Behavior*, 10(5), 633–639. <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.9976>

- Misra, S., Cheng, L., Genevie, J. ve Yuan, M. (2014). The iphone effect: the quality of in-person social interactions in the presence of mobile devices. *Environment and Behavior*, 48, 275-298. <https://doi.org/10.1177/0013916514539755>
- Muduli, J. R. (2014). *Addiction to technological gadgets and its impact on health and lifestyle: A study on college students*. National Institute of Technology.
- Mustafaoğlu, R., Zirek, E., Yasacı, Z. ve Razak Özdingler, A. (2018). Dijital teknoloji kullanımının çocukların gelişimi ve sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Addicta: The Turkish Journal on Addiction*, 5, 227-247. <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.2.0051>
- Ndasauka, Y., Wei, Z. ve Zhang, X. (2017). *Received view of addiction*. Relapse and Treatment.
- Neuman, W. L. ve Robson, K. (2014). *Basics of social research*. Pearson Canada.
- O'Brien, C. (2010) Addiction and dependence in DSM-V. *Addiction*, 106, 866-867. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1360-0443.2010.03144.x>
- Paper, E. ve Harvey, R. (2018). Digital addiction: Increased loneliness, anxiety, and depression. *NeuroRegulation*, 5(1), 3-8. <http://dx.doi.org/10.15540/nr.5.1.3>
- Parmaksız, İ. (2020). İletişimde ve ilişkilerde phubbing. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(2), 359-372.
- Pew Araştırma Merkezi (2021). Mobile Technology and Home Broadband 2021. <https://www.pewresearch.org/internet/2021/06/03/mobile-technology-and-home-broadband-2021> adresinden 12.03.2023 tarihinde erişildi.
- Polat, R. (2017). Dijital hastalık olarak nomofobi. *Yeni Medya Elektronik Dergi-eJNM*, 1(2), 164-172. <http://dx.doi.org/10.17932/IAUEJNM.25480200.2017.1.2.164-172>
- Ranie, L. ve Zickuhr, K. (2015). Americans' views on mobile etiquette. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/methods/2015/04/08/building-pew-research-centers-american-trends-panel> adresinden 18.03.2023 tarihinde erişildi.
- Savcı, M ve Aysan F. (2017). Technological addictions and social connectedness: predictor effect of internet addiction, social media addiction, digital game addiction and smartphone addiction on social connectedness. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 30, 202-216. <https://doi.org/10.5350/DAJPN2017300304>
- Seoul Solution. (2023). Youth Internet Addiction Prevention Programs. <https://seoulsolution.kr/en/content/2073> adresinden 13.02.2023 tarihinde erişildi.
- Sepetçi, P., Özdemir, S. ve Sever, M. (2021). Canım sıkılıyor! Can sıkıntısı, sosyotelizm ve gelişmeleri kaçırma korkusu. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 26-36. <https://doi.org/10.55044/Meusbd.962572>
- Sülü Akgül, C. ve Yıldız, R. (2022). Yeniden yapılanan ailelerin tanınması ve yaşanan başlıca güçlük alanlarının belirlenmesi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(89), 449-476. <http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.58009>
- Tarhan, N. ve Nurmedov, S. (2011). *Bağımlılık*. Timaş Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021). İstatistiklerle Aile 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2021-45632> adresinden 20.01.2023 tarihinde erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022). Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2022. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022) adresinden 20.01.2023 tarihinde erişildi.
- Yıldırım, O. ve Ünalın, D. (2020). Dijital yerlilerin sosyotelizm (phubbing) eğilimlerinin değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder)*, 8(1), 276-297. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.644279>
- Yıldırım, S. ve Kışoğlu, A. N. (2018). Teknolojinin getirdiği yeni hastalıklar: Nomofobi, netlessfobi, fomo. *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 473-480. <https://doi.org/10.17343/sdu.tfd.380640>
- Young, K. (2017). 98% of Gen Z Own a Smartphone. <https://blog.gwi.com/chart-of-the-day/98-percent-of-gen-z-own-a-smartphone> adresinden 20.01.2023 tarihinde erişildi.
- Zou, Z., Wang, H., d'Oleire Uquillas, F., Wang, X., Ding, J. ve Chen, H. (2017). Definition of Substance and Non-substance Addiction. *Substance and Non-Substance Addiction*, 1010, 21-41.

GENÇLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Yazarlara Notlar

Dergimizde sadece özgün ve daha önce yayınlanmamış makalelere yer verilmektedir.

Yazı gönderme ve değerlendirme süreçleri Dergipark sistemi üzerinden yürütülmektedir. Aşağıdaki biçimsel şartları taşımayan ve imla kurallarına uygun olmayan çalışmalar bilimsel değerlendirme sürecine alınmamaktadır. Araştırmacılar intihal.net ya da turnitin gibi programlarda oluşturmuş oldukları benzerlik raporunu da sisteme yüklemelidir.

Değerlendirilmek üzere dergimizde gönderilen çalışmalar; başlık düzeni, yapı, atıf, alıntı, kaynakça, tablo ve şekiller dahil olmak üzere tümüyle APA (7th edition of the Publication Manual of the American Psychological Association) yazım kuralları dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

Gönderilerin uzunluğunun 4.000-8.000 kelime arasında olması beklenmektedir. Daha geniş kapsamlı çalışmalar için editörle irtibat kurulmalıdır. Çalışmalar, Times News Roman yazı tipinde, 12 punto büyüklüğünde ve çift satır aralığında hazırlanmalı, sayfa kenar boşlukları 2.5 cm olarak düzenlenmelidir. Çalışmalar için 150-200 kelime arasında bir Özet Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmalıdır. Ayrıca Türkçe çalışmalar için İngilizce, İngilizce çalışmalar için de Türkçe olmak üzere, yaklaşık 750 kelime uzunluğunda bir Genişletilmiş Özet hazırlanmalıdır.

Editör değerlendirmesinden sonra, tüm makaleler en az iki hakeme gönderilmektedir. Kör hakem değerlendirmelerine dayalı olarak nihai karar Editör tarafından verilmektedir.

Tüm başvurular elektronik olarak <https://dergipark.org.tr/tr/pub/genclikarastirmalari> adresinde yer alan bağlantı kullanılarak gönderilmelidir. Kör hakemlik süreci için sisteme yüklenen makale metinlerinde kesinlikle çalışmanın yazarlarına ilişkin herhangi bir bilgi yer almamalıdır.

Çalışmalarda sırasıyla aşağıdaki başlıklar yer almalıdır:

Başlık;

- 10-12 kelime uzunluğunda, içeriği yansıtan kapsayıcı nitelikte düzenlenmelidir.

Özet;

Her ampirik çalışma; Amaç, Yöntem (araştırma modeli, ölçme araçları, çalışma grubu), Temel Sonuçlar, Araştırma ve Uygulama için Öneriler alt başlıklarından oluşan, Türkçe ve İngilizce dillerinde hazırlanmış bir yapılandırılmış özet içermelidir. Ampirik olmayan ya da kavramsal çalışmalar kendi çerçevelerine uygun olarak Amaç, Kavramsal Model, Sonuçlar ve Öneriler gibi alt başlıklar taşınmalıdır.

Çalışmanın özgün değeri Amaç alt başlığı altında kısaca vurgulanabilir. Yapılandırılmış özet yaklaşık 150-200 kelime sınırlarında olmalıdır.

Anahtar Kelimeler;

- En az 3 en çok 5 anahtar kelime ya da kelime grubu belirlenmelidir. Anahtar kelimeler mümkün mertebe başlıkta yer almayan kavramlardan oluşmalıdır.

Giriş;

- Araştırmanın kavramsal temeli ve çerçevesi, alanyazında yer alan konu ile ilgili geleneksel ve güncel tartışmalar ve mevcut çalışmanın ilgili alanyazına katkısı bu bölümde geniş olarak açıklanmalıdır. İlgili alandaki mevcut bilgi birikimi eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulmalı ve mevcut araştırmanın önemi ve özgün değeri güçlü biçimde vurgulanmalı, amaç ve alt problemleri net olarak tanımlanmalıdır. Araştırmacılar gerekli gördükleri takdirde bu bölüm içerisinde alt başlıklar oluşturabilirler.

Yöntem;

- Araştırmanın modeli, evren, örneklem ya da çalışma grubu, veri toplama araçları, geçerlik ve güvenilirlik kanıtları, veri toplama ve analiz yöntemleri ile sınırlılıkları detaylı olarak açıklanmalıdır.

Bulgular;

- Araştırma bulguları, araştırmanın problem cümlesi ile uyumlu olarak, gerekli durumlarda tablo, şekil ya da grafik desteği ile sunulmalıdır. Araştırmanın çalışma grubu ile ilgili demografik bilgiler, Bulgular bölümünde değil Yöntem bölümünde ilgili başlık altında sunulmalıdır. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarına ilişkin geçerlik ve güvenilirlik bilgileri, Bulgular bölümünde değil Yöntem bölümünde ilgili başlık altında sunulmalıdır.

Tartışma;

- Araştırmanın temel bulguları özetlenmeli, bulgular ilgili ve güncel alanyazınla ilişkilendirilerek tartışma derinleştirilmeli ve çıkarımlara (sonuç) ulaşılmalıdır. Tartışmada eleştirel ve bilimsel bir yaklaşım ortaya konulmalıdır.

Sonuç ve Öneriler;

- Tartışma sonucunda ortaya çıkan temel çıkarımlar ve bu çıkarımlara bağlı olarak geliştirilen öneriler özetlenmelidir. Sonuç ve öneriler araştırma bulgularının ötesine geçmemelidir.

Kaynakça;

Kaynakçanın oluşturulmasında APA son sürümü esas alınmalıdır. Araştırmacılar, nitelikli bir çalışmanın hem ilgili alanyazındaki klasik kaynaklara/yaklaşımlara atıfta bulunması hem de güncel tartışmaları ihtiva etmesi gerektiğini dikkate almalıdır.

JOURNAL OF YOUTH RESEARCH

Notes for Writers

Our journal accepts only original and previously unpublished articles.

All processes related to the submission and evaluation of manuscripts are run through Dergipark. Studies not following proper formatting or spelling rules will not be considered for scientific evaluation. A similarity report issued from programs like www.intihal.net or turnitin must accompany all submissions of manuscripts.

Studies sent to our journal for evaluation are to follow APA style guidelines (7th Edition of the Publication Manual of the American Psychological Association). This includes all headings, citations, quotations, references, and figures included in the study, as well as the actual structure of the study itself.

As we expect that manuscripts' length range from 4,000 to 8,000 words, authors should contact the editor for works exceeding the upper limit. Studies should be double spaced and written in 12 point Times New Roman font. Page margins should be at 2.5 cm. An abstract consisting of 150 to 200 words in both Turkish and English should accompany all studies. Furthermore, a Turkish extended abstract of approximately 750 words should accompany English-language studies whereas an English extended abstract of equal length should accompany Turkish-language studies.

After evaluation by the editor, all articles are sent to at least two referees for blind review. Basing his/her decision on the referees' comments, the editor makes the ultimate decision for whether the article will proceed on to subsequent stages.

All applications are to be sent electronically using the link found on <https://dergipark.org.tr/tr/pub/genclikarastirmalari>. During the blind review process, absolutely no information related to the author(s) of a study is to be included in the texts uploaded.

Studies should include the following headings:

Title;

- The title should consist of 10 to 12 words and reflect the content of the work in a comprehensive manner.

Abstract;

Empirical studies should contain a structured abstract in both Turkish and English that consists of the following sections: Aim, Method (research model, measurement tools, and study group), Basic Conclusions, and Recommendations for Future Research and Practice. Non-empirical or conceptual studies, however, should include the following sections, as necessary: Aim, Conceptual Model, Conclusions, and Recommendations.

The study's original value may be briefly emphasized in a sub-section under the study's aim. The structured abstract should range from 150 to 200 words.

Keywords;

- A minimum of three and a maximum of five keywords or word groups should be specified. As much as possible, keywords should be concepts not used in the title.

Introduction;

- The conceptual foundation and framework of the research, traditional and contemporary discussions related to the subject in the literature, and how it will contribute to the relevant literature should be broadly expounded upon in this section. The current knowledge accumulation should be critically evaluated, the importance and original value of the research strongly emphasized, and the objectives and sub-problems clearly identified. Researchers may add supplemental sub-headings as they deem fit in this section.

Method;

- In this section, the research model, universe, sample or study group, data collection tools, evidence on the study's validity and reliability, and the data collection and analysis methods used in this study, including their limitations, should be explained in details.

Findings;

- The research findings should be in harmony with the problem statement of the research and supported by the necessary tables, figures, and/or graphics. The demographics of the study group should be presented under the method and not under the findings. Likewise, information on the validity and reliability of the measurement tools used during research should also be presented in the method and not under the findings.

Discussion;

- The basic research findings should be summarized, discussion on the findings should be deepened and related to the relevant contemporary literature, and conclusions should be made. Discussion should be critical and scientific in nature.

Conclusions and Recommendations;

- The basic conclusions resulting from the discussion and recommendations based on these conclusions should be summarized without exceeding the actual scope of the findings.

References;

The most recent version of APA should be used as a basis while composing references. Researchers should keep in mind that a high-quality study should include references not only to classic sources and approaches present in the relevant literature but also to contemporary discussions.

BU SAYIDA

Birgöl Çiçek & Zeynep Çopur & Sibel Erkal & Ayfer Aydınır Boylu
Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri ile Covid-19
Fobisine ve Kişisel İyi Oluşuna Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi
*Determination of University Students' Views on Distance Education
and Factors Affecting Covid-19 Phobia and Personal Well-Being*

Derya Kayma & Esin Zengin Taş
Sosyal Hizmetler Programı Öğrencilerinin Kariyer Kararı
Verme Yetkinliği İle İlişkili Faktörlerin Belirlenmesi
*Determination of Factors Related to the Career Decision Making
Self Competency of Social Services Program Students*

Erhan Açar & Canan Güneş
OECD Ülkelerinde Makroekonomik Faktörlerin Ne Eğitimde
Ne İstihdamda Olan Gençlerin Oranına Etkisi
*The Impact of Macroeconomic Factors on the Rate of Young People
in Neither Education nor Employment in OECD Countries*

Ceylan Sülü Akgül
İnternet ve Akıllı Telefon Bağımlılığından Sosyotelizme:
Sosyal Hizmet Perspektifinden Derinlemesine Bir İnceleme
*From Internet and Smartphone Addiction to Phubbing:
An in Depth Study from a Social Work Perspective*

